

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈУ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

XI и XII

Издази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

IX.

ОМИЛИТИКА ИЛИ УПУСТВО У ЦРКВЕНОМ БЕСЈЕДНИШТВУ

за своје ученике *Богословско-Училишске Школе*
 NACIONALNA BIBLIOTEKA

по *Ј. Амфилошићу и Н. Рајковићу*

САСТАВИО: *Ј. Поповић*
 CRNOJEVIC

(Наставак.)

§ 60. Општа разумљивост у проповиједи и крајности, којих се треба чувати при употреби просто-народног говора*).

Но ипак и при употреби просто-народног језика (као и књижевног), бесједник треба да се чува крајности. Јер као што врло неумјесно поступају они, који се просто-народног језика клоне или га управо презиру, тако исто веома гријеше против достојанства цркве и њеног светог учења они, који у бесједи употребљују чисто сокачке ријечи и изразе. Накратко,

*) Од овога наслова случајно је у прошлом броју „Просвјета“ изостао савршетак, те га овдје и доносимо под истим насловом.

бесједник увијек треба да се чува од употребе непристојних, грубих и простачких ријечи, јер такав начин проповиједања не само што би противан био достојанству узвишених истина, већ би се њим кварило и просто-народни језик, тако да би и најпростији људи у стању били опазити, да такав говор није достојан за црквену светињу. Попростији начин говора може се у неколико дозволити бесједнику у домаћим разговорима са сељанима, но ипак ништо не смије бити на хартији написан. Поред овога, у интересу веће јасности, бесједнику је дозвољено у извјесним случајевима употребити и неке провинцијализме оног мјеста, у којем бесједник проповиједа, али ипак проповиједати тако, да се потребна важност и достојанство у бесједи потпуно сачува *). Но ово није довољно. Бесједник поред што је дужан да узима из просто-народног говора само добре елементе, ипак треба да зна, да и тај језик, као и сваки други, има у себи доста и сиромаштва, због чега треба у свему уносити ријечи и изразе стихије других језика, — језика библијског, црквеног и литературног.

Због лакшег разумијевања за све слушаоце, понекад је дозвољено проповједнику одступити од граматичких захтјева, говорећи онако, како се нека ријеч или израз у народу говори или чује. „Јер не ријечима блаж Августина, каква је корист од правилног језика, за којим не може свиједити разумијевање слушалаца, — дочим једини је циљ наших бесједâ, да нас разумију људи, којима говоримо... Каква је корист од златног кључа, ако њим не можемо отворити оно, што желимо отворити? И, напротив, каква је штета од кључа дрвеног, ако он може отварати, — када од кључа ништа друго и не тражимо, само да отвара оно, што је затворено?“ **)

II. Достојанство у проповиједи.

§ 61. Појам о достојанству у проповиједи и неумјесни елементи у истој.

Достојанство црквене проповиједи захтјева, да све оно, што се говори у цркви (или ма гдје било) народу, доликује како светињи мјеста и важности проповиједи, тако и положају и достојанству самог бесједника. А ово достојанство у пропови-

*) За примјер могу послужити бесједе *Николе Беговића*, које су написане просто-народним говором и провинцијализмима. —

***) *Doctrina Christiana*, lib. IV, XXIV, 275—280. —

једи биће онда, кад у њој не буде никаквих крајности, ничега неумјесног, што би могло прекорачити границу пристојног и озбиљног тона. На то црквено достојанство и пристојност проповједник треба да пази и изван дома Господњег, јер мора знати, да ма гдје он говори, да говори у име Христа и цркве, да говори — као посредник или представитељ између Бога и људи, којему је у дио пало проповиједати узвишене божанствене истине, са светињом којих се коси свака неумјереност, неозбиљност и шарлатанство са стране оног, који је позват да те истине казује. Ова црквена пристојност много је строжија од друштвене пристојности, јер неки говор, који и у избраном скупу људи или отијенијем дому ни у колико не вријеђа ни наш слух, ни друге осјећаје, може у храму, мање или више, да буде непријатан или чак груб. Због овог у бесједи и не треба употребљавати непристојне или сокачке ријечи и изразе, као и уопште што је на катедри неумјесно:

а). Свака *шала*, па ма она сама по себи и на другом мјесту не само да не би изгледала неделикатна, већ и пријатна, јер у овом случају и најпростији слушаалац у стању би био опазити, да шале не доликују у проповиједи. Зато треба и избјегавати све шалове ријечи и изразе, па ма ако исте и најмање могу назвати бесмисленим слушаалаца.

б). *Похвале, приговори и карања* која се односила поједином слушаоцу. Изузетак у похвалама појединцу чине висока лица, која са својих великих заслуга уживају опште признање и поштовање код народа. Тако, кад владар има поред заслуга за отаџбину још и великих заслуга за цркву, или кад извјесни архијереји цркве заслужи у очима свију признање за свој усрдни и тешки апостолски рад, то у обадва случаја бесједник може, у своје вријеме, и њима појединима одавати пред својим слушаоцима достојну пошту и признање. Такође дозвољено је износити дјела и заслуге и других, приватних лица, ако су иста лица својим примјерним богоугодним животом, радом и особитим неким добротворством и уопште заслугама за цркву стекла јавно признање; јер је врло праведно и треба, да им бесједник отворено пред народом изрази заслужену благодарност од стране цркве, како би, на овај начин, добри примјер оваквих и њима сличних људи служио за поуку свима присутним. Но уопште у похвалама бесједник треба добро да пази, да не би похвалио оног, који није за похвалу, или, да се својом похвалом не одушеви и више него што је потребно, те да не би нечија дјела посматрао кроз микроскоп, већ цијенио их

по правој њиховој садржини и обиму. А што се тиче приговора и карања појединцу, треба увијек имати на уму, да их никада не управљамо на поједине личности, већ, ако ово заслужују, на *све* слушаоце. Шта више врло је опасно на катедри износити типичне слике не само порочних људи, већ и лица која красе неке врлине зато, што се врло лако такве мане или врлине могу однијети на извјесна лица, те би овим бесједник навукао на себе сумњу, да се додирује личности, — да извјесну личност као непримјетно хвали или пшба, а све ово може огорчити слушаоце према свом бесједнику. На пошљетку, у типичном сликању мрачних страна нашег живота, бесједник истим, врло често, може наводити слушаоце на грешне мисли, те производити неки саблазан међу њима.

в). Уопште никакву ријеч, која би врљежала достојанство светог мјеста и осјећаје истините пристојности и побожности слушалаца. — Вриједно је овдје напоменути, да за свештене предмете бесједник треба да употребљује свештене ријечи, као и да сва света лица именује њиховим цијелим именима: н. пр. особито непристојно је и не дозвољено скраћивати имена Исуса Христа, Богоматере, св. апостола Павла и др. Јер кад знамо, да се и у обичном животу сматра као неучтиво, ако каквом вишем духовном или свјетском сановнику у говору или у писму скраћујемо име и титул, која му припада, већ шта више у писму крупнијем словима са потпуном титулом истичемо њихова имена и све оно, што истим именима припада, — то, пита се, како можемо непажљиво и непристојно употребљавати свештена имена?

г). На пошљетку, цио говор проповједников треба да одговара важности предмета и положају бесједниковом. Тако, и по спољашњем изгледу слог проповједников у свему треба да је прожет ријечима и изразима црквено-библијским, како би добио чисто свештени карактер. Овим се не жели рећи, да сва поука бесједникова треба да је испуњена понајвише текстовима из свештених књига; не, јер ово ни у колико није у стању дати проповједничком говору особитога достојанства, већ, шта више, може шкодити јасности и пристојности. Тражи се само, да се идиотизми црквено-библијског језика слободно и са смислом сједињују и слијевају са цијелим говором тако, да исте ријечи и изрази изгледају као оригинални изрази и мисли пишчеве, — а ово је довољно.

Ш. Љепота у проповиједи (естетика).

§ 62. Појам о љепоти у проповиједи и главне њене особине.

Љепота црквене проповиједи састоји се у сагласју говора са образованим осјећајима или естетичким укусом. Та спољашња љепота утиче на нас помоћу материјалних органа тијела — вида и слуха. Око тражи, да цио бесједников говор има лијеп изглед, — да буде *живописан*, а слух, да се одликује и лијепим звуком, — да буде *милозвучан*. На овај начин и главне естетичке особине проповједничког слога јесу: а) *живописност* и б) *милозвучност*.

а). *Живописно* излагање у проповиједи биће онда, ако предмети, о којима се говори, буду тако живо и рељефно представљени, да изгледају као да их чисто видимо насликане; друкчије — кад је сваки предмет у говору правилно распоређен, као што добри живописац тачно распоређује своје предмете на слици, давши сваком поједином дијелу цјелине своје комбинације баш оне боје, онај поредак и оне битне знаке, који дотичне предмете потпуно и живо изражавају. За ову живописност бесједник одбира у свом говору или природне боје, — кад употребљује ријечи и изразе у њиховом простом, буквалном значењу, или кад позајмљује и употребљује ријечи и изразе у њиховом преносном значењу, спадају разни *тропи*, као: *метафора*, *алегорија*, *хипербола*, ка којима се још могу однијети и разне *сличности*, *сравњења*, *примјери* и др. Вјештачка употреба ових тропâ преставља мисао тако потпуно и живо, да нам се чини, да ми не само чујемо, да се о нечему говори, него да још исте предмете, помоћу тију тропâ, чисто гледамо. Поред овога, вјештачки употребљени троп, може својом краткоћом замијенити дуга описивања и дати осјећају много више, него ли тумачења, која су развучена на дуго и на широко. „Нажми — вели Молијер неправедном богаташу — најми своје злато и сребро, — да потече из њега крв невољника и сирота.“

Љепота и живописност слога управо се и састоји у *естетичком сједињавању* ријечи и изразâ у њиховом простом или природном значају, са ријечима и изразима у њиховом преносном, тропском смислу. И као што слика, која је нацртана само једном бојом (н. пр. оловком), нема потпуне сличности с предметом, којег преставља, не гледајући што она може бити лијепа (јер јој недостају разне боје, које одговарају предмету), тако исто и мисао, која је изражена само ријечима, које имају буквални

или природни значај, немају оне љепоте, као кад би у њој било примјесе фигуралних израза и тропâ. У осталом овај захтјев није трудан, јер се у обичном говору оба захтјева нераздвојно јављају и употребљују. — Ипак живописност у проповједничком говору никако се не смије одликовати превеликом јачином боја и очигледношћу, јер таква љепота говора лако може пријећи у неку натегнутост и развученост, која се не допада народном укусу, па ма се иста живописност ни у колико не косила са захтјевима естетике.

б). *Милозвучност* или лијеп звук у излагању састоји се у хармоничном и пријатном за слух ређању ријечи и израза тако, да одговарају законима музикалне мјере, т. ј., да се звуци и тонови*) њихови ређају или мијењају за развићем мисли и осјећаја, које исте ријечи и изрази означавају. Кад се свака ријеч и израз налази на свом мјесту и кад се изговарају оним тоном, који истој ријечи и изразу, по унутрашњем значењу њеном, припада, онда ће и спољашњи карактер бесједе бити глaдак, звучан, ~~силаан~~ и мелодичан.

Но љепота звука у проповједничком говору не смије се простирати до сувишног разијера и мелодије, као год што и у црквеном појању наше православне цркве не допушта се ништа од оног, што би могло изњежавати наш слух. У осталом, од овог не треба се много плашити, јер у колико су у старини поглавиту пажњу обраћали на музикалност ријечи, а не на њен логички смисао, у толико у садашњем времену, нешто због особине најновијих језика, нешто због другог литературног правца, врло мало полажу пажње на музикалне особине слога, изузимајући у неколико везани слог.

Ипак што се тиче овог омилитичког захтјева не треба заборавити, да се естетичке способности слога усвајају много више помоћу читања и слушања свјетских дјела, а поглавито читањем и слушањем бесједâ најпознатијих оратора, него ли ма каквим риторичким правилима. Истина, корисно је знати разне фигуре естетичког говора, али ипак сва та правила никада нас неће научити да лијепо говоримо; за ово је потребан природан дар и дуга пракса. —

*) У главном разликујемо три тона: ниски, средњи и високи. Премда се држи да је ова подјела одвећ застарјела, ипак у црквеном бесједништву она је добра и довољна. —

ДИО ПЕТИ.

О саопштавању црквених бесједа.

§ 63. Предходни појам о проповједничком говорењу бесједе.

Проповијед се поглавито саставља, да се пред извјесним слушаоцима искаже и жељени циљ постигне. Кад се иста поука по свима већ споменутих омитичким захтјевима напише, потребно је још, ради жељеног успјеха, и да се иста изговори или прочита пред слушаоцима, јер и успјех проповиједи у велико зависи од тога, да ли је сâм њен писац саопштаје народу или не. Због овога, у интересу успјеха, бесједу никако не смијемо потпуно ослободити од бесједника, јер пошљедњи не може пуштити у свијет своју проповијед, као обични писац какво своје дјело, или умјетник своју статују, одијеливши је од себе да живи самосталним животом, независно од личности писца или умјетника. Јер у колико проповијед има живота у самој себи, у толико јој живота и даха улијева сам говорник. Ушљед овога читања проповиједи, због недостатка личног одушевљења пишчева, нема оног интереса, којег истој поуци даје жива и одушевљена ријеч. Истина, понекад, премда и ријетко, бива, да кад читамо проповиједи неког бесједника, чини нам се, као да пред собом видимо самог писца, али ово су ријетки бесједници. При читању бесједа обичних проповједника чује се само одјек, јер и ако су ту ријечи, али нема оног одушевљења, личне интонације и акцента, који се чује онда, кад неку поуку говори сам писац. Да је ово непобитни факт, могу нам служити за свједочанство позоришни комади највећих мислитеља, чија дјела никада не могу онако силно утицати на слушаоце кад се читају, као кад их изводе на сцени искусни глумци или пјевачи. Очеvidно је потребно, ради успјеха у црквеној проповиједи, да се иста *говори* народу, како би учинила већи утисак на присутне; а пошто и саопштавање црквених поука није лак посао, то се траже нека установљена правила, које никакав прави бесједник не смије пренебрегавати, како у интересу циља проповиједи, тако и ушљед светости проповједничког материјала и високог позива учитеља цркве.

Зато ћемо овдје и навести главна упуства, којих се треба придржавати при саопштавању црквених бесједа, гдје главну улогу играју: I) *глас*, II) *изговор* и III) *покрети тијела*.

I. О држању гласа (*declamatio*).

§ 64. Главне особине доброг гласа.

Главне особине доброг гласа јесу *звучност* и *пуноћа*, које бивају у бесједи онда, кад глас проповједников има у себи толико снаге, да без труда може саопштавати сваки звук, слог, ријеч и читаве дуге периоде, предајући их слуху других потпуно одређене и јасне. Но ипак и звучан и пун глас још може имати својих недостатака. Тако људи, које је природа саздала са силним и звучним гласом, обично им је исти, како у говору тако и при пјевању, монотон, — увијек стоји на једном тону, те зато је исти глас, поред све своје силе и пуноће, одвећ непријатан.*) Због овога звучности гласа потребна је још и *гибкост*. Но опет и гибак глас може у свима тоновима бити или кречећи или звонећи као бакар, те се поред гибкости још захтјева, да глас буде уједно и *благ* или *мек*, како би се и најсилнији тонови могли изговорити одвећ пријатно. А ово је врло важно за успјех у проповиједи, што видимо и по томе, да су звуци меког гласа пријатни чак и онда, кад не изражају баш никакве мисли и намјере, а врло често и онда, кад у извјесном говору и нема особитих мисли, већ љепота говора учини, да се чисто валуше из те стране садржаја.

Но уопште при изговарању одјека најважније је, да бесједник умије потпуно и слободно владати својим природним гласом, друкчије — да зна кад му треба глас усилити и ослабити, повисити и спуштити, убрзати и успорити, а кад прекратити и поново наставити.

§. 65. Усиљавање и ослабљавање гласа.

Температуру гласа на једној ноти можемо усиљавати или ослабљавати (*crescendo* и *diminuendo*), гледајући по особинама појмова и мисли, које желимо звуцима гласа исказати. Узмимо за примјер ријечи: Бог све види и зна: наша дјела, наше ријечи, наше мисли, жеље и најскривеније покрете душе и срца.“ Овдје није потребе мијењати ноту, на којој се наш глас креће, али треба усиљавање или напрезање гласа, гледајући по важности појмова, из којих се склапа цијела мисао. Супрот томе, кад шљедују један иза другог такви појмови, који умјеравају и ублажавају општу мисао, потребно је постепено слабљење

*) Жаба н. нр. има звучан и једар глас, но због своје монотонности сваком је несносан. —

гласа, н. пр., у ријечима: „...обличи, запрети, умоли, со всякимъ долготерпѣниемъ и учениемъ,“ — пошљедња три појма захтјевају умекшавање звука у гласу. Уопште треба упамтити, да се температура гласа не односи само на поједине ријечи, већ је треба употребљавати у свима врстама и облицима говора, — у реченицама, периодима, описима, набрајању, фигурама и т. д. Кад се у говору не обраћа пажња на температуру гласа, онда настаје монотоност, која дотични говор лишава силе.

§. 66. Повишавање и спуштавање гласа.

Повишавање и спуштавање гласа (модулација), сагласно с током говора и особинама мисли и осјећаја, које исказујемо, обично сваки природно употребљује у обичном говору, — мијењајући тонове гласа од нижег к вишем, и од вишег к нижему; дочим кад неко говори предходно писмено спремљен говор, то говорење тог састава обично је монотон. И у колико се бесједнику треба чувати од неког вјештачког повишавања и спуштавања гласа и тако званог драматизма, у толико му се опет при саопштавању поглавито треба старати, да свом говору да разговорни тон, у којем се увијек тонови мијењају, гледајући по важности и вјештају мисли, коју исказујемо. Ово се зове *варијација* гласа, која се састоји у террекиваном пријелазу гласа или од нижег тона к вишем, или од вишег к нижем, или у вјештачком комбиновању средњих тонова и т. д.

Проповједников глас особито треба да се креће у границама средњих тонова, али ипак ти тонови не смију бити једнолики, јер би ово слично било ономе, као кад неко у свом говору непрекидно понавља једно иза другог исто повишавање и спуштавање гласа, те ова једнолика дикција управо подстиче своје слушаоце на дријемање; међу тим врло је природно, да све оно што је весело, да се весело и исказује, што је опет тужно, тужно да се излијева, што је опет дирљиво — дирљивим гласом и т. д. Увијек, значи, треба бирати онакав тон, који најбоље одговара дотичној мисли и осјећају. Зато се треба чувати, да у говору на црквеној катедри наш глас не буде сличан клатну, које се само креће озго доље и оздо горе, — увијек у једном правцу, јер само овакав монотон и чисто жалостан глас, без обзира на садржај говора, одвећ лако омлитави слушаоце и подстиче их на дријемање. Дочим треба знати, да како предмет црквеног говора, тако и достојанство цркве и самог бесједника управо захтијева, да говор проповједников буде

жив у устима његовим, како би најбоље оличавало све особине чистих мисли и осјећаја.

Што се тиче појединих мјеста црквене поуке, која треба да се одликују својим карактером, треба упамтити:

а). Да обични тон говора, у којем се исказује неко мирно размишљање о предметима, или просто описивање, приповиједање и т. д. треба да буде *средњи*, — ни одвећ *брз*, ни одвећ *спор*; јер ако се говори брзо, слабо се разумије; или опет ако је спор, говор постаје млитав и досадав, уш љед чега треба говорити средњим тоном, ни високим ни ниским, како би бесједник лако могао кад устреба свој глас подићи и спуштити. У овоме се много гријеши не толико кад се говори, колико кад се пјева. Н. пр., неки отпочну пјевање много вишим гласом, него ли што је потребно, па кад дођу на мјесто, гдје би требало баш подићи, појачати глас, они немају довољне снаге гласа, те почну кријештати, да би се сваки, који слуша овакво пјевање, желио час прије опростити те хармоније. Слично овоме може се десити и у говору, због чега се треба чувати, да и при говору не излазимо из своје коже.

б). Мјеста, која се одликују особитом живошћу мисли и осјећаја, као што су: питање и одговор, усклик и дивљење, савјетовање, карање, молитва и т. д. треба да се изговарају са различним тоновима, имајући на уму циљ, који бесједник има у виду са извјесним мјестом поуке. Но ипак не треба мислити, да све оно, што је силно по својој мисли и осјећају, тражи да се изговори високим и јаким гласом; јер, на против, бива сасвим, да баш најсилније мисли и осјећаје треба изговарати најмекшим и најтишим гласом, што особито треба имати у виду при пастирском обличавању и пријетњи, кад је високи тон неу-мјесан по самом духу правог хришћанског бесједништва, које захтјева да се обличавања чине више с неком тугом и сажаљењем, него ли са љутњом и злим тоном. Тек на овај начин говор бесједников дирнуће слушаоце, као што је и говор св. Златоуста дирнуо оне, који су на велики петак ишли на забаве; његов жалосни и савјетујући глас довео је слушаоце до суза, чега не би било, да је љутито почео да сијева и грми на њих.

в). Сва мјеста, која се готова позајмљују из св. Писма, као уопште све текстове, треба изговарати много лаганије и мирније, него ли свој говор, како не би изгледало, да бесједник узима на се лице оног, чије ријечи говори, већ само да их износи као доказ и потврђење неке своје мисли.

г). Даље, јачина проповједникова гласа треба да је удешена према броју слушаалаца и простору мјеста, гдје се поука говори. Ако је храм мален и ако слушаоци стоје мирно, није потребно грмити својим гласом, и пуштати га у свој снази као вјетар из мијеха. Ако је храм велик и ако је народа много, довољно је да бесједник својим погледом изабере једног најкрајњег слушаоца и да обрати пажњу на њега тако, као да баш њему једном говори. Овим ће бесједник удесити свој глас тако, да га сваки од присутних довољно чује, те се неће плашити, да му је глас или одвише висок и силан, или одвише низак или слаб.

д). На пошљетку разноврсност и разноликост (*modulatio et variatio*) гласа треба да се управља према достојанству и светости црквене катедре, уједно старајући се, да исти исказује своје идеје и осјећаје природним тоновима; а природност у тону по готову биће свагда онда, кад сам бесједник живо и дубоко сазнаје и осјећа оно, чему жели другог научити.

Si vis me flere, dolendum est ipsi tibi.

§ 67. Убрзавање и успоравање гласа.

Разни појмови српског језика у проповједи захтијевају и разну дужину или краткоћу гласа при изговарању истих. У обичном разговору, готово сваки, кад жели неку ријеч особито истаћи и нагласити, изговара је протегнутим гласом; а појмове, који су више споредни у одношају према главној мисли, исказује краћим или убрзаним говором. На жалост, оно што у говору долази и употребљује се чисто природно, у црквеним бесједама слабо се примјењује, тако да у њој обично сваку ријеч и реченицу, како важну тако и споредну, изговарају са једнаком мјером гласа, т. ј., све једнаком дужином и краткоћом гласа.

Ушљед овога обичног недостатка сваки бесједник односно убрзавања и успоравања гласа треба да се држи ових правила:

а). Општа мјера дужине гласа треба да буде *средња*, т. ј., не треба говорити ни одвећ отегнуто, ни одвећ убрзано. Отегнут говор, — особито ако је бесједа састављена не из кратких реченица, већ из подужих периода, — својом млитавошћу, заморава слух и пажњу слушаалаца, због чега и постаје досадан; убрзани говор опет не да пратити развиће мисли бесједникових, због чега се не разумије општи смисао говора, те, на овај начин, и у једном и у другом случају ово су крајности,

које у поуци доприносе слаб утисак на присутне. Ако пак неки говорник од природе брзо говори, то, ако хоће, упражњавањем и уздржавањем свог језика, може овај недостатак лако исправити.

б). Свакој главној изреци или реченици, која садржи у себи особиту силу и важност, треба дати у изговору понајвишу дужину, или, изражавајући се ноталним знацима, *поштин* музикални такт (○); а изрекама или реченицима, које нијесу толико важне, и које одређују разне околности главне мисли, треба давати мање времена, — половину, четвртину, осмину или такт с тачком. Узмимо за примјер став: „преко сјутра, — у данима општег кајања, отпочећу нов живот, — говори безбрижни грјешник.“ Овдје ријечи *преко* треба дати четврт такта, ријечи *сјутра* потпуни такт, свима ријечима у данима општег кајања, као и ријечима *говори безбрижни грјешник* — један такт.

в). Ако су све или многе ријечи или изреке у извјесном ставу једнако важне, то свакој засебно и треба давати потпуни такт, н. пр. ријечима: „*Јудо, зар цијеливом предајеш сина човје-чијег.*“

г). Поред најважније изреке или реченице, која има право на потпуни такт, треба још учинити и неку почивку.

д). Најзад, особито се треба чуваати, да не дајемо једнаку мјеру дужине гласа и важној и мало важној ријечи. —

§ 68. Почивке или паузе у говорењу бесједи.

Почивке или паузе гласа у бесједи употребљују се како због тога, да говорник одахне, тако и да се овом почивком прида прави значај исказаној мисли или периоду у говору. Те паузе могу бити мале и велике, гледајући на поједине дијелове говора и на смисао разних израза. Тако:

а). Понајвиша пауза треба да је послје славословља — у почетку саме бесједи (иза ријечи: Во имя Отца и Сына и Святаго Духа, аминь)*], затим велика пауза треба и послје текста, који долази одма иза славословља, пред самим уводом; даље, између увода и излагања, а такође и послје сваког дијела проповиједи, како би свака цјелина по својој мисли била одијељена још и довољном почивком.

б). Велика пауза потребна је и онамо, гдје се говор завршује са многим питањима и усклицима, особито кад су иста

*) У почетку бесједи може се ријеч аминь изговорити или не изговорити; али при свршетку свега говора не смије се изоставити. —

питања и усклици одвећ значајни и траже озбиљног размишљања. Уопште, подужу паузу захтијева свака мисао и израз, који тражи особите пажње и размишљања од стране слушалаца.

в). Мање паузе треба употребљавати ондје, гдје стоје знаци интерпункције и то више ради тога, да се покаже одношај једне реченице или тачке к другој, него ли за почивку, предушку гласа.

г). У употреби пауза велику улогу игра *итонација*, т. ј., настављање говора послје паузе оним истим гласом, којег смо прекинули паузом. Кад се и послје пауза наставља тон, који је прекинут паузом, онда говор уопште добије мелодичност и течност.

д). Најзад, треба пазити, да паузе не буду одвећ дуге, како не би изгледало, као да се бесједник помео, те не зна шта даље шљедује, или да не изгледа као да се чисто поноси својим говором и да као нарочито приморава слушаоце, да чекају, шта ће још унапријед рећи.

§ 69. Исправљање слабог и рђавог гласа.

Велико је зло за бесједника, кад му је глас врло *слаб*, или врло *груб*, или *хрипав*, или *цвечећ*, *пиштећ*, а изговор туп, промукао, јецав и т. д. Но ипак паметни и искусни људи способни су, у неколико, и нешто *слаб* од природе претворити у боље, подесније и пријатније.

Ушљед овога савјетује се:

1). Слаб и непријатан глас јачати помоћу усамљеног пјевања сваки дан, особито уз брдо, напрежући глас колико је више могуће, пазећи да се при пјевању издрже све ноте неке пјесме, у свој њеној пуноћи. Такође за појачање слабог гласа корисно је, ако се по неки пут, по примјеру Демостенову, *надвикивао* буде било с неким другим, што има јачи глас, или пак с каквим водопадом, морским валовима и т. д.

2). Пјевањем у судјеловању оних, који поју или играју. Корист од оваквог пјевања двојака је: прво, глас пјевача чисто се слијева са гласовима других, те му се пјевање чини лако, као да му глас и нема особитог напрезања; друго, што се у друштву других гласова и његов слаб и нерегулисан глас привикава на неку течност и хармонију.

3). Препоручују се и нека добра морално-физиолошка средства, која су корисна како за појачање тако и за чување гласа, као: умјереност у јелу и пићу, правилан сан, редовно кретање

на чистом ваздуху, домаћи рад, који захтјева доста силе и кретања и т. д.

Што се пак тиче исправљања *рђавог* гласа, то неће згорег бити и односно њега навести шљедећа практична упуства:

1). Треба из несавршеног гласа узети онај тон, који је у њему бољи и пунији од других тонова, затим изабрати неки сугласник, који је за изговор гласа лакши, и на узетој ноти пјецбати глас све донде, докле тај тон не постане потпунији, самосталнији и правилнији. Кад се је већ са овим тоном начисто, онда се узму по реду и сви остали самогласници, али на истој првој ноти, докле сваки од тију самогласника не постане подесан за изговор. На овој ноти треба упражњавати глас што чешћим и гласнијим читањем. А кад се глас усаврши на једном тону, онда треба прелазити на друге, више и ниже тонове, докле глас не прође кроз сву ноталну *скалу*, увијек почињући од нижег к вишем, јер је много теже од вишег спуштати се ка нижим тоновима. У осталом, за бесједников изговор довољно је да се темељито прођу и знаду четири или пет тонова.

2). Да не би било погрешних тонова, најбоље је ако се упражњава да узима ~~тонове~~ по разним музикалним инструментима, или по нотном пјевању других.

3). Најзад, да се узме неки звук (н пр. *о* или *у*), па да се с ким год надвикује, ко ће дуже издржати душак.

II. О изговарању (*pronunciatio*).

§. 70. Главне особине доброг изговора.

Глас даје само материју за изговор, а права форма сваког звука, слога и ријечи склапа се из поменуте материје помоћу језика. Језик је орган наше тјелесне природе, без којег не би могло да буде ријечи, нити уопште говора; зато у изговарању све зависи од језика, који је способан давати разне форме сти-хијама нашег говора. Ако језик изговара сваку ријеч разго-вјетно и по законима граматике и уобичајеним изговором, то онда и наш изговор биће: А). *јасан* и Б). *правилан*.

§. 71. А). Јасност изговора.

Јасност изговора састоји се у томе, да се сваки глас и слог у ријечи и свака ријеч у говору саопштава слушаоцима у свој њиховој пуноћи, и са потребном мјером гласа. Та јасност у изговору зависи како од природе, тако и од вјештине. Ако човјек од природе има глас јасан, лак и гипак, и ако још

има толико искуства, да тим гласом и језиком умије како треба владати, онда и његов изговор уопште биће јасан. Против јасности у изговору гријешу се онда:

Прво, кад се у изговору гласови, слог и ријечи не изговарају или гутају. Поједини гласови обично се гутају при нагомилавању тврђих сугласника, особито једнаких; поједини слогови при нагомилавању самогласника а такође једнаких и сличних слогова; а читаве ријечи обично се прогутају или слабо изговарају у почетку или на крају реченица или перижодâ. У ову погрешку упадају и они чтеци, који готово од сваке ријечи не изговоре или почетак, или средину, или завршетак ријечи. Но од ове мане, која доприноси говору нејасност, бесједник ће се сачувати онда, ако у изговору не буде хитао и напревао свој глас, већ ако с пажњом буде изговарао сваки глас, слог и ријеч. И

Друго, кад бесједник поједине гласове, слокове и ријечи изговара са неким мумлањем и кроз нос, а такође кад се у изговору неки глас или слог удваја или утраја, уједно као и кад се сваки слог изговара једнаком јачином гласа, одвајајући сваки слог за себе, те изгледа као да језиком слокове чисто туче или одсијеца.

§ 72. Б) Правилност у изговору.

Правилност у изговору састоји се у томе, да се, с једне стране, свакој ријечи, мисли и осјећају у проповиједи да онај тон, који им најбоље одговара, и, с друге, да сваку ријеч изговарамо и наглашујемо онако, како то захтијева геније и природа нашега и црквено-словенскога језика, којима се у проповиједи и служимо. У првом случају бесједник треба да обрати пажњу на значај, особину и садржину сваког појединог дијела проповиједи, и да према тим особинама изговара сваку ријеч, мисао и осјећај појединих периода тако, како би све главне мисли и осјећаји правилно саопштили слушаоцима; у другом се случају од бесједника тражи, да свакој ријечи и реченици бесједе да онакав нагласак, какав им прописују граматичка правила нашег и црквено-словенског*) језика.

*) Примјетићемо, да се код нас слаба или баш никаква пажња не обраћа на нагласак, који је означен у црквеним књигама над ријечима црквено-библијског језика, што не би смјело бити како због тога, да се не нарушавају захтјеви и особине његове, тако и да би се избјегао онај разноврсни провинцијални нагласак и изговор, који се обично преноси и на ријечи црквено-библијског језика. Ово пренашање мјесног изговора и

Поред овога опазимо, да бесједник треба да се придржава оног изговора, који се код већине употребљава и који је признат за најбољи и најплеменитији. Али пошто и најпопуларнији изговор може имати у себи неке рђаве елементе, то за црквену проповијед, особито за ријечи и изразе црквено-библијске, најбоље је употребљавати књижевни начин изговарања, као уопште свуда у оном случају, гдје би одступање од овог књижевног језика било одвећ осјетљиво за слух присутних. У осталом бесједник не треба у извјесним случајевима да пренебрегава и чисто провинцијалним изговором оног мјеста, у ком проповиједа. Тако, ако су неке ријечи књижевног језика таквог својства, да би их извјесни круг слушалаца могао двосмислено тумачити једино због тога, што исте ријечи нијесу изговорене по њиховом провинцијалном изговору, онда се у овом случају — тек по невољи — мора уступити већ наведеном правилу; јер говорећи уопште, и ако је проповједник дужан да познаје мјесни изговор, но ипак није позват да учи и да говори неправилним народним изговором, већ да сам привикава своје слушаоце на чист и правилан говор, у чему ће он успјети поглавито онда, кад се увјери да је његова паства спремна да прими и усваја код својег духовног вође не само мисли његове наставе, већ и спољашњи карактер тога излагања.

§. 73. Исправљање слабог изговора.

Слаб изговор треба исправљати честим повторавањем твр-
дих писмена, особито оних, које бесједник тешко изговара.
Рецимо, да неко не може изговорити звук *p*, *k* и *č*, те мјесто

нагласка при читању и изговарању ријечи црквено-словенског језика често чини, да исти изгуби већи дио своје снаге и љепоте, коју би имао онда, кад би се придржавали оног нагласка, који му је својствен. Истина, врло често подесније бива, да би народ што боље разумијевао оно, што му се чита из црквено-словенског текста, да се некој ријечи да онај нагласак, који јој дајемо у свом матерњем језику. Но пошто се ово тек по невољи може одобрити и пошто се сваки истим не зна послужити, то је уопште најбоље да се сваки држи правила нагласка, која су овом језику својствена, т. ј. нека изговара ријечи по нагласку, који је над тим ријечима означен. А што се тиче неразумљивости за наш народ врло многог од онога, што му се чита из црквено-словенског језика, то и због овог, — потребно је чешће проповиједати народу, како би могли допунити у разумијевању оне празнине, које остају последице читања црквено-словенског текста код умно слабо развијених слушалаца, који нијесу у стању разумјети готово ништа од свега оног, што им се на том језику чита или говори. —

првог изговара *л*, мјесто другог *ч*, а мјесто трећег *ц*; према овоме изговара *стлах*, мјесто *страх*, *куча*, мјесто *куќа*, *цица*, мјесто *цича* и т. д. У оваквом случају треба неко правилно да изговара ријеч са оваквим писменима, а онај који их не може правилно изговорити, да за њим насилно и често понавља исту ријеч, докле на пошљетку дође до тога, да ако потпуно и не оспособи себе да извјесни звук чисто изговара, то ће се ипак толико усавршити, да га бар приближно изговара*). Од оваквог упражњавања бјесједник не треба да се плаши, јер људи и неке птице науче да изговарају врло многе ријечи.

Ако ли је пак проповједников изговор мукао, туп, непокретан или пиштећ, онда му га треба исправљати свакодневним гласним, и, по могућности, разговоријетним читањем или разговарањем, као и уопште управљати се по истој методи, по којој смо споменули да се може исправљати слаб и рђав глас (§ 69), т. ј. потребно му је још да упражњава језик у читању на различним тоновима, како би слободно могао да чини све показате комбинације температуре и модулације гласа. —

III. Тјелесни покрети или мимика при саопштавању бесједе.

§ 74. Значај тјелесних покрета за ароповијед и немогућност одредити за њих правила.

Кад је човјечија душа заузета разним одушевљеним мислима и осјећајима, и кад те мисли и осјећаје исказује говором, то поред говора обично примјећајемо још живо судјеловање и свију нијемих органа нашег тијела, без којих је управо немогуће потпуно исказивање наших разумних духовних сила. И у свакодневном животу видимо, да човјек чисто инстинктивно, како прије и после говора, тако и за вријеме самог саопштавања својих мисли и осјећаја другом, увијек чини разне изразе и покрете било цијелим тијелом, или пак рукама, главом, очима и т. д. желећи овим покретима дати рељефног израза свом душевном стању и што потпуније га изразити. На овој појави основана је теорија *мимике*, или тјелесних покрета.

Но права мимика, у самој ствари, није никаква наука, већ она се врши више сама собом, по самој природи; а сва ску-

Разумије се, да слаб изговор појединих звукова у велике може зависити и од неког недостатка у језичном или грленом механизму; но ти недостатци често су такве природе, да их и најмања медицинска помоћ може уклонити.

пљена правила о тјелесним покретима нијесу ништа друго, већ нека примјећена факта наше природе, која се чине онда, кад исказујемо наше унутрашње душевно стање. Због овога није ни могуће прописати каквих год правила, какав покрет тијела, руку, главе, очију и т. д. треба да се употреби кад исказујемо једну или другу мисао, један или други осјећај; јер као што је разнолико наше душевно стање и осјећаји, тако исто су уопште различни и наши тјелесни покрети. Зато можемо слободно рећи, да сви изучени покрети, који нијесу природна појава душевног стања, у ствари су лицемјерство и мајмунисање, које не може имати љепоте и праве живости, те и чини слаб упечаток на слушаоце. Но ипак и ако није могуће показати сва правила односно тјелесних покрета, ипак се у њима могу ставити неке границе, преко којих је неприлично прекорачити, особито на црквеној катедри, која захтјева најстрожију пристојност и понашање. —

§. 75. Проповједниково понашање и покрети докле дође на катедру.

Кад је бесједник спреман са говором, излази у своје вријеме из олтара *скромно и пристојно* и стане на одређено за поучавање мјесто, и то ако је свештено лице, излази царским дверима, а ако је лице које нема права да пролази кроз св. двери (н. пр. чтец *), обично *сјеверним* дверима, премда може изаћи и јужним. Излазити не смије одвећ брзо, да изгледа као да га неко гони, нити одвећ лагано, да не би његови слушаоци остајали без посла. Положај тијела треба да је усправљен, поглед мало наклоњен доље, лице озбиљно, но не намрштено, корак лаган, лијева рука стављена на срце, а десна спуштена доље. Кад је већ дошао пред олтарем, обично се стане пред иконом Спаситеља или Богоматере, ту се два-три пута правилно прекрсти, смирено наклонивши главу. Лијева рука у

Добро би било кад би се и ученици нашијех богословија, по примјеру рускијех, производили на степен црквенијех чтеца, да би имали право да се облаче у стихар и да говоре проповиједи у цркви, — пошто им се спремљени говор предходно прегледа и одобри. Корист одовуда била би двојака: прво, сами ученици боље би обрађивали задане им теме, и уопште више би пазили и на садржај и на саопштавање његово, и, друго, оваквим прегледаним поукама доста би се поучио народ, који и онако — изузимајући црквенијех служба — ријетко кад да чује од свог духовног вође живе ријечи и савјета, за поступање по трновитим земаљским путовима и путањама. Исти ученици могли би се ређати у неколике цркве најближње, особито о великим празницима, кад се у истим доста народа скупља.

то вријеме спуштена је доље, или може остати на прси. Кад поменуто сврши, треба му се пристојно окренути к слушаоцима, и, ако су погледи већине њих обраћени на бесједника, поздравити их малим наклоном главе; иначе, ако га баш већина не гледају, може се и не поклонити, изузимајући случаја, кад се међу присутним налази неко лице високог положаја, које ужива опште поштовање. У оваквом случају, било то у почетку или у проласку мимо таквог лица, може се учинити не велики поклон, у знак уважења и пристојности према том, али ипак тај поклон не смије да буде лицемјеран, ропски, и удешен по обичним свјетским комплиментима, који се обично практикују по јавним мјестима.

Десили се да бесједника ухвати нека бојазан и тешко дисање, то потребно му је силом разума да се сабере духом, ради чега може да учини и невелику паузу испред говора, како би имао времена довољно удахнути ваздуха и тек онда мирно и без узрујаности отпочети поучавање.

§. 76. О општем положају проповједниковог тијела на катедри.

По захтјевима пристојности, опште проповједниково држање на катедри треба да буде следеће:

Прво, положај бесједниковог тијела треба да је *устраван, природан и слободан*, као што обично *Грчкој и Срб* свакодневном обхођењу у друштву. Овом захтјеву веома је противно неко вјештачко усиљавање да буде онакав, какав у самој ствари и обичном животу није, ушљед чега изопачује своје сопствене особине, усвајући неко лажно понашање и озбиљност, неке лажне манере тијела, *) који као такви не само што се не допадају слушаоцима, него ли још и сам говор из уста таквог бесједника не може изазвати озбиљне пажње, а шта више може и он и његова поука због ове неприродности у држању изгледати смијешна у очима присутних. Деси ли се пак да неки бесједник од природе није обдарен свим најбољим спољашњим особинама, које му могу у неколико сметати потребним захтјевима тјелесних покрета, то и у овом случају, — ако се извјесни недостатци баш никако не могу исправити, — нека ради при-

*) Кад овакви бесједници иду на катедру, или са ње силазе, обично се сами собом цифрају, као да су на сцени: поправљају одјећу и косе, некако се свечано крете, особито држе свој рукопис или мараму, на особити начин бацају погледе, одвећ се њежно уклања другом с пута, живописно прекршају руке, — уопште, свим својим држањем и понашањем желе да покажу, да јесу углађени људи садашњости. —

родно, па ће ипак њихово понашање бити пријатно и интересно за слушаоце. У осталом од овог недостатка не треба се плашити, јер за говорење бесједе *мимика баш није неопходни услов*, без којег се не може обићи. Главно је да се поука добро напише и правилно искаже, а тјелесних покрета може да буде или да не буде, — бесједа ће ипак врло поучна бити; јер и слијепци и безруки не могу чинити покрете ни очима ни рукама, а ипак по неки од оваквих говори с таквом силом и убјеђењем, каквог ћемо ријетко наћи код оних, што имају и очи и руке. *Друго*, ако бесједу чита из рукописа, не смије се много сагињати, или прса јако истаћи напријед, да му глава остане натраг; у још вишу непристојност пада онај, који се сасвим навали на катедру, или се накриви на једну или другу њену страну. *Треће*, покрете треба да чини цијелим тијелом, како му не би н. пр. једна половина тијела изгледала као мртва, — ипак добро пазећи, да ти покрети буду лагани, скромни и побожни. *Четврто*, природном проповједниковом држању ништа не шкоди, ако он буде лагано и чисто непримјетно наклањао тијело мало напријед и врло ријетко назад, обраћајући свој поглед по некад не само преда се, већ и на десну и на лијеву страну од себе, да би била погледом поклањао пажње и оним слушаоцима, који су му са страна. *Поред* обраћање на десну и лијеву страну не смије бити често; најгодније ове покрете и погледе чинети за вријеме пауза, али не кад говоримо неки период, јер би онда проповједник изгледао како сијач, који се обрће и баца сјеме пред собом и на десно и на лијево. Због овога и треба стати онако, како ће већина слушалаца бити баш пред нама. И, најзад, *шесто*, цијелокупно свештениково понашање на катедри треба да има свештени карактер, а ово биће онда, ако му је сваки поглед и покрет *побожан, важан и достојанствен*. Но ипак и у овим особинама бесједник никад не треба да прекорачи одређене границе, јер би иначе његова спољашност много изгубила у истинитој побожности, природности и свестости. Тако, треба му се чувати, да његова побожност, ако не у самој ствари, то бар по изгледу, не чини се другима лице-мјерна, или пак његова важност и достојанство да не прелази у неку надменост и гордост. Зато му и ове двије пошљедње особине треба умјеравати *скромношћу и простошом*, — особинама, које доликују сваком правом хришћанину, а духовном учитељу понајвише. —

Неће бити сувишно ако овдје напоменемо, да проповједник треба да се брине и о својој спољашности — одијелу и чистоћи,

као знацима обичне пристојности. Слаб утисак чини на слушаоце, н. пр., кад је свештеничко одијело раздрпано, каљаво, предуго или одвећ кратко, или кад му је лице, уши, врат неумивен, косе неочешљане, нечисте, или по моди кицошки очешљане и т. д.

(Свршиће се.)

ПРОПОВИЈЕД НА ДУХОВЕ.

Говорио у Фочи Марко С. Поповић.

Благочестиви Хришћани!

Данас славио велики празник Свете Тројице, када су апостоли, послје Вазнесенија чекали Св. Духа у Јерусалиму, — сви заједно икупљени са мајком Божијом — најпречистијом Богородицом, да их Дух Свети умудри и уразуми; да им даде снаге и крјепости, да сви могу да свему свијету проповиједати распетог Спаситеља, који је својим успреху згазио смрт, па се узнио на небо и сјео с десне стране Бога Оца.

И, баш — кад су апостоли били на молитви, у једној затвореној соби, зачује се велика хука, као дување великог вјетра и напуни сву кућу, гдје бијаху апостоли.

Затим се показаше огњени језици, као горећи пламенови. И сви се апостоли напунише Духа Светога, и почеше говорити разним језицима; јер их Дух Свети упућиваше да говоре.

Тај час изашли су апостоли у град и почели су народу проповиједати божанствену науку.

Апостол Петар, пред искупљеним народом, дивном бесједом занесе слушаоце, да су одмах три хиљаде људи прешли у хришћанску вјеру.

И тако је постала прва хришћанска општина, који Христа вјеровашу.

Из Јерусалима разиђу се апостоли по свијету, гдје су проповиједали науку Спаситељеву и кршћавали људе у води у име оца, Сина и Светога Духа.

Поред највећих гоњења и мучења хришћанство се све то више распростирало; те се можемо и ми радовати, да смо си-

нови и чланови велике хришћанске — православне цркве, којој је глава и управитељ сам Христос.

Но, кад се и ми дичимо тим именом хришћанским и православним, треба да се запитамо, да ли ми живимо, као што нас Дух Свети упућује; или смо — може бити са свим немарни у животу опћем хришћанском?

Да ли испуњавамо хришћанске дужности?

Да ли се старамо више за душу, или за тијело?

Да ли се са правом можемо назвати синовима те највеличанственије и јединоспасавајуће цркве хришћанско-православне??

— Добро знамо, да су наши прађедови на коцима и конопцима испуштали своје душе, за своју вјеру.

Њима је така смрт била слатка; јер им је Дух Свети дао снаге и крjepости, да могу трпјети најжешће муке...

Ми треба да се поносимо са таквим нашим прађедовима; да им при сваком спомену славу и хвалу приносимо!

Али, кад погледамо данас, — међу нашим српским народом видимо, да многи не живе, као што их Дух Свети упућује и као што нам вјера и дужност човјечанска заповиједа.

Мјесто правог хришћанског живота, угнијездила се у српски народ нечистота и неуљудност;

Не поштују се Бог и свети;

не живимо духом живим,

поводимо се многи по неваљалим страстима и пороцима, пљујући на истину и правду;

пеујемо и хулимо, што би нам морало бити свето;

не поштују млађи старије; — —

Многи живе свакојако, у сваком непоштењу и нечистоти. Многима је лијепи хришћански живот, који је окићен љубављу и слогом — многима је, велим, тај свети живот двадесет девета брига!

А таке Бог не љуби; таке милостиви Господар не воли; таке поштени људи презиру и омаловажавају...

— *Која нам је корист, ако сви блага на земљи задобијемо, а душу изгубимо?!* вели Христос у светом јеванђељу. Ко изгуби душу, тај не испуњава хришћанске дужности. Ко не испуњава хришћанске дужности, тај доказује, да се више стара за тијело, него за душу.

А, ко се стара више за тијело него за душу, тај се не може назвати сином величанствене и јединоспасавајуће цркве хришћанске — православне.

О, браћо хришћанска! О, синови православни! За што се више старате за тијело, које видите да пропада, него за душу, која увијек живи?

За што не видите, да нам је од тијела мала корист, корист времена, — док смо на земљи, а пошље шта си био? — Ништа — прах и смрад.

За што не видите, да је душа увијек жива?

И, док је душа у тијелу, дотле живимо, а последије смо мртви.

Што нам даје душа, то нам не могу дати никаква блага; то не можемо купити ни за сав свијет; то нам не могу дати цареви, ни краљеви; јер све је смртно, што је на земљи, осим душе.

Чим душа изађе из тијела, па био отац, мати, син, човјек, жена, брат, сестра, пријатељ, кум и највећи добротвор, — сваки виче за мртвацем:

„Носише, носише мрца из куће, видисте да се почео смрћети!“

Ето како ми презиремо мртво тијело, а док смо живи, како ли за тијело радимо, а многومه је душа споредна ствар.

Смрдљиво тијело одијевамо у свиљу и кадифу, а царица душа гола нам је!

Због тијела једемо и пијемо, а што ће нам тијело за то вратити?

Једино смрад!

А поради своје душе не можемо постити!?

Ради тијела није многومه мука радити сваки дан; путовати по злу времену и по врућини и зими; варати људе купујући и продавајући; цвијељати сиротињу; а поради душе мучно је многومه доћи нећелно и празнично у свету цркву. Многи опет дођу у цркву, да их људи виде, како су се обукли и како су накићени... Многи долазе да се с киме поинате.

А који тако долазе у цркву, нема им никакве користи, и боље би им било да нијесу ни дошли.

О браћо хришћанска — православна!

Кад видите, да нам од тијела нема никакве користи, кад видите, да тијело пропада и гине, а душа увијек живи свијетло, — ако је само нијесу оцрнила зла и неваљала људска дјела. —

Прођите се слијена и непоштена живота; одреците се тијела, а обљубите душу живу, која ће вас извести из таме на свјетлост.

Покајањем се очистите, да се Бог, Отац нас свију, радује, анђели да се веселе, а наши молитвеници светитељи да се моле Вјечноме Створитељу, за сав род православни.

На пошљетку, ако будете у свему добри и примјерни, Дух Свети упутиће вас на свака добра дјела; сачуваће вас од напасти и сваке несреће, па се помолимо:

„О, пресвета Тројице смилуј се на нас, Господе очисти гријехове наше, Владико спрости безакоња наша. Свети расвијетли и исцјели немоћи наше, ради имена Твога, и запојимо у један глас умилну пјесму: „Царю небесный, оутѣшителю, душе истины, иже вездѣсьи, и вся исполняй сокровище благихъ, и жизни подателю, приди и вселися въ ны, и очисти ны отъ всякія скверни, и спаси боже, дѣшны наша!“ Амин.

ПЕДАГОШКЕ МРВИЦЕ.

Прикупно Н.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

Нико онај учитељ, који добија васпитање и образовање учитељско, него онај, који има тврдо унутарње увјерење, да он јест, мора бити и не може бити што друго, до учитељ.

Гроф Л. Толстој.

„У њега на часу чује се муха, кад пролети“ — тако се често, у неколико иперболично, карактерише тишина за вријеме предавања некијех учитеља. Ово може бити и добро и рђаво, гледајући на то, да ли ћуте ученици због страха, или због тога, што их заном предавање. Најбоље је кад предавање има облик разговора, па ако ће и са приличном грајом код искусног и пуна знања наставника, који не приморава суровошћу, да од својих ученика створи честите људе, пуне знања.

Често се догађа, да у школи господари мртва тишина и код мртвуљавог предавача, али му ученици исто тако дријемљу на часу заједно са таквијем наставником.

Који наставник није у стању постићи потребну дисциплину на свом часу самијем предавањем, него је приморан да употребљава присилна средства, треба да се најовбиљније по-

стара, промучи, промисли, проучи, како ће у стању бити своје предавање тако удесити, да оно постане за дјецу занимљиво, и одмах ће присилна средства постати сувишна. Није ли то у стању никако постићи без силе, — он није за наставника, те треба да тражи какав други рад.

„Код мене је главно послушност“ — било је *ultima ratio* васпитача доброг старог времена.

У школи послушност млађијех према старијим обвезна је из два једнако важна узрока; прво, ма што постали доцније ученици, они су позвани, да буду браничи законитог једноставног уређења, а никако да постану рушиоци постојећег реда; да буду савезници позитивнијех, а никако негативнијех, анархичнијех друштвенијех покретача; друго, поштујући старијег, млађи у њиховом лицу поштују стечено искуство и знање, којих они још нијесу стекли. Али забранити им, да немају своје засебно мишљење, да не расуђују према њиховом степену развика, значило би у клици убијати у њима сваку индивидуалност и моћ суђења. А где могу ученици навикнути се, да зрело суде, ако тек у школи? Како би неко научио свирати на виолици, и да не свира, него да је само обрће, окреће, посматра? Или ће ваљда научити свирати, слушајући друге? Најмање је опасно и за се и за друге у младости навикавати се правилном суђењу, будући у томе упућивани зрелијем, искуснијем, у сваком погледу високо-моралнијем и образованијем васпитатељима, који својим ученицима заиста добра желе, те да доцније млади људи не изазивљу смијех, или да не плаше друге својим суђењем.

Онај, који је добио образовање и васпитање у каквом заводу, кад сазре и кад буде у стању критично да се обазре на своје некадање учитеље и васпитатеље, природно је, да ће поједине ретроспективно уважавати и поштовати више, него ли другог, а неке ће, шта више, и презирати; али ако он према некијем осјећа и захвалност, то би онда била прије црта његове добротe, него ли неопходно нужно осјећање, тако рећи, математичне правичности. За такву захвалност свог некадањег васпитаника, за добро његово осјећање дужан је од своје стране бити захвалан некадањи наставник. Неумјесно је, да чланови наставничког персонала изјављују наду у једном или у другом

облику, посредно или непосредно, да њихови васпитаници у будућности буду благодарни и захвални, као да им тијем плате за њихов труд. Нашљедство нити је куповина, нити дар. „Туне пріясте, туне дадите,“ вели Св. Писмо. Кад би кипови по законима наше природе могли оживјети, они, оживјевши, не би имали никаквог повода, да буду благодарни према вајару, јер они, скулптори, будући умјетници, не могу, а да не стварају кипове.

У колико је ко обилатије и разумније начитан, у толико рјеђе он, у приватнијем разговорима, заклања чињеницама своје о чињеницама мисли. Умно ограничен и неразвијен човјек разговара искључиво чињеницама, наводи саме факте. Пошто буду саслушане чињенице, и разговор је свршен с њим, више вам нема што говорити. Понскад, у осталом, поступају тако заљубљени у се, самољубиви, са онијем, које они не цијене много.

Васпитаник, који више памти мисли, начела и изводе из начела, него ли имена, бројеве, мјеста, вазда је паметнији, него ли ученици са памћењем противног својства, и ако потоњи уче боље од првијех, бројани се вазда међу првијем ђацима. Оваки први у школи послје (у ступе) првијенство онијем другијем у вишим школама, а особито у животу.

Васпитатељ, који има посао са „чудноватијем“ учеником, не смије се смирити дотле, док не нађе кључ његовој чудноватости.

Гимназист је поглавито способан не к ономе предмету, којег је он, по изгледу, заволио, а к ономе, којег он сматра лакијем (претпостављајући, да се сви предмети једнако озбиљно предају). Љубав према каквом предмету овдје долази ушљед занимљивости предавања. Латински и грчки, па и математику ученици ће завољети, ако их само наставник умије предавати, ако их сам искрено воли, те одушевљено ученицима предаје. И најзанимљивије предмете ученици ће омрзнути, ако виде, да њихов наставник нема воље, ни одушевљења.

Васпитаницима сваког узраста педагошки корисно је, по могућности (која за већину од њих никад не може постати до нецјелисходности пространом) посјећавати позоришта, концерте игралке у пристојнијем породицама, упознавати се са странцима, са људима, који су видјели свијет, са људима из виших друштвенијех кругова, особито са онима, који су много путовали (путовање по сваки начин довршује васпитање, ако су они иколико образовањем спремљени за путовања), да по могућности што чешће долазе у додир са лицима добро васпитанијем другог пола и т. д. Ништа тако не проузрокује подлост, неваљалства, безбрижност у сваком погледу, уску нестрпљивост, па шта више и скривену неморалност, као уска школска затвореност и скопчана с њом одвојеност од женскиња. Школе, које су најбоље очувале средњевјековни тип, дају друштву раднике, који далеко нијесу најбољи. У овим школама тип сувременог свјетског човјека познат је само са рђаве стране.

Повјерљивост васпитаника према својим васпитатељима ваља да расте од гласа да се о њима често конферирше. Не би згорег било кад-и-кад позивати, као слушаатеља, на по некоје конференције најбољег (по карактеру и развијености) ученика у школи.

РАД Н. Ц. ШКОЛСКЕ КОМИСИЈЕ.

Реферат *Ђура Шпадијера*, учитеља, на „*Рачуницу*“ за други разред основнијех школа, написали: Н. Н. и Н. Н.

И. С а д р ж а ј.

Ова је рачуница подијељена на два дијела и један додаток, а сва три одјељка садрже упознавање бројева до 100 и најглавнијих мјера.

А. Први дио раздијељен је на: *И. Вјежбање у бројном простору од 1 до 20*, гдје се налази: а. Набрајање, б. Сабирање, в. Додавање, г. Одбијање, д. Одузимање, њ. Одбијање, е. Множење, ж. Садржавање, з. Дијељење са 2., ј. Јединице и десетице, к. Мјера за вријеме, и. Новци и л. Вјежбање; *II. Бројни простор од 20 до 100*, гдје је: 1. Бројеви од 1 до 20, а. Упознавање и писање; Радња у бројном простору до 30, гдје је: б. Сабирање, в. Одузимање, г. Разјашњење множења и дијаљење, д. Множење, њ. Садржавање, е. Трећина (дијељење са 3), ж. Јединице и десе-

тице, з. Мјере за дужину, и. Мјере за вријеме, ј. Вјежбање. 2. Бројеви од 30 до 40, а. Упознавање и читање, радња у бројном простору до 40, б. Сабирање, в. Одузимање; г. Разјашњење множења и дијелења, д. Множење, ђ. Садржавање, е. Четвртина (дијелење са 4), ж. Јединице и десетице, з. Мјере за вријеме, и. Вјежбање. 3. Бројеви од 40 до 50, а. Упознавање и писање, радња у бројном простору до 50, б. Сабирање, в. Одузимање, г. Разјашњење множења и дијелења, д. Множење, ђ. Садржавање, е. Петина (дијелење са 5), ж. Јединице и десетице, з. Новци, и. Мјере за тежину, ј. Вјежбање. 4. Бројеви од 50 до 60. а. Упознавање и писање, радња у бројном простору до 60, б. Сабирање, в. Одузимање, г. Разјашњење множења и дијелења, д. Множење, ђ. Садржавање, е. Шестина (дијелење са 6), ж. Јединице и десетице, з. Мјере за вријеме, и. Вјежбање. 5. Бројеви од 60 до 70., а. Упознавање и писање, радња у бројном простору до 70, б. Сабирање, в. Одузимање, г. Разјашњење множења и дијелења, д. Множење, ђ. Садржавање, е. Седмина (дијелење са 7), ж. Јединице и десетице, з. Мјера за запремину (шупљину) за течности, и. Вјежбање. 6. Бројеви од 70 до 80. гдје је: а. Упознавање и писање. Радња у бројном простору до 80., б. Сабирање, в. Одузимање, г. Разјашњење множења и дијелења, д. Множење, ђ. Садржавање, е. Осмина (дијелење са 8), ж. Јединице и десетице, з. Вјежбање. 7. Бројеви од 80 до 90. а. Упознавање и писање. Радња у бројном простору до 90. б. Сабирање, в. Одузимање, г. Разјашњење множења и дијелења, д. Множење, ђ. Садржавање, е. Деветина (дијелење са 9), ж. Јединице и десетице, з. Вјежбање. 8. Бројеви од 90 до 100. а. Упознавање и писање. Радња у бројном простору до 100. б. Сабирање, в. Одузимање, д. Множење, ђ. Садржавање, е. Десетина (дијелење са 10), ж. Јединице и десетице, з. Новци, и. Мјере за запремину (течности), ј. Мјера за тежину, к. Вјежбање.

Б. Други дио. I. *Сабирање*, у којем се налазе бив дијелови: 1. Напаметно вјежбање, а. Набрајање, б. Сабирање, в. Додавање; 2. Писмени дио, правила сабирања. II. *Одузимање*. 1. Напаметно вјежбање, а. Одбрајање, б. Одузимање, в. Одбијање. 2. Писмено вјежбање. Правила одузимања. III. *Множење*. 1. Напаметно вјежбање, а. Разјашњење множења, б. Таблица множења у израђеном облику, в. Вјежбање, г. Таблица множења (скраћена). 2. Писмено вјежбање. Правила множења. IV. *Дијелење*. 1. Напаметно вјежбање, а. Таблица дијелења у израђеном облику, б. Садржавање, в. Дијелење, г. Таблица дијелења (скраћено). 2. Писмено вјежбање. Правила дијелења.

V. *Додашак*. I. Вјежбање ради општег понављања. II. Мјешовити задатци. III. Новци и мјере.

II. Основни преглед.

Први је дио, по мом мњењу, врло добро подијељен, јер су г. г. писци при изради овога дијела имали у виду оно методично правило, које се овдје одржало, т. ј. пошли су од познатог к непознатом. На првом мјесту долази у кратко понављање оног, што је учено у I-ом разреду из рачуна (од I—7), па је завршено општим понављањем. Овим начином дјеца понове прошло-годишње, т. ј. припреме се за даљи рад. При крају 5-те странице и на 6-ој придодато је: дноба године на мјесеце и мјесеца на седмице; форинта на круне и десетаке, па иза тога у истом вјежбање и неки пис-

мени именовани задатци, те је врло лијепо овај први дио поставио основ за даље што ће ићи по овом методу при упознавању осталих бројева.

Послије овог понављања шљедује постепено упознавање бројева до 100. Ово упознавање иде методично: најприје бива упознавање једне десетице у свези са претпрошлим, па онда друге, треће и т. д., све док се дође до стотине. Тако исто и упознавање појединих десетица иде методично, јер упознавање на пр.: броја 30 прође кроз ове мијене: прво бива упознавање броја 31 па 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, и најпослије броја 40. Ово се исто понавља у разним задатцима с објашњењем множења и дијелења, што је са свим потребно, јер та два вида најтежа су.

Послије овога долази упознавање мјера и то неких, да би их дјеца мало по мало научила; (а при крају рачунице у „додатку“ долази понављање свију мјера). Овај начин врло је умјесан, јер иначе дјеца би се смела, не би могла тако одмах разликовати што су то килограми, а што хектолитри и друго, кад би им се то предавало узастопце. Много је боље овако, јер ће дјеца неосјетно научити главније мјере и њиху подјелу, а за темељно знање то је права добит. Иза мјера долазе задатци и вјежбања у истоме писмено и усмено, те дјеца понове све што су научила, — рецимо до броја 30 или 40. Овим начином шљедује даље упознавање бројева до 100, ваада оснивајући се на претпрошлом. Дакле садржај првога дијела је упознавање бројева до 100, као што је и прописано у Наставном Плану основних школа. Ово упознавање г. г. писци израдили су заиста методично, те се дјеца могу темељно упознати и научити све бројеве до 100 усмено и писмено у сва четири вида. Први је дио као Буквар у српскоме језику, а други дио може се назвати рачунска читанка, јер стоји према првом дијелу ове рачунице у истом односају као читанка према Буквару.

Други дио не уступа у методу, по мом мњењу, првоме дијелу. На првоме мјесту је напаметно сабирање неименованих задатака и то без реда, који је био при упознавању бројева до 100, него се прескаче час на бројеве с двије цифре час на бројеве с једном цифром и мјешовито, што је врло практично ради општег понављања у сабирању. Ово је управо репетиција свега онога што је до 100-тине прођено у сабирању првога дијела. Послије је писмено вјежбање с именованим задатцима, а иза њих одмах вјежбање с неименованим бројевима. Послије овога долазе правила сабирања т. ј. што се зове сабирање, што сабирци, што збир, како се потписују сабирци један под другим, одакле се почиње сабирање и колика се броја могу сабирати. И овдје треба учињети премјештај овима правилима т. ј. прво нека дође: како треба поставити бројеве при сабирању, па гдје се биљежи знак сабирања (ову другу тачку нијесу г. г. писци нигдје споменули, а требало је у овим правилима), даље: како се сабира — од јединица или десетица, како се зову бројеви које сабирамо, а како број који добијемо сабирањем других бројева, па најпослије колика броја можемо сабирати. Врло би природно било, да су ова правила одмах послје неименованих задатака, као што су г. г. писци и учинили, али на оном мјесту, гдје сам прије рекао говорећи о именованим и неименованим задатцима. Иза овога долазе именовани, а неизрађени писмени задатци, по моме мњењу на својем су мјесту и добро су дошли, да се учини општа и темељна репетиција цијелога сабирања.

По истом методу израђено је и одузимање (49 стр.).

У правилима за одузимање, као и у сабирању, треба учинити промјену реда, по коме ће доћи извјесно правило иза правила. Прво нека дође: како треба поставити бројеве при одузимању, па гдје се билијежи знак одузимања (ову другу тачку нијесу г. г. писци нидје ставили, а потребна је), даље: како се одузима (јединица од јединица, десетица од десетица, а почиње се јединицама), како се зову и зашто бројеви при одузимању, па најпослије колика броја можемо одузимати. Послије овога доћи ће писмени (именовани) задатци, што је по мом мњењу умјесно, као и у сабирању, јер ће се на овај начин и одузимање писмено изучити.

Множење (стр. 56—63). На првоме је мјесту напаметно множење — таблица множења у ширем и ужем обиму, што је врло добро израђено, а на своме мјесту састављено. Множење је дјечи теже научити него сабирање или одузимање, што су г. г. писци добро схватили, те су израдили добро ове двије таблице, да се дјеца најприје добро извјежбају усмено множити, па тек онда писмено.

Дијељење (63 стр.) И у дијељењу је с малом разликом исти метод као и у другим видовима рачуна. Прво је напаметно дијељење у израђеном облику, а по негдје и у неизрађеном, па онда долази таблица дијељења (скраћено). Послије је писмено вјежбање (стр. 67.)

Тачке „правила дијељења“ (стр. 67.) треба измијени по мјесту, т. ј. да буде прво: како треба поставити задатак, кад се дијели, гдје се билијежи знак дијељења како се дијели, како се зову фактори дијељења и најпослије колика броја можемо дијелити, што је то дијељење, — што треба казати и код сабирања, и код одузимања и код множења.

Послије свих правила доћи ће израђени и неизрађени именовани задатци, као у свима предходним видовима.

Додатак (стр. 70 до краја) је трећи дио ове рачунице, гдје је скомбиновано све, што је прођено у првом и другом дијелу. Додатак је у овој рачуници као неки кратки преглед рачунице, који је био овдје потребит. Он увеличава ову рачуницу за 15 страна, али на то се не треба освртати, као да ће ова рачунице бити превелика за други разред, јер учитељ који прође први и други дио ваљано, трећи је дио изучио. Дакле, можемо рећи да ова рачуница има само 69 страница, који се материјал може врло лако пријећи и успјешно.

У овом додатку долази на првом мјесту понављање мјера (новаца, мјера и важина) и то у неименованим задатцима, а па онда су мјешовити задатци именовани.

Овај је додаток врло потребит, јер је он као кључ свега онога, што се прошло у цијелој рачуници. Без њега тешко би дјеца добила прави појам о броју 100, него би им свака десетица изгледала као нешто са свим одјелити од других бројева, а овим додатком добијају појам о свези бројева и самом броју 100, јер им у разним задатцима долазе у употреби и разни бројеви, те увиђају да има међу њима нека свеза и да нијесу са свим одјелити један од другога.

III. Појединични преглед.

Први дио.

1.) На страни 1. треба избацити слово А пред насловом „Први дио,“ а тако исто и пред насловом „Други дио,“ јер саме ријечи „први“ и „други“ означавају, који су то дијелови. Дакле, слова А и Б сувишна су овдје, јер у оваквим случајевима значе то исто што и бројеви 1 и 2.

То исто треба учинити и са словом В пред „додатком,“ јер треба ставити мјесто „додатак“ „Трећи дио,“ а и да се остави наслов „додатак“ треба слово В избацити, јер нема пред њим А и Б, те оно само не може остати. Друго је све добро на првој, другој и трећој страници.

2.) На страни 7. треба оставити мјесто „бројеви од 1 до 20,“ бројеви од 20 до 30, јер је ту и изражено упознавање бројева од 20 до 30, но можда је то заборављено.

3.) На 10. страни налази се 20 задатак: „Баба спава дневно 6 часова; колико је часова дневно будна?“ Мњења сам да се овај задатак избаци, јер треба дјеци давати задатке, који су и природни. Овим задатком као да се препоручује дјеци да не спавају више од 6 сати, што може бити само онда, кад се човјеку не спава. Здрав човјек мора спавати 7—9 сати, а дјеца више. Опет поред свега што рекох о овоме задатку, чини ми се, да није избор добар, него више изгледа шаљива ствар него озбиљна (и то само што се тиче овога задатка.)

4.) На страни 20. задатак 14. „Бранко је прочитао задатак 37 пута, а Вељко 6 пута више, колико је пута Вељко?“ Није овај задатак природан а још мање да га је Вељко 6 пута више прочитао. Треба смањити број читања, а мјесто „6 пута више“ ставити „још шест пута“.

5.) На 23-њој страни пети ред оздо треба придати пред оно „колико“ и ово „има јединица у,“ јер је ту изостављено.

6.) Страна 25. задатак 15. „Радник је за 1 дан заслужио 8 десетака, од тога потроши дневно 3 десетка; колико је заслужио за 1 седмицу? Колико је потрошио за једну седмицу? Колико је зарадио за једну седмицу?“ Мјесто овог пошљедњег питања треба да дође питање: колико му је остало за једну седмицу? јер и оно што је потрошио и то је зарађено. Овдје су дошла два једнака писања. Е. Г. питање: „Колико је заслужио за једну седмицу“ и питање „колико је зарадио за једну седмицу.“ Овим пошљедњим хтјели су г. г. писци рећи: колико му је остало, али се тако не може разумјети.

7.) Страна 25. задатак 16. „Од 1 часа прође $\frac{1}{6}$; колико је истекло минута; колико их није истекло?“ — Треба замијенити ријеч „истекло“ ријечју „прошло,“ јер је и прије употребљена, а и не говори се „који је час истекао“, него „колико“ или „који је час (сат) прошао“. Ријеч „истећи“ може се употребљавати у задатцима, гдје се говори о течностима.

8.) Страна 28. мјесто „Мјере за запремину (шупљину) за течности довољно би било ставити само наслов „Мјере за течности,“ јер је много дјеци да памте толико назива, а све о једној ствари; а и самом учитељу није могуће давати правилна питања, него би дјецу помео оваквим питањем.

9.) Страна 38. задатак 14. превелик је за дјецу другог разреда. Тако исто и задатак 16. (иста страна), гдје се опет помињу хајдуци. Оба ова задатка најбоље би било избацити. Од првога могла би остати само прва половина, т. ј. до „од првога крда поједу вукови $\frac{1}{8}$,“ а друго избацити.

Други дио.

1.) Страна 47. задатак 5.: „Мени је сад 55 година, а мојему оцу 25 година више; колико је година мојему оцу?“ Мњења сам, да би требало поставити овај задатак овако: „Марко има сада 55 година, а отац му 25 година више; колико година има Марков отац?“ Могао би овај задатак остати и како су га г. г. писци поставили, да је за народ, али, пошто је ова рачуница намијењена дјеци, неприродно је да дијете каже „мени је

сад 55 година“. То је једини узрок, за што треба овај задатак избацити или мјесто ријечи „мени“ ставити које год име.

2.) На страни 48. налази се дефиниција: „а. Сабирање је онај рачун, у којему има да се сабере неколико бројева“. Оваква дефиниција што је сабирање није јасна за дјecu, а ни потпуна. Треба је поставити овако: „**Сабирање је таква рачунска радња, у којој сабирамо два или више бројева у један број.**“ Мјесто: „б. Сабирци су они бројеви, који се сабирају,“ јасније је: „**Бројеви, које сабирамо, зову се сабирци,**“ јер се бројеви сами по себе не сабирају, него их ми сабирамо; а иначе оваква је дефиниција јаснија. Мјесто: „в. Збир је онај број, који се сабирањем добије,“ боља би била оваква дефиниција: „**Број који добијемо скупљањем свију сабирака зовемо збир,**“ јер у дефиницији г. г. писаца није казано „што сабирамо“; нити пак може остати: „који се добије“, јер ми, који сабирамо, добијамо тај број. Мјесто: „д. Сабирати се почиње с јединица,“ треба: „**Сабирање почињемо јединицама,**“ јер ми сабирамо, а не бројеви сами себе, нити пак може доћи „с јединица“ јер предлог с (са) кад дође с другим падежем значи узрок због кога што бива. Дакле, оваква дефиниција значила би да се сабирање почиње због јединица, а не да се добије збир. У истом је смислу овдје предлог с, као у овој реченици „Погину с луде главе“.

3.) На 54. страни налази се: „б. Одузимање је онај рачун, у којему се један број умањује за онолико јединица, колико их има у другом“. Оваква је дефиниција абстрактна за дјecu. Треба је поставити овако: „**Одузимање је рачунска радња, у којој одузимамо један број од другог.**“ Г. г. писци поставили су двије дефиниције за одузимање, а довољна је само једна. Дјеца другог разреда нијесу способна да памте толико дефиниција и да их може бити више него једна. Логично постављена дефиниција не потребује никакво додатно, као што су учинили г. г. писци у правилима одузимања, постављајући двије дефиниције одузимању. Овакве дефиниције доводе дјecu у збрку, јер ће и она сама постављати разлику међу њима, а онако те разлике и не постоји. Друге двије дефиниције под тачкама д. и ђ. треба избацити због истог узрока, који је у дефиницији одузимања. Прве двије дефиниције под в. и г. што је *умалимак*, а што *умалишеш* боље су, али и њих треба мало измијенити, т. ј. поставити их овако: „**Умалимак је онај број, који умаљујемо,**“ а не умањујемо, јер би онда и „умалимак“ звао се „умањимак“ а не умалимак; а умалитељ треба дефинисати овако: „**Умалишеш је онај број, којим умаљујемо умалимак.**“ Под тачкама е. и ж. налазе се двије дефиниције што је то остатак, а довољна би била само једна, него није од њих ниједна удешена, да ју дјеца могу добро схватити, те треба поставити овакву дефиницију шта је то остатак: „**Кад одуземо умалишеш од умалимака добијемо шреки број, који називамо остатак.**“ Под тачком и. стоји правило: „Одузимати се почиње с јединица“, а треба овако: **Одузимање почињемо одузимањем јединица од јединица.**“ Кад упоредимо с овом дефиницијом ову реченицу може се лако виђети која је разлика међу овим двијема дефиницијама: „**Пропадали се почиње с нерада.**“ Не само то што је дефиниција г. г. писаца нејасна, него је и непотпуна, кад не кажемо што се од чега одузима.

4.) На страни 61. под тачком а. и б. налазе се двије дефиниције што је множење. Прва је сасвим абстрактна за дјecu, а друга није добро постављена, него је треба овако поставити: **Множење је таква рачунска радња, у којој увећавамо један број толико пута, колико у другом броју има је-**

дјеница⁴. Оваква дефиниција шта је то множење, овдје је потребита и с тога, што су г. г. писци на основу ње извели што зовемо множимак а што множител. Под тачком е налази се правило што зовемо производ, које није јасно дјечи, него га треба поставити овако: „*Кад помножимо множимак множителем, добијамо шрећи број, који називамо производ.*“ Мјесто: „Ж, Множити се почиње с јединица“ треба казати: „*Множење се почиње јединицама множитела.*“ Овако је јасније за дјecu, јер иначе не би дјеча разумјела, које су то јединице.

5.) Страна 67. правила а, б. и в. што је дијељење нијесу јасна дјечи, а осим тога дрвољно је само једно. По моме миљењу треба га поставити овако: „*Дијељење је таква рачунска радња, у којој један број дијелимо на толико једнаких дијелова, колико има у другом броју јединица.*“

6.) Страна 98. дефиниције у. и е. треба да испану, а довољно је да остане само једна дефиниција „што је дјелимак“ и једна „што је дјелитељ“ (г. и ђ.). Мјесто ж.: „Количник је онај број, који се добија дијељењем“ треба: „*Кад подијелимо дјелимак на дјелишел добијамо шрећи број, који се зове дио.*“ Ова је дефиниција јаснија дјечи, јер им се казује, што треба да се подијели, па да добијемо дио.

7.) Страна 69. задатак 16. У овом задатку каже се, да је неко купио „8 хектолитара пшенице.“ Нијесу хектолитри мјера за чврста тијела, него за течна, што су и г. г. писци знали, пошто су на стр. 75., гдје се говори о свима мјерама, ставили хектолитре у мјере за течности. Изгледа да се ова погрјешка нехотично овдје увукла.

8.) У задатку 18. страна 69. употребљени су редни бројеви, што није требало. Овај се задатак може поставити овако: „*Један чобан (мјесто у првог чобана) има 48 оваца, други (мјесто у другом) половину тога, а шрећи (мјесто у трећег) полу истога; Колико има оваца други чобан? (мјесто у другог?) Колико шрећи? (мјесто у трећег?); колико имају оваца сви заједно? (мјесто у свију заједно?).* Оваква је исто погрјешка и у 41. задатку (72 ст.).

9.) У задатку 47. страна 73. каже се „једна је кућа потрошила 15 фор.“ Треба казати зашто, јер овако изгледа, као да је ова ријеч замијенила ријеч „фамилија“.

10.) На 74. страни у 65. задатку каже се „да 9 хектолитара пшенице вриједе 20 фор.“ Треба замијенити ријеч „хектолитара“ ријечју „килограма“, јер хектолитри нијесу мјера за чврста тијела.

11.) У задатку 69. страна 74. није добро казано: „У 1 килограм стају 14. свијећа“; *колико стаје у 6 килограма?* Треба: „*14 свијећа теже су 1 килограм; колико има свијећа у 6 килограма?*“

12.) На страни 74. у задатку 78. не може се казати „1 хектолитар пшенице“, јер су хектолитри мјера за течност.

13.) Страна 75. мјесто наслова: „Новци и разне мјере“ треба ставити: „Новци, мјере, тежине (важине).“

IV. З а к љ у ч а к.

Кад изведемо резултат из цијелог овог реферата, можемо слободно рећи, да су г. г. писци ове рачунице врло добро успјели у свом раду, за што заслужују сваку похвалу.

Препоручујем Славној Школ. Комисији, да се овај рад г. г. писца Н. Н. и Н. Н. усвоји; а и да се препоручи г. г. писцима да ове примједбе исправе и у даљем свом раду овако истрају.

Цетиње, 22 марта 1897.

Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1896—7.

(Саопштава се у изводу).

Ревизор: Лука Јововић, учитељ мркојевчишки.

4. Школа Граховска.

Испит је држан 24 јуна и трајао $5\frac{1}{2}$ сати.

Школа је од три разреда: I, III и IV.

У почетку школске године било је уписано дјеце 51, 45 мушких и 6 женских; и то у I раз. 17 мушких, 5 женских; у III р. 14 мушких и 1 женско; у IV р. 14 мушких.

На испиту било је присутно 48 и то у I р. 17 мушких, и 5 женских; у III р. 12 мушких и 1 женско; у IV р. 13 мушких. Изостали су су тројица, два због болести а 1 умро. Повторавају 6 у IV раз.

Испитано дјеце:

- Из Закона Божијег: I р. 5, III р. 4, IV р. 3.
 „ српског језика: I р. 6, III р. 4, IV р. 3.
 „ словенског језика: I р. —, III р. 3, IV. 3.
 „ рачуна I р. 5, III р. 4, IV р. 3.
 „ геометрије: I р. —, III р. 3, IV р. 3.
 „ земљописа: I р. 5, III р. 3, IV р. 3.
 „ историје: I р. —, III р. 3, IV р. 3.
 „ позн. природе: I р. —, III р. 4, IV р. 4.
 „ позн. човјеч. тијела: I р. 5, III р. 4, IV р. 4.

Наставни успјех у појединим предметима и разредима посебно и укупно износи:

- Из закона Божијег: I р. 5, III р. $4\frac{1}{2}$, IV р. 5 = одличан.
 „ српског језика: I р. $4\frac{1}{2}$, III р. 4, IV р. $4\frac{1}{2}$ = више врло дебар.
 „ словенског језика: I р. —, III р. 5, IV р. $4\frac{1}{2}$ = одличан.
 „ рачуна: I р. 3, III р. 3, IV р. 5 = близу врло добар.
 „ геометрије: I р. —, III р. $4\frac{1}{2}$, IV р. 5 = одличан.
 „ земљописа: I р. 4, III р. 3, IV р. $3\frac{1}{2}$ = више но добар.
 „ историје: I р. —, III р. $3\frac{1}{2}$, IV р. $3\frac{1}{2}$ = више но добар.
 „ позн. природе: I р. —, III р. 4, IV р. 4 = врло добар.
 „ поз. чов. тијела: I р. $3\frac{1}{2}$, III р. 3, IV р. 4 = више но добар.
 „ краснописа: I р. 4, III р. 4, IV р. 4 = врло добар.
 „ цртања: I р. 4, III р. 4, IV р. 4 = врло добар.

- Из црквеног пјевања: I р. 4, III р. 4, IV р. 4 = врло добар.
 „ свјетског пјевања: I р. 3, III р. 3, IV р. $3\frac{1}{2}$ = добар.
 „ гимнастике: I р. 2, III р. 2, IV р. 3 = довољан.
 „ чистоћа: I р. $3\frac{1}{2}$, III р. $3\frac{1}{2}$, IV р. 4 = блу врло добар.
 „ дисциплина: I р. $3\frac{1}{2}$, III р. $3\frac{1}{2}$, IV р. 4 = близу врло добар.

Укупни годишњи успјех износи:

У I раз.: близу врло добар ($3\frac{2}{3}$).

„ III раз.: више но добар ($3\frac{1}{2}$).

„ IV раз.: више но врло добар ($4\frac{1}{4}$).

У IV раз. није предавано о божијим заповједима, а тако из човјецијег тијела није о чулима казивано. Рад је отпочет 7 октобра, радио је дневно по $5\frac{1}{2}$ сати. Свега радних дана било је 181. Саму дјецу није остављао. Држао је два родитељска скупа, први 14 јануара, а други 4 маја, говорено о побожности, домаћем васпитању, дјечијим болестима и помоћи у истим.

Чињено је 15 шетња и излета, занимали се пјевањем, земљописним и природним наукама.

Ђаци су посјеђавали школу неуредно, усљед болијести и поправке нове школе.

Учитељ је у овој школи био поп Никола Чавловић, вршио је дужност врло добро. Постављен је за привременог 1879 г. а за сталог 1880.

Способност му је више но добра. Владање и држање у школи и изван школе му је одлично, а и поштују да врло добро. Трудолубља је више но врло доброг. Свршио је полугимназију у Биограду и богословију на Цетињу.

Погрјешке примјетене при школској настави:

При исказивању пјесама малко пјевају; припомажу се при преводу словенског, гледањем у превод; декламовање хладно, дјеца дижу руке при испиту; гимнастика предавана мртвуљаво; предавање земљописа и природних наука мање је било очигледно; дјеца су млитаво изван стојала, као по неком унапријед скројеном плану и запту мировала.

Предавање геометрије и обичних разломака у свима правцима и правилима, поред свег очекивања — заслужује особиту похвалу, као и његово очинско старање за дјецу. Предавање не може се рећи да је било мртвуљаво и без метода. Дјеца су доста лијепо упућивана на саморадњу, и доста су добро развијане дјечије моћи душевне и тјелесне. На образовање ваљаних карактера темељно су упућивана, свједоци су томе што дјеца из прочитаног или испричаног хвале све што је за хваљење; а напротив куде све што је презрења достојно.

Спрам дјеце односио се је као прави родитељ. По његовом причању кажњавао је дјецу умјерено, настојао је да се сами не бију, пратећи их у вече и завађене мрећи. Учитељ станује у школи. Од школе, а тако и од цркве, кад је за ово потоње вријеме допуштавало — није изостајао. Протоколи су сви у добром стању, чисти, тачни и уредни, само за протоколе од прихода наређено је да се редовно сваке године биљеже имена, порезника, вјерно копирану по протоколу дације, по наредби ђ школарини Гл. Шк. Надзорништва од 5/12 1894 број 1195.

Школа је нова и по плану начињена, у најбољем је стању и реду. Ово је прва година да се у њој ради. Учионица има 271·924 куб. м. простора, долази на свако дијете 5 785. к. м.

Све је од дотичних власти рађено и урађено с највишом вољом и енергијом, које им на част служи.

Наређено је да се одреди послужитељ, судови за воду, пошто су овдје бунари, да се добави мапа Црне Горе и Бал. полуострова и сахат.

Школа има од учила: Шрајберове слике, минерале, глобус, мапу Јевропе, геометријска тијела, све у најбољем реду.

Баште има пред школом, и с једне и с друге стране, око 3 рала, које није ни најмање урађено, само што је народ засадио неколико дрвљади. Овдје народ захтјева — као што има право — да је учитељ ради и прима приходе, или да је уступи њима, па ће они, само да цвјета око школе, као што и здање цвјета.

Наредио сам да учитељ ради, али прво да потражи план о баштама од Гл. Школског Надзорништва. Геометријске фигуре, путове кроз башту, цвијеће, поврће и воће, све да учитељ са ђецом у одређеним часовима уради; а што се багрена, липа, брестова и осталих дрвљади због љепоте и хлада тиче, народ да их добави и донесе, а опет учитељ да их засади. Преко љета, кад су ђаци и учитељ осутни, топљавина и заливање да спада у дужност послужитељу, за које у почетку погодбе треба с њим уговорити.

Г. Аким Даковић капетан и мјесни надзорник заузима се око ове школе и вилушке савјесно и одлично, а то свједоче великолепне зграде граховских школа. Нек је најтоплије препоручио Гл. Шк. Надзорништву да му похвални лист упути, којег он с потпуним правом заслужује; јер школе могу тек онда с ваљанијем учитељем цвјетати, кад се мјесне власти овако живо за школу интересују. Учитељ тражи премјештај ближе кући, а народ тражи ако им се овај учитељ по вољи прекјести, да им се опет пошаље ваљан учитељ, узимљући просвјетна право у обзир: школску зграду, љубав народа спрам школе, број дјеце, варош, пазар, положај при граници, пролазак и долазак странаца.

Овај учитељ и вилушки држали су двије конференције на Грахову.

У интересу ове школе ништа се нема примијетити, ни препоручити, што главари у сагласју с народом све не осјећају и раде.

Пало ми је само у очи то, што је један од повиших чиновника — којему је школа све дала — нарочито пред испит правило излет, само да не буде присутан, у средини испита стигао је, али опет није дошло у школу, а осталих главара и народа била је пуна школа.

5. Школа на Велусима.

Испит је држан 25 јуна, а трајао је 7 сати.

Школа је од три разреда: II, III и IV.

У почетку школске године уписано је било 42 ученика, и то: у II раз. 11, III раз. 8, IV раз. 23. На испиту су присуствовали 36, и то: у II раз. 7, III раз. 7, IV раз. 22. Осуствовали су од школе 9. 5 због бољести, а 1 искључен због хрђавог владања.

Испитано дјеце:

Из закона божјег: II раз. 3, III раз. 3, IV раз. 10.

„ српског језика: II р. 3, III р. 3, IV р. 12.

„ словенског: II р. 3, III р. 3, IV р. 4.

„ рачуна: II р. 3, III р. 3, IV р. 4.

„ геометрије: II р. —, III р. 3, IV р. 3.

Из земљописа: П р. 3, Ш р. 3, IV р. 5.

„ историје: П р. —, Ш р. 3, IV р. 5.

„ позн. природе: П р. 3, Ш р. 3, IV р. 6.

„ позн. и њег. човјечјег тијела: П р. 3, Ш р. 3, IV р. 6.

Наставни успјех у појединим предметима и разредима посебно и укупно износи:

Из закона божјег: П р. $3\frac{3}{4}$, Ш р. 4, IV р. $4\frac{1}{6}$ = врло добар.

„ српског језика: П р. $3\frac{3}{4}$, Ш р. $3\frac{3}{4}$, IV р. 5 = врло добар.

„ словенског: П р. 3, Ш р. $3\frac{3}{4}$, IV р. 5 = врло добар.

„ рачуна: П р. 3, Ш р. $3\frac{1}{2}$, IV р. $4\frac{1}{2}$ = више но добар.

„ геометрије: П р. —, Ш р. $3\frac{1}{2}$, IV р. $4\frac{1}{2}$ = врло добар.

„ земљописа: П р. $4\frac{1}{2}$, Ш р. 4, IV р. $4\frac{1}{2}$ = више врло добар.

„ историје: П р. —, Ш р. 4, IV р. $4\frac{3}{4}$ = више врло добар.

„ позн. природе: П р. $3\frac{1}{3}$, Ш р. 3, IV р. 4 = више но добар.

„ позн. човј. тијела: П р. 3, Ш р. 3, IV р. $4\frac{1}{2}$ = више но добар.

„ краснописа: П р. 4, Ш р. 4, IV р. 5 = више врло добар.

„ цртања: П р. 4, Ш р. 4, IV р. 5 = више врло добар.

„ црквеног пјевања: П р. 4, Ш р. 4, IV р. 4 = врло добар.

„ свјетског: П р. 4, Ш р. 4, IV р. 4 = врло добар.

„ гимнастике: П р. 5, Ш р. 5, IV р. 5 = одличан.

„ чистоће: П р. 4, Ш р. 4, IV р. 5 = више врло добар.

„ Дисциплине: П р. 4, Ш р. 4, IV р. — = више врло добар.

Укупни годишњи успјех износи: у II р. близу врло добар ($3\frac{3}{4}$), у III р. више но добар ($3\frac{1}{3}$), у IV р. близу одличан ($4\frac{2}{3}$).

Све је довршено по наставном плану, осим гоњење хришћана у IV разреду. Рад је отпочет 19 Октобра, Дневно је радно по 5 сати. Радних дана било је 148. Учитељ је осуствовао 5 дана, 3 због болијести, а 2 због конференције.

Држан је само један родитељски скуп, и то на Савин-дан: говорено: како треба родитељи да поступају са оном дјецом, која посеђавају школу. Учитељ је два пута изводио дјецу у околину, занимали су се биљством и географијом. Бацаи су посеђавали школу неуредно, зато $1\frac{1}{2}$ мјесец школа није радила ушљед болијести, даље оскудица је била и у огријеву, јер није правилна подјела учињена односно огрјева између ове и граховске школе. Оној носе 500—550 домова, а овој једва 150—160.

Учитељ је у овој школи Никола Кујачић, вршио је дужност врло добро, постављен је за учитеља привременог 1894 год., а за сталног још није. Изучио је полугимназију на Цетињу и у Сријемским Карловцима. Способности је више но врло добре. Владање учитељево и држање у школи и изван школе одлично и похвално, а поштовање у народу ужива врло добро.

Мане примјећене у школској настави:

Дјеца не навикнута да поправљају погрешно ишчитане ријечи, но иду напријед, при одговорима на рачуну гласови ниски налик шаптања, деца показиваху плахост.

Предавање је: јасно, методички, очигледно, занимљиво и разумљиво, без икаквог механизма. Ваљано су упућивана на саморадњу, и доста је добро дјечије моћи развијао. На образовање честитих карактера ваљано је пазио, кроз цијелу наставу то је дишало, да дјеца с похвалом говоре о свему добром, а на изроде и неваљале страсти вичу. Казнивао је дјецу

умјерено, очински се је спрам њих односио, пазио је да се сами не туку. Станује у школи. Протоколи су сви чисти и уредни. Протоколи од прихода и расхода исти су, који и за граховску школу, пошто је ово једна капетанија, те расходе и приходе биљеже уједно. Школа је нова по плану начињена, њој је друга година рада.

Није шала да једно племе, изједанпут, начини оваква два великољепна здања. Ово нека служи за примјер другјем општинама.

Учионица има 215·04 куб. метара простора; долази на дијете 5·98 куб. метра.

Наређено је да се добави: слика Владаоца, телуријум, штица, писмарица, сахат и шестар. Школа има: шрајберове слике, минерале, глобус, геометријска тијела, мапу Црне Горе и Јевропе.

Простор пред школом, за једно рало, заграђен је сувомеђом, али би требало доста рада док се умекша, јер је земљиште доста кршевито, при досадањем раду може само послужити за сађење дрвљади, које је учитељ већ наставио. Кад би народ ово хтио урадити, нужно би било и овдје потражити надрт баште од гл. шк. надзорништва.

Г. Новица Булајић офицер и мјесни надзорник трудио се је ваљано, али је одвећ мирна и поштена карактера, те није могао да употријеби, ону строгост, коју је иначе требало извести; те је школа у огријеву морала патити. Ипак честа затраживања учитељева нијесу се могла задовољити, јер је народ изнемогао начињајући ново здање и велики бунар (бистијерњу) пред школом, који је опет по њиховом кажевању мало мање коштао од саме школе.

Учитељ жели премјештај да Грахово.

Народ најлонизније моли Министарство Просвјете, да се ова школа претвори на државни рачун, јер је народ поред грађења школе и бунара изнемогао, а при том за 4 године плаћали су сами учитеља — ђачки родитељи. У почетку је било преко 80. дјеце, сад су сиромашнији отпали, те сад једва има 36 дјеце; а друге би године још мање било, те кроз 2—3 године морала би се и затворити.

Они су заслужили да се пошље учитељ на државни рачун, опет би се попео број дјеце на 80., народ би добио поново вољу и не би жалио што је потрошио. Учитељ ево 4 године да га народ плаћа, изгубио је и сам вољу, као што сам и опазио, а и сам ми се је изразио, јер народ кад плаћа, сматра га као слугу, представљају да мора радити и пристати како они реку, а учитељ је овај врло ваљан, скроман и пун знања, изгледи су да ће убрзо од њега постати једна врло ваљана учитељска снага.

6. Школа у Бањанима. (На Велимљу.)

Испит држан 26 јуна, трајао 5½ сати.

Школа је од три разреда: II, III и IV.

У почетку школске године било је уписано 29 ученика; и то: у II р. 16, III раз. 4, IV раз. 9. На испиту било је присутно 27: у II раз. 14, III р. 4, IV р. 9. Два су осутни; један због болијести, а један ишћеран због неморалног владања.

Испитано дјеце:

Из закона Божијег: II р. 4, III р. 3, IV р. 4.

„ српског језика: II р. 4, III р. 3, IV р. 4.

Из словенског језика П р. 3, Ш р. 2, IV р. 3.
 „ рачуна: П р. 4, Ш. р. 3, IV р. 3.
 „ геометрије: Ш. р. 2, IV р. 3.
 „ земљописа: П. р. 3, Ш р. 3, IV р. 3.
 „ историје: Ш р. 2, IV р. 3.
 „ прир. наука: П р. 4, Ш р. 2, IV р. 3.
 „ поз. чов. тијела: П р. 4, Ш. р. 3, IV р. 3.
 Наставни успјех у појединим предметима и разредима посебно и укупно износи:

Из закона Божјег: П р. $4\frac{1}{2}$, Ш р. 5, IV р. 5 = одличан.
 „ српског језика: П р. $4\frac{1}{4}$, Ш р. $4\frac{1}{4}$, IV р. $4\frac{1}{4}$ = више врло добар.
 „ словенског језика: П р. $3\frac{1}{2}$, Ш р. $3\frac{1}{2}$, IV р. $4\frac{1}{4}$ = више добар.
 „ рачуна: П р. $4\frac{1}{2}$, Ш р. $4\frac{1}{2}$, IV р. 4 = више врло добар.
 „ геометрије: П р. —, Ш р. $3\frac{3}{4}$, IV р. $3\frac{1}{2}$ = више добар.
 „ земљописа: П р. $4\frac{1}{4}$, Ш р. 4, IV р. $3\frac{1}{2}$ = врло добар.
 „ историје: П р. —, Ш р. $4\frac{1}{2}$, IV р. $5\frac{1}{2}$ = више врло добар.
 „ позн. природе: П р. 4, Ш р. $4\frac{1}{2}$, IV р. 5 = више врло добар.
 „ позн. чов. тијела: П р. 5, Ш. р. 5, IV р. 5 = одличан.
 „ краснописа: П р. 4, Ш р. 4, IV р. $4\frac{1}{2}$ = врло добар.
 „ цртања: П р. 3, Ш р. 4, IV р. 5 = врло добар.
 „ црквеног пјевања: П р. $2\frac{1}{2}$, Ш р. $2\frac{1}{2}$, IV р. $2\frac{1}{2}$ = близу добар.
 „ свјетског пјевања: П р. 3, Ш р. 2, IV р. 2 = довољан.
 „ гимнастике: П р. 4, Ш р. 4, IV р. $4\frac{1}{2}$ = врло добар.
 „ чистоћа: П р. 4, Ш р. 4, IV р. $4\frac{1}{2}$ = врло добар.
 „ дисциплина: П р. 4, Ш р. 4, IV р. 4 = врло добар.

Укупни годишњи успјех износи у П раз. врло добар (4), Ш раз. врло добар (4), IV раз. више врло добар ($4\frac{1}{5}$).

Није свршено додатак из вјеронауке за IV раз.

Рад је отпочет 1 октобра. Дневно рађено 5 сати, а радио је и четвртком, због чега је и учинио 194 радна дана. Дјецу није саму остављао, држао је само 1 родитељски скуп 20 октобра, говорено о важности школе, и моралном поступању дјеце и о чистоћи. Дјецу је изводио 4 пута, занимали су се природним наукама и земљописом, Дјеца су посјећавала школу неуредно усљед болијести фруса, инфлуенце; те школа за 6 дана није радила. Учитељ је Видак Вушовић, вршио је дужност врло добро. Свршио је 5 разреда гимназије у Пожаревцу и Биограду. Постављен 1895 за сталног још није потврђен. Способност му је за све разреде подједнако врло добра.

Владање у школи и изван школе одлично, а држање у школи добро, трудољубља је одличног, а народ га поштује врло добро.

Погрјешке примјечене у школској настави:

Не да дјецу да сама мисле, но им одма помаже при одговорима; слабо је навикавао дјецу да се при читању поправљају; прећеривао земљопис у П р.; одвише се држи катихизације, па и у IV р. не да дјецу ни најмање да причају, те тако не уче се лијепом причању, које овдје може да буде, но се цијела настава састоји у лаконичким питањима и одговорима, те онда слобода и природни ток говора не може да буде, као ни самопоуздања и саморадне. Нијесам противан питањима, али треба пуштити дијете особито у старијим разредима да у неколико исприча догађај; па онда цијелу тему питањима изрешетати, да се увиди, разумије ли дијете

Д о д а т а к.

Моји назори приликом овогодишње ревизије односно: народа, дјеце и учитеља.

Народ је у свима овим племенима јако одан школи, главари у томе прваче, за вријеме испита свака школа била је пуна присутног народа. Старјешине бањанске: капетан, командир, подкомандир и остали, дошли су са сабљама, орденима и у пуној паради на испит, на то сам им особито захвалио, на поштовању, које школи одају.

Дјеца су већином жива, весела и бистра, особито у три потоње школе, ће учитељ вазда може унапријед јамчити са сигурним успјехом, при том дјеца су одрасла, у вилушкој школи имаше у IV. р. 16 ђака од 15—18 год; то бјеху по готову војници.

У школама: на Грахову, Вилусама и Бањанима наслађивао сам се, при испиту од стране ђеце — у правом херцеговачком говору — дијалекту и акценту; то је милина слушати, они темељни, округли тђн говора без икакве хитње.

У овој ревизији сви су учитељи радили јуначки. Само ваљани метод, а оваква воља и труд, и с оваквом бистром дјецом, много се може учињети, управ добити успјех какав човјек пожељети може. Но ове године, у свим овим школама биле су јаке сметње, болијести: фрус, тифус, грлобоља и инфлујенца.

Штета и грехота, кад се људи оружани дипломама све на њих ослањају, а овамо неће још и радом да се препоручи, рачунајући да је доста, што је у сваком случају кадар врћи руком у сто и показати диплому, која би у таквим рукама изгледала као маљ, и убивалац за дјecu.

На писмене саставе од сваке руне, и рачуне, који се у нашем обичном животу највише употребљавају, треба највише пажњу обраћати; јер ријетко које дијете, кад изађе из школе, да може — и по нужди — заступити мјесто писара у капетанији, а то би требало да може и умије; јер иначе и народ губи вољу — управ не зна што му је дијете научило, кад самостално није кадро једно ваљано приватно писмо да напише, и да између сељана обичне рачуне расправи. Нек не промисле г. учитељи Кат. нахије да је ово противу њих речено, јер су они ђecu доста лијепо у томе практиковали; само по готову нек је свима препоручено, да дјecu навикавају, да рачуне раде и у усправној линији; јер сам све налазио на рачунање само у водоравној линији, па и ће је било множење четири цифре са четири.

ГОВОР НА РОДИТЕЉСКОМ СКУПУ ОСНОВ. ШКОЛЕ БОЉЕВИЋКЕ, ГОДИЊСКЕ И ЛИМЈАНСКЕ

Марка Лековића, учитеља.

Поштовани скупче,

Од како смо се три сеоске општине спојиле у једну школску општину, те подигли сложено ово ново школ. зданије, које је још ево недовршено, имали смо само три оваква скупа у овом просвјетном Божијем Дому у

течају три године. На тијема скуповима држали смо светосавску прославу, те нијесу били искључиво родитељски скупови, као што је ови. На све три говорено је о важности школе и школовања у главном. Али ипак имам повода да речем, да тај говор није сасвим уродио жељенијем плодом. Истина, ми смо, хвала Богу, општина свјесна и вична школи, јер је непрестано имамо од како је дични наш Господар створио прилике и дао отворити прве црногорске школе. Али неродице, које пошљедње три четири године непоштедно киће нашу општину, то у хљебу, то у обоје, о чем једино и живимо уз то мучни сеоски радови упоредо са радом и трошком око овог зданија, ометају вас у вршењу дужности прам школског поретку: једни прекидају својој ђеци школовање у другој или у трећој школ. години; други их шаљу с наканицом и неуредно, не обзиру се, учи ли им дијете и има ли средства за учење; други пак готови су одуставити своје дијете од школовања сасвим, и то све без оправданијех узрока. Ето то ме наводи, да и данас нешто речем о важности школе и школовања, знајући да је школовање наше ђеце најважнија потреба за ваш живот и бољитак.

Већ и сами увиђате, да војачење и јунаковање, што је наш занос, опире се данас на ново оружје и нова познавања, која претпостављају школовање. Видите и то, да наше вјековно рало и орање нијесу кадри подмиривати нас више у хљебу, без новијех поправака и усавршења не могу се промијенити без школе. Без школовања не може се доћи ни до осталијех вјештина које су неопходне за наш живот.

С друге пак стране, нешколован и незнавен, бар колико гођ, човек не може одговорити своме чејском позиву прам Богу, ни прам људи...

Него ћу да кажем братио моје, да је Исус она једина врата, кроз која се пролази из многог сужањства на слободу. Она младоме нараштају миче завој са очију, да може погледати како треба на ови Божији свијет и свијетлост да их истински види, у колико их води, онакве какви су. Школом се само дознаје за истинско добро и наоде се путеви, који добру воде, а од зла, какво се у животу може срести, удаљавају. — По овоме, дакле, наше домаће мудролије, које нам се чине довољне и да могу замијенити школовање, пуна су обмана и пријевара, и доводе до горкога кајања.

Истина, ово је мала школа и зове се основна школа; али и у њој се тичу основе свега истинскога знања, које се тече у вишим школама. Истина је и то, да се у овој школи уче мала дјеца, али и то је очевидно, да су ово основ будућих људи; Без добра темеља не ваља грађевина; без спремне ђеце, нема ваљаних људи по данашњим захтјевима.

До сад је ову нашу општину Бог вазда милостииво надгледао и давао нам по природи вриједнијех домаћина, врлијех јунака, непоколебивијех хришћана и поноситијех првака, с којима смо се могли подичити међ осталијем црногорскијем општинама. Да се такви покажемо у будуће, зависи од новијех нараштаја и од вас, родитељи, како ћете им помоћи да се школовањем спреме, те да не изостану од врсне браће своје.

С тога вам својски препоручујем, да водите бригу о школовању ђеце своје, као о насушноме хљебу и другијем пријекијем животнијем потребама. А ако вјерујете овоме што рекох и ако ћете послушати савјете учитеља ђеце ваше, то од сад ћете поступати овако:

1.) Шаљите дјецу у школу на вријеме и у реду сваког школ. дана, с вољом, а не с наканицом, као што чувате, да прописује школ. Закон, зна-

јући, да тако треба радити ради ваше личне користи, а не ради послуха, на који сте обвезани.

2.) Ступајте у споразум с учитељима често, кад год се може и кад устреба, — да дознадете, како се уче ваша дјеца, како се владају, какву вољу имаду за свој свети посао, која им уџбена средства недостају и како се најлакше набављају.

3.) Побрините се о бољој и чистијој одјећи и обући ваше дјеце, наших ученика, а о оној чистоти и уредном држању себе, — што од њих зависи, бринемо се ми; јер вјерујте, да то благотворно дјејствује на њихово здравље и на њихов млађани дух; или обратно, ако их напустите трајама и нечистоћи, убијате им здравље и људски понос. Њихово рухо не мора бити скупо, али мора бити пристојно и чисто. И у обичај је било, да се ђак боље пази од остале кућне чељади и дјеце.

4.) Пазите, да их храните скромно и умјерено, али са свјежом и уредном храном; чувајте их облапорности и којекаквијех јела, вина и ракије. Вечере им дајте у једно исто вријеме, а тако их свагда на вријеме ушуђујте да спавају. Не браните им да се занимају, међу тим, својим послом, а не допуштајте, да чују свакојаке разговоре на вашијем сједицима, нити да виде рђавијех примјера.

5.) Не запостављајте им набавку књига и другијех уџбенијех средстава, колико се је кадرو, јер без алата нема заната.

6.) Не претпостављајте ситне домаће интересе школскоме интересу односно ђетета, не заустављајте га од школе ради ситница и без дозволе и знања учитељева.

7.) Гледајте на вашу ђеду као на наше ученике с чедном љубављу и потребнијем поштовањем, а не с висине и немарно, ка што неке видим ако ћете, да се у њима подњиве ваљани и благодарни вам синови. —

— Ако тако узрадисте, учинићете добро себи самим и одужићете се достојно нашем витешком Господару, који из очинске милости зове и помаже вас, да своју ђеду школујете, не ради Њега, но ради ваше личне користи и напретка. За то спомињући овдје то Његово владарско доброчинство, помолимо се скупа Богу за Његов дуги срећни вијек, на благо наше!

—**—

ДОДАТАК К ОПИСУ МАНАСТИРА ДОБРИЛОВИНЕ.

У седмој свесци „Просвјете“ видим, гдје г. Андрија Јовићевић напомиње неке књиге, које су наскоро повраћене овом манастиру као некадања својина истога, а тако и неке биљешке на овијем књигама.

Исти своје биљешке закључује, да су ствари овога манастира због насиља Турака остављене негђе у пећину, занемарене и у већем дијелу пропаале.

Не могу пропушћати, а да у прилог тога истину не кажем: све главне црквене утвари, као: св. сасуди књиге и одјејаније год. 1869, преко царско-руског консула, госп. Иларионова у Мостару, добивене су из Русије и са истима се вршило богослужење у оној светој обитељи до турске на

вале, т. ј. 1877 год., 3-ћи августа, када је ови манастир и спаљен. Пред овом навалом настојатељ овог манастира, г. Михаил Дожић, све главне ствари манастирске претурно је у Ускоке, у кућу чувеног капетана Саве и кап. Вукашина Кршикапе на сигурно чување. Пошто је спаљен манастир, ови настојатељ није имао другог склоништа за зимовник, но се склони, као и прости војник, под Ђуровом пећином баш више манастира. На прољеће, т. ј. 1878 год., прикрије пола зида од једне манастирске куће, која му бијаше прошле године сагорјела. и чим се смјести у ови мало опорављени стан, одмах је манастирске ствари повратио код себе.

Године 1879-те када га је на предлог г. Епископа Љубише и г. Митрополита Илариона, Његово Височанство Књаз Никола I, изволио преселити за настојатеља у ман. Морачу, исти је тада, т. ј. исте године 12 октобра, по Високој наредби предао све ствари овога манастира чувеном војводи Јоксиму Кнежевићу, његовом сину кап. Митру и његовом писару и главном кмету Матију. Све ове ствари предате су по инвентару, од којега је један примјерак остао код поменутих главара, а други је госп. Дожић понио са собом, код којега се и данас у цијелости налази.

Ова мјеста од тада до данас никаква насиља ни опасности нијесу имала, да се ове ствари крију, но послѣје овог настојатеља Висока Власт одмах је на мјесто његово настанила свештеника Радосава Рондовића, бившег настојатеља манастира Довоље, којем су и ове манастирске ствари све скупа предате, са којима се црква и манастир од тада и данас служи.

Иа овога се сваки може уверити, да је г. Дожић по високом налогу Господара и Књаза Николе I, митрополита Илариона, и по најтоплијој препоруци великог и неумрлог Војводе Мирка Петровића, не штедећи своје главе, а куде се неусојисно брдају Репријатељском земљишту, а у непријатељском оку ови манастир обављао ствари за исти текао и буднијем оком све манастирске интересе гледао, те је у најкритичније дане, т. ј. од 1866 до 1879 год. ту провео.

Ствари, које је нашао коман. Бошковић у пећини, то су манастира Довоље, које је при потоњој разури овога манастира свештеник Рондовић са неколика човјека из Шарана и Затарја на удесно мјесто оставио до обновљења овога манастира, који се данас, благодарећи милостивом обзиру Књаза Николе, и отпочело обнављати. Ове ствари манастира Довоље гледао сам прије него су остављене, а тако и пошто су изваћене. Особито се сјећам по једној петохљебници довољској, коју бијаше г. Дожић понио да је поправи у Мостар, када по други пут бјеше тамо кренуо на позив консула Иларионова да прими наручене ствари, које му бјеху из Русије дошле за манастир, т. ј. 1869 год. 2-ги новембра.

Исти носаше ту петохљебницу, да је поправи, дако би се истом неко вријеме послужио у своме манастиру, почем Довоља ни тада не сдужаше, али то му није могло бити, но је исту наскоро за тим по највећем налогу предао Рондовићу, као настојатељу манастира Довоље.

Тужно ми се г. Дожић, да му је теже било петохљебницу у том путовању носити и чувати у толикој даљини, него што је поправку исте плаћао својном мостарском златару (и ако му је госп. архимандрит Памучина био на руци при погодби, опет није јевтино прошло.).

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

**МИТРОПОЛИТ ПЕТРОГРАДСКИ
ПАЛАДИЈЕ**

При закључку листа стиже нам тужна вијест, да се је Високопреосвештени Митрополит Петроградски Паладије преселио у вјечност учи Никола-дне.

Овијех дана у Цетињској манастирској цркви држат је парастос за упокој блаженоупокојеног јерарха братске нам руске цркве. Служио је Високопреосвештени Митрополит Митрофан са свијем мјеснијем свештеницима. Парастосу присуствовали су: г. г. државни савјетници, министри, царско-руски министар резидент Њ. Пр. Губастов, Пуковник Сумароков, чланови Великог Суда, многи наши чиновници, ученици Богословског Учитељске Школе сасвојим наставницима и ректором и многи од грађана.

Митрополит Паладије родио се год. 1827. Отац му је био свештеник у Нижегородској губернији. Богословске науке свршио је са врло добријем успјехом, те је већ 1852 год. позван за наставника у Нижегородску Духовну Семинарију, у којој постане и инспектор. За тијем буде наименован за ректора петроградске семинарије. Год. 1866 буде посвећен за Ладоског епископа и викарија петроградске епархије. Год. 1869 преведен је у Олонецку епархију, а скорим иза тога буде наименован епископом вологодским. Год. 1873 био је позван на архијерејску катедру у Тамбову. За вријеме покрета за српско ослобођење и уједињење он је много радио, да се Руси одазову на наш покрет и да нам притеку у помоћ. Много је радио, да се свето православље рашири међу иновјерцима и расколницима. Од 1876—1882 год. био је у Рјазану, одакле је долазио у Петроград као члан Св. Синода. Много се старао, да помаже сиромасима, да отвара школе (преко 200 црквено-парохијских школа он је отворио).

Год. 1887 био је именован Егзархом Грузије, и на Кавказу је нашао широко поље за свој апостолски рад. По смрти остарјелог митрополита петроградског Исидора на његово мјесто био је изабран 1892 год. Високопреосвештени Паладије. Будући Предеједник у Св. Синоду, и даље је енергично радио на корист православља. Блажено-упокојени свакоме је био доступан, доброжељан, милостив, мирољубив и љубазан. Он је све радио са љубављу и свуда је уносио љубав. Бесједе његове одликовале су јасноћом и сликовитошћу. За све ово он је уживао почевши од Двора до сеоске колибе општу љубав, што је засвједочено приликом свечаног погребца, у коме су учествовали и Велики Књажеви.

Приложници. — *Блажо Иличковић* из Улциња приложи једно канџело за здравље своје и својијех, храму светога чудотворца Николаја у Улцињу.

Из Острога. У „Невесинју“ читамо : шаљем вам ову цртицу о Светој Острошкој лаври, која ће показати и Богу и народу угодно дјело, које је учинио Острошки монах Горњег манастира, добри старина, господин Христифор Љепава. Овај побожни и ревносни служитељ Св. Чудотворца Василије, постављен је на ово мјесто још од године 1855. од блаженопочившег Кијаза Давида I. Као прави испосник при Светом Њивоту и као неуморни радниш у свему што је лијепо и похвално, омили Његовом Височанству Господару, који му у старачкијем данима даде милост, да испуни своју давну жељу, а то, да поред своје дужности начини пут од Горњег Манастира до у Међеђе, до тако зване баште Светог Василије.

Ову своју давну жељу побожни монах Христифор најави Њег. Вис. Господару, и замоли Га, да му милостиво допусти радњу тога пута. Како рекосмо добије дозволу и побожни монах охрабрен том дозволом радост га обузе, да ће му се давнашња жеља остварити, те Његовом Височанству приступивши рече: „Бог и Ваше Височанство задовољите мене овом приликом, као и вазда, и остајем у молитви вјечито благодаран.“

Побожни монах Христифор тако отпоче радњу овог пута прошлога љета, а сврши га свршетком прошлога октобра. Сада је пут готов, који иде кроз кланце кршовите. Куда се прије није могло пролазити, сада је лијепа равница. Овом је путу дужина 3. километра и 350. метара, а ширина 2 и по.

На средини пута, у једном мјесту, налази се била Богом дана јама, то је сама природа изазвала потребу да се на том мјесту начини вода. Ова бистеријна дубока је 7. метара, а ширина 4. и 2.30, и према овој мјери прима воде од прилике 6400 литара. Ово мјесто позвано је мјесто, које заузима простора 132.24 квадратних метара.

Овај је пут коштао у све 1300 флор. и 45. новч. Да се овако мало потрошило заслуга је и вразегрмачког капетана годсп. Дамјана Перовића, који жалио није труда, да задовољи оца Христифора и народ, који из овог пута добива велику корист.

Овај пут веже пролаз између Острога и Жупе преко Пониквице. Кад би вриједне капетаније уз братски договор продужиле пут преко планине, биле би од замашне користи. Земљиште је подесно и тако би овим путем велики дио народа долазио у Манастир на правац без великог залажења из Никшићске Жупе, из Роваца и Мораче.

Наш добри старац отац Христифор, рођен у Мостару 26. Септембра 1822. изврши тако врло похвално дјело као човјек пуи благодјетности и као вриједан и прави молитвеник, којему је сврха једина да угоди Богу и Св. Василији, даје најбољи примјер како треба да послужи сваки прави хришћанин, а нарочито његови другови у монашком чину, а то да послужи, као што је он, вјерно своме Господару и овој отаџбини, у коју је дошао, да нађе слободу, и да упокоји своју душу у молитвама. Ко је год дошао код овог побожног монаха, свако је понио лијепе успомене о његовом гостопримству, побожности и доброту душе и срца.

Његове одлике, које је добио од Господара и многе грамате од славне Куће Петровића, па и од Русије, стоје му у златноме оквиру у усамљеном мјесту, гдје се он непрестано Богу моли. Нека Бог и Св. Василије руковода доброга старца у оваквим похвалним поступцима његовим на корист цркве и народа.

Освештавање цркве код Сан-Стефана. 6. ов. мј. освештана је црква подигнута за спомен жртава, које падоше у руско-турскоме рату, 1877. Овој значајној прослави присуствовао је Велики Књаз Никола са својом и са турском пратњом, коју је Њ. В. Султан одредио Великоме Књазу. При прослави био је и руски посланик у Цариграду, Зиновјев са члановима рускога посланства, даље разне војничке депутације и посланици балканскијех држава: посланици Србије, Црне Горе, Румуније и Бугарске. И бугарско је собрање (скупштина) послала једну депутацију, да је заступа при прослави. У име Њ. Св. В. Патријарха Константина V. и јерусалимскога Патријарха била су два засебна изасланика; исто тако послао је и бугарски Ексарх свога посланика.

Папска анатема на епископа Козловског и одговор на њу. Мјесеца маја ове године бадио је папа анатему на познатог иницијатора старокатоличког покрета међу Пољацима у Америци, епископа Антонија Козловског, који је добио своју хиротонију од јероупских старокатоличких епископа. У свим црквама у Чикагу бјеше објављено то велико папско одлучење. Папски декрет гласи: „Пошто је св. престолу из вјеродостојних докумената познато, да свештеник Антоније Козловски, по поријеклу Пољак, а сада се налази у архијепископији чикагској, упорно се противи законитој црквеној власти и осим тога назива себе епископом независним од католичке црквене дијецезе чикагске, и шта више издао је посланицу, коју назива пастирском посланицом, у којој вели, да је посвећен за епископа од познатих јеретичких епископа у Швајцарској, — то је, наш најсветији отац, папа Лав XIII., у Вујдјенцији од 26 априла 1898 год. наложио, да се у име његово свећеној конгрегацији вјерске пропаганде објави, да је гореименовани лажни епископ Козловски потпао великом одлучењу, које се садржи у конституцији Apostolicae sedis. Даље, његова светост заповиједа, да се ово одлучење с принадељењим објашњењем објави не само чикагским епископима у његовој дијецези, већ и свим другим епископима у Сједињеним Државама Сјеверне Америке. Дано у Риму из палате свећ. пропаганде вјерске другога дана мјесеца маја 1898 год.“ Ово одлучење, као што јављају из кругова епископа Козловског, није било за њега изненадно, — он је већ био спреман на то. Оно је само појачало непријатељство папских зилота према храбром борцу за црквену правду и истину. Али он није пао духом, већ је у одговор на папску анатему још појачао своју пастирску дјелатност, и 23 јула је миропомазао (конфирмација) до 200 дјеце, а почетком августа отворио је властите црквене школе, у које се одмах уписало око 700 дјеце. Римо-католички архиепископ чикагски Фиген, није се ограничио папском анатемом, већ је по средњевјековном обичају протегаво папско одлучење и на друштвени живот епископа Козловског. Он је сам саставио декрет, у ком се каже: „Вјернима под пријетњом тешке казне безусловно се забрањује имати какве, ма и најмање узајамне одношаје с њим.“ — Али зацијело, римски прелат је заборавао, да он не живи у средњем вијеку, нити гдје год у Баварској, већ на крају XIX века и на земљи америчкој, која цијени личну слободу, и гдје закон казни за и најмању повреду личности. То му је и напоменуо епископ Козловски, подигнувши против прелата судску парницу тражећи 50.000 долара у награду за нанесену му тиме увреду. У свом протесту епископ Козловски вели: „Наша конституција говори, да ни један грађанин не може бити прогањан због својих религиозних назора и своје вјере. Ја се чудим, да св. престо

још и сад прибјегава к том средњевјековном средству. Ја сам могао спалити ту булу као и Мартин Лутер, да се нисам бојао, да ме назову простим подражавачем тога великога мужа. Али по овдашњим правним принципима, ја очевидно имам право на награду, за нанесену ми увреду“. — Амерички суд у сличним случајевима се не шали и врло је лако могуће, да ће ревносни извршилац папске анатеме, морати то својим џепом платити.

Ватикан и Русија. Под овим насловом има у „Ендепандас Белж“ допис из Рима, који саопштава занимљиве ствари. У главном дописник овако пише: Питање о католицима Пољацима давнашње је. Пољаци бркају политику и вјеру, и католицизам само им је једно од најзгоднијих средстава да истичу начело своје народности. Католичко свештенство у Пољској превршило је сваку мјеру нетрпљивости према лицима других вјера, а нарочито према православнима. Својој пастви забрањује сваки сношај с православним Русима, па и с оним Пољацима, који се налазе у близим односима са руским „шизматичима.“ Иначе их одлучују, као што је бивало у средњем вијеку. Ова нетрпељивост побуђивала је и увећавала непријатељство према руској влади и метежнички дух, а Ватикан је ишао на руку таквом поступању пољачкога свештенства. Односи Ватикана према Русији били су врло хладни до 1894 г. Тада дође за представника Русије код Ватикана г. Извољски и папа посла окружницу пољским бискупима, препоручујући им повиновање и вјерност законитој влади и заповиједајући, да се католицизам не смијаша са пољском народношћу. Од то доба односи међу Русијом и Ватиканом нијесу се измијенили, али код нашега свештенста пољскога у семинаријама још је јача опозиција против Русије. У Пољској прогоне православне с фанатичном нетрпљивошћу. Католичке семинарије постале су средиштима народне пропаганде, одје су питомце спремили за апостоле устанака. То је дало повода руској влади, да је затворила пољске семинарије, а у Одесу послала је бискупа Симона, једнога од првих пропагандиста. На то се више пољско свештенство обратило на Ватикан, иштући заштите и савјета: али Ватикан не смједе отворено да поступи Папа је дао савјет, да буду трпљиви и позвао се на своју окружницу, којом је бискупима и препоручивао повиновање и вјерност своме законитом господару. У Ватикану незадовољни су фанатизмом пољскога свештенства; али пољско свештенство не осврће се на то. Папа је доковао, да за љубав Пољака није вриједно завађати се с Русијом, јер и осим њих има вашних интереса на другим странама, поименице у Китају, гдје Русија има главни утицај. Могу тамо друге државе чинити што хоће, њих од Китаја дијели велика даљина; а Русија може жељезницом послати у Китај огромну војску, што не може учинити никоја друга држава. И тако папа хоће да препоручи Пољацима свештеницима, да се држе лојалности, а да не чекају на његову потпору. — Руске новине мисле, да Пољаци неће послушати папу.

(„Српски Сион.“)

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Број ученика у нашијем основнијем школама. — Ове године у к. ц. основнијем школама свега ученика и ученица има 6035.

Јавна благодарност. — Госп. јеромонах Данил Кнежевић, парох Прошћенски (у Отоманској), изволио је даровати 200 гроша за грађу нове школе, као и друге важније потребе за намјештај школски.

Од стране учитеља и одбора школе Прошћенске, овим путем изјављује се оцу Данилу најтоплија благодарност на овом лијепом и племенитом дару.

Његово име остаће у души Српчади, која ову школу буду посеђавала и њихових родитеља, као име њиховог добрствора. А благодарни учитељ и школски одбор узвикују: живјели и хиљадили се оваки Срби.

Прошћене, 5 новембра 1898 год.

Пресједник школског одбора:

Јован М. Шутовић.

Милутин Дедовић, учитељ.

Опасност од позајмљивања у школи лаписа. — Ј. Н. Paul'у хигијенски савјет забранио је ученицима у школама узимати туђе лаписе и писаљке. Дифтерија и друге заразне болести понекад су се предавале, као што је доказано, помоћу лаписа, која су дјеца квасила, међући их у уста. Будимо и ми на опрезу!

Из института Царице Марије на Цетињу. — Као сваке, тако и ове године, женски институт Царице Марије славио је своје крено име Свето Ваведене 21 новембра. Наприје се служила света литургија, на којој је присуствовао Њ. В. Књаз Нашљедник Данило, Њ. С. Књажевић Мирко, руски министар К. А. Губастов, наши министри са својим госпођама, полковник руски Н. С. Сумароков са својом госпођом, институтски персонал и неколико позваних гостију.

Послије свете службе шљедовало је благодарење уз многољествије Високима покровитељицама завода: Њеном Величанству Царици Марији Феодоровној и Њеном Височанству Књагињи Милени. И службу Божију и благодарење одговарао је институтски хор веома дивно и хармонички, да је просто милина било слушати. Ученице обично свакад саме пјевају и читају апостол и све остале молитве.

Послије благодарења ишло се у велику салу, гдје су ученице врло дивно испјевале прногорску химну, која је пропраћена бурним клицањем: Живио Књаз Никола!...

Настало је читање билежака прошлогодишњег општег успјеха најбољијех ученица и раздавање дарова, које је вршио лично Књаз Нашљедник, похваљујући и обдарујући поједине ученице у науци. За овим се отпјевала руска химна „Боже царя храни!...“ која је пропраћена са громким „Ура!“ За тим је началница Софија Петровна Мертваго прочитала ученицама брзојавну честитку с Ријеке, коју је најмилостивије извољела упутити Њеаино Височанство Књагиња Милена, пуну најљепших жеља за напредак института и срећу питомица, које су то прихватиле са „Многая лѣта!“

За овијем је шљедовала закуска, на којој је прву здравицу подигао Књаз Нашљедник Данило у здравље Цара Николе и обадвјеју Царица,

која је пропраћена са „Ура!“, иза чега је г. Губастов одздравео и напио у здравље Њ. В. Књаза Николе, Његове Узвишене супруге, Њ. В. Књагиње Милене, Њ. В. Књаза Нашљедника и све Високе Породице.

Њ. В. Књаз Нашљедник наздравео је начальници института, г-ђци Мертваго, која му се најтоплије захвалила.

Послије подна такође се ишло на честитање код г-це начальнице и то већином свршене ученице завода и родитељи садашњих ученица,

Како се први пут уписују дјеца у школу у Новом Пазару. — Као што свуда по српским школама почиње нова школ. година у уписивање дјеце, од друге половине мјесеца августа, тако исто и овдје, али с овим обичајем:

Сваки Србин и свака Српкиња, који су одгајили своје мушко или женско дијете до седме године и мисле да је већ вријеме у школу га дати, они га за то још раније спремају, а на име: срежу своме дјетету ново одијело и обућу, кућу очисте исто онако, као о каквом великом свечанику, а уз то, још нешто спреме учитељу, код кога ће први пут дијете у школу отићи.

Кад то све зготове и кад већ почне уписивање дјеце, онда они оног дана, у који мисле да своје дијете у школу одведу, позову код куће раније сву своју родбину, пријатеље и познанике, за тим свештеника и учитеља с ученицима; а ако је женско дијете, учитељицу с ученицама.

Кад се сви позвати код куће сакупе, онда свештеник у соби над оним дјететом, које се спремило да у школу пође, прочита једну молитву, „да му Бог да, здравље и воље за науком.“ Пошто се то сврши, сви честитају оцу и мајци, што дају дијете да им се школује и желе њима и дјетету сваку срећу. А кад се и то сврши, два ученика, обучени у ново одијело, и с једном марамом преко рамена, дохвате то дијете, један за десну, други за лијеву руку, за њима иду остали ученици, а за овима пак: свештеник, учитељ, отац дјетета и још који од његових пријатеља (ако је женско дијете, онда пођу и двије три жене.) И тако сви у скупу пођу у школу.

Док су у кући, а и кад почну из куће излазити, женскиње пјевају ову пјесму:

„С оне ми стране јасење,
У овом двору весеље.
Дајемо Н. у школу,
Све му се племе весели,
Највише деда и баба.“ и т. д.

Путем пјевају тропар Св. Саве.

Чим дођу у школу учитељ у разреду проговори неколико ријечи ученицима и новом ученику, упита га за име и одреди му мјесто гдје ће сјеђети. Пошто учитељ сврши говор, отац дјетета дарује учитеља једним паром чарапа, погачом и т. д., а она два ученика, који су водили дијете, по једном марамом, а остале пак ученике са јабукама и др.

Послије тога људи се разиђу, а по свршетку часова новог ученика опет воде она двојица кући. То вођење траје за више дана, док се нови ученик не ослободи.

Ево оваки је обичај овдје код нас о упису дјеце, у почетку школске године, те ће, држим, интересовати читаоце нашег цијењеног „Цариград. Гласника“.

(„Цариградски Гласник“.)

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Са Влтаве на Нишаву. Др. Алекса Митровић. Прештампано из „Српског Гласа.“ Задар. Штампарија Шпире Артале. 1898. Стр. 169. Цијена 70 новч.

Садржина: До Златног Прага; Златни Праг; Борба за слободу; Народни препородилац; Народна захвалност; Поздрав Прагу.

Није ова књига само одјек велике славе наше браће Чеха приликом прославе стогодишњице Палацкога, него нам је писац изнио покрај тога и лијепијех слика са свог пута, а што је најглавније користећи се овом приликом изнио нам је прошли живот чешког народа и њихову дивовску борбу, да се сачувају у мору нијемштине и да не изостану иза осталијех западнојевропскијех народа. Ми Словени, на жалост, до скоро мало смо марили једни за друге, те смо се слабо и познавали, за то је и лако било свакоме да над нама господари. Вријеме је, да се боље зблизимо, да што чешће распитујемо једни за друге, да се чешће састајемо и споразумијевамо. Ради узајамног упознавања ова нам је књига добро дошла. Г. Митровић влада добро пером, што свједочи досадањи његов рад на публицистичном пољу, за то се и ова књига са задовољством чита. Ми је топло препоручујемо читачима „Просвјете.“

Дело лист за науку, књижевност и друштвени живот. Декембар година пета. Уредник др Драг. М. Павловић.

Садржај: Кушну зима на прозоре моје... пјесма Милорада Ј. Митровића. — Путница, од Е. М. Стањковића. — Седница, пјесма Р. Ј. Одавића. — Артур Шопенхауер, живот и философија од др-ра Бранислава Петронијевића (свршетак). — За што? (А. Мерсел од Ј. К. Ј. С. Српски народ у скопској епархији и његове шоле у 1896/7 години од П. Балканског. — Тржиште људских таштина, роман без јунака, написао Виљем Мекпис Текере (наставак). — О разоружању, од Др. М. Ђ. Миловановића. — Све пролази, (Лебрехт Древес) препјевао С. Д. Мијалковић. — Посље педесет година, од Г. Гершића (свршетак). Научна хроника. — Критика и библиографија: Данашње Дипломатско и консуларно Право, књига прва, од Гл. Гершића, реферат Д-р М. Ђ. Миловановића. — Гусле и Гуслари, нап. Владимир Каракашевић, реф. од — ој —. — Из српске књижевности слике и расправе Милана Савића, реферат од Миодрага Ристића. — De Monicault Gaston, La question d' Orient, Le traité de Paris et ses suites реферат од Др М. Р. Веснића. — Биљешке: Друштва. — Књижевност. — Новинарство. — Из листова. — Умјетност. — Лични гласови. — Различности. — † Окица Глушчевић. — Педесетогодишњица Фрање Јосифа од Др. М. Ђ. Миловановића. — Огласи.

„Дело“ излази у мјесечним свескама од 10—12 табака. Цијена је листу: За Србију: На годину 16 динара. На пола године 8 динара. На три мјесеца 4 дин.. За ђачке на годину 10 динара. — За Иностранство: На годину 20 дин. у злату. На пола године 10 дин. у злату. На три мјесеца 5 дин. у злату. За ђачке на годину 14 дин. у злату. Претплата се полаже унапријед, или најдаље до краја првог мјесеца сваког тромјесечја, шаље се само онима који су за дотично тромјесечје претплату положили. Претплату на Дјело прима и пошта како наша, тако и инострана. Поједине свеске продају се по два динара. Огласи се штампају по погодби.

Рукописе за лист ваља слати уреднику, претплату и све остало што се листа тиче власнику „Дела“ г. Стојану М. Протићу. Уредништво је у „Чика Љубиној“ улици бр. 1. Лист излази у почетку сваког мјесеца.

Уредништво има на продају комплете „Дела“ за 1894. годину 8, за 1895. 35. Цијена је једном примјерку 20 динара за сваку годину; а за иностранство 24 дин. у злату. За 1896 и 1897. год. комплет „Дело“ је по 16 динара.

Бранково коло. Бр. 49. Садржај: Нови звуци, ХХШ. Лијепо ми је бит пјесником, Ј. Сундечић. Примила си, Јелена; У комисији, Драгомир Брзак; Модерни начин живота, Милки Гргурева; Злато и част, роман, Ото М. Мелер; Књижевна писма VI. Ковчежић.

Босанска Вила. Бр. 21. Садржај: Франц Јосиф I. (са сликом), од Ignotusa; У славу цареве педесетогодишњице; Мутно је небо, од Јов. Ђ. Пантелија; јеси л' ви'о, од Богдана Крајишника; Ти си, од Сокољанина; Алпинска ружа, од С. Д. Мијалковића; Бедник, од С. Филиповића-Васкинџа. Божићна плећка, од Светозара Ђоровића; Најтежа казна, од Велемира Ј. Рајаћа. — Хасанага Крајишник, од Мил. М. Вукићевића; Иванов град, од Ан. Јовићевића. Женидба Ђејванагић Мехе, српска народна мухамеданска пјесма из Бугојна, из збирке Омер-бега Сулејманпаше-Деспотовића. — Српске народне приповијетке, од Н. Н. Херцеговца и Дим. А. Пејовића. — Листак.

Изашао је 34. број „Школског Одјека“ са овим садржајем: Васпиталиште за српске девојке. Од К. М. — Наше просветне прилике. Од К. — Још коју о Жорж Санди. Од — Закон о народним школама у Србији (наставак). — Белешке. — Огласи.

„Школски Одјек“ излази сваког 1., 10. и 20. дана у мјесецу. Стаје на годину 4 фор. или 10 динара, а четврт 1 фор. или 2 дин. 50 пара. Огласи се рачунају по 6 новч. од реда из ситних слова, и сваки пут плаћа се за жиг 30 новч. — Рукописи се шаљу уредништву „Школског Одјека“ у Нови Сад, а претплата и огласи администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

Изашао је 12. бр. „Споменка.“ са овом садржином: Игре у зиму са сликом. Добро се дјело награђује. Рајска душа са сликом. Наход. Божић, Божић, бата. Споменков вјесник. Нове књиге и листови. Одговори. Садржина свих 12 бројева.

Цијена „Споменку“ на годину 1 фор. Претплата и све што се тиче листа, шаље се Ивану Мартиновићу уреднику „Споменка“ Panceva.

Српске земљорадничке задруге. *Разговор Срба ратарца о земљорадничким задругама*, чуо и прибиљежио Павле Аршинов. Загреб, 1898, штампано у српској штампарији. Цијена 40 новч. (1 динар). Књига се може поручити код Српске штампарије у Загребу.

Српска Књижевна Задруга. Сав српски народ поздравео је с највећим одушевљењем друштво, које је прије шест година основано у пријестолници краљевине Србије, у Биограду: *Српску Књижевну Задругу*. Највијенији српски родољуби из свих крајева нађоше се одмах у том друштву

„у намјери да потпомогну правилније ширење одабраних дјела из лијепе књижевности и тако да се ствара књижница за све редове народа.“ (§ 1 задругиних правила.)

Да се српски народ није преварио у својим надама, које је полагао у Српску Књижевну Задругу, доказује најбоље њезин дојакошњи рад. За ових шест година, откад постоји, издала је Задруга 43 књиге, а за седму — то јест г. 1898 — спремила је 7 књижевних дјела, која ће се крајем ове године доштампати. У седам година свога опстанка добива сваки члан „Српске Књижевне Задруге“ 50 (педесет) крaсних књига, дакле читаву библиотеку, која ће се редовито помножавати и прелазити од кољена на кољено као породична драгоценост и видљив знак српскога духа, српскога напретка.

Како се види, у тим књигама изнесени су најбољи радови угледних српских, словенских и страних књижевника. Ко је редовно читао поједина кола ових издања, тај благосиља онај тренутак, кад се основала Српска Књижевна Задруга!

И вањска опрема књига врло је лијепа, и све су једнако по једном калупу укусно укоричене; сам увез стајао би појединца више, него ли га стају готове укоричене књиге.

Српска Књижевна Задруга узела си је за задатак не само то, да српскоме народу пружа здраву душевну храну у лијепој техничкој изradi и укусном чврстом повезу, него и то, да даде прилику свакоме, па и најсиромашнијем Србину, да јој приступи као члан па да си ствара књижницу најодабранијих дјела из лијепе књижевности за малени годишњи улог од 3 фиорина.

Чланови су задруге подијељени овако:

а) добротворе, који плаћају једном за свагда, фиор. 75 — (што се може уплатити и у три узастопне године по фиор. 25),

б) осниваче, који плаћају само за двадесет узастопних година по фиор. 5 —; и

в) улагаче, који дају докле желе књиге добивати, по фиор. 3 — годишње.

Да би се омогућило што веће ширење задругиних издања по Аустро-Угарској и по Босни и Херцеговини, а још више да би се и досадашњим задругарима из тих крајева олакшало и слање новаца и примање књига, повјерила је Српска Књижевна Задруга све послове својих редовних издања Српској штампарији у Загребу. С тога се сви досадањи и нови повјереници задругини, као и сви купци задругиних књига, нека изводе обраћати Српској Штампарији у Загребу.

Да би се дала новим задругарима могућност, да што лакше дођу до ранијих издања Задругиних, управа је Задруге одлучила: да се свих досадашњих шест кола Задругиних књига (свега 43 укоричене књиге) могу дати задругарима за фиор. 18—, тј. фиор. 3— за коло. Ако некоме нетребају свих шест кола, него тражи само нека, онда је I, II, III и IV колу цијена по фиор. 3·50, а V и VI по фиор. 5—.

Срби и Српкиње! Отварајте библиотеке; уживаћете у њима а потомци Ваши благосиљаће вас. Уписујте се зато у „Српску Књижевну Задругу“!

Српска Штампарија у Загребу

Главни комисионар Срп. Књ. Задруге.

Позив на претплату. По жељи многих поштовача српске књижевности, а и по својој увиђавности, да је овдје у Загребу, поред садашњих лијепих српских стечевина, потребан још и књижеван лист, те да нам рад буде потпун — ријешо сам се, да од 1. јануара 1899. год. издајем и уређујем

С Р П С К И Д О М

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Године 1884. и 1885. издавао сам овдје у Загребу књижевни лист „Српски забавник,“ а уз то још и хумористично-сатирични лист „Стрелу,“ те је жеља многих читалаца тих листова, да свој књижевни рад сада овдје у Загребу наставим. И ја се, ево, одлучих, да то учиним покретањем књижевног листа, који ће се звати „Српски дом.“

Сам наслов тога листа казује већ и његов програм. Писци, који ће радити на „Српском дому,“ трудиће се, колико им год силе допуштају, да „Српски дом“ заиста буде српски дом — по карактерима, по обичајима, по родољубљу, по вјери и моралу, и у опште по свима лијепим врлинама, којима се у цијелом српском народу поноси сваки српски дом.

Нарочита пажња и труд посветиће се васпитном смјеру листа; јер, свакако је најпретежнији задатак лијепе књижевности, да облагорођава срце и оплемењује душу. Зато ће се све оно, што је добро и узвишено у нашем животу, узносити и у примјерима истичати као узор; напротив пак мане, слабости и сујете оштро ће жигосати, како то заслужују.

У овом духу доносиће „Српски дом“ приповијетке, романе, расправе, поучне чланке и разне друге саставке — трудиће се, да у њему нају читаоци све, што је за српски дом потребно и корисно.

„Српски дом“ ће излазити у свескама свакога 1. и 16. дана у мјесецу (разумије се: по српском календару.)

Уз лист добиће сваки претплатник у току сваке године још и двије нове књиге бесплатно као додатак „Српском дому;“ а ако се буде могло, т. ј. ако одзив претплатника буде повољан, повисиће се тај број књига на три или четири, те ће у том случају сваки претплатник „Српског дома“ добити сваке године бесплатно три или четири нове књиге као додатак „Српском дому.“ — Прва књига, коју ће као додатак „Српском дому“ добити бесплатно сваки претплатник, биће: „*Вукосава, хајдукова ћерка.*“ приповијетка из српске прошлости, у којој је описана јуначка српска борба за слободу.

Цијена је „Српском дому,“ заједно са књигама, које ће му ићи као додатак: за цијелу годину 4 фор.; за пола године 2 фор.; за четврт године 1 фор.; за пола године 2 фор.; за четврт године 1 фор.

Молимо све пријатеље српске књижевности, као и све пријатеље нашега српскога рада овдје у Загребу, да се заузму око скупљања претплатника, како би могли знати, у колико примјерака лист да штапамо.

Претплату и писма за „Српски дом“ треба слати; Душану Рогоићу, уреднику „Српског дома“ у Загребу (Гундулићева улица бр. 14).

У Загребу, крајем новембра 1898.

Душан Рогоић.

Позив на претплату. — Одлучио сам у посебној књизи „БИЈЕДНИ ЛЈУДИ“ издати своје дојакосње *приповијетске и слике из горњо-крајишког народног живота.*

Живот овога дијела нашега народа врло је мало познат у лијепој књижевности, а баш садашњица овога народа, након развојачења Крајине, пуна је разнијех ствари за умјетничку обраду у причи. Стари дух, традиције, морал, тегобе и невоље сударише се с новијем приликама и неприликама, — и у тој природно-материјално-економној и просвјетној борби, на тој раскрсници ничу даномице борци, па или несломљивом јаком вољом побеђују или очајне, погнуте главе падају пред јачијем силама. Љубав према овијем патницима и жеља, да упознам с овијем народом и друге, који га често пута криво разумију, нагнаше ме, да у цјелини отштампам своје приповијести.

Остављајући критици, да просуди у колико ми је ова намисао пошла за руком, и не спомињући ништа у похвалу, — слободан сам позвати све пријатеље лијепе књиге, да ме својом претплатом у овом предузећу топло помогну.

Књига ће изнијети око *десетину* штампанијех табака у издању, колико год могу, љепшем, а стајаће *2 круне*, јер су овакови издаци скопчани с огромнијем трошком. Рад бих, да књига угледа свијетло с новом 1889 годином, с тога све пријатеље и познанике и свако племенито срце молим, да се заузму око скупљања претплате, и да ми новац шаљу у *напријед* на моју, ниже означену адресу, — а за награду *десета* им књига на уздарје!

У Загребу, почетком децембра 1898.

Милан Будисављевић,
stud. phil.
Zagreb, Medulićeva ulica br. 36.

С Р П С К И В Ј Е С Н И К

лист за политику, просвјету и привреду

Власник и уредник **Владимир М. Радовић.**

излази у Мостару сваке суботе.

Година друга.

Цијена је листу: за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину и Турску Царевину 6 фор. на годину. За Србију и Црну Гору 7 фор., а за све остале земље 18 франака у злату.

Ово је једини у Босни и Херцеговини независни српски политички лист, ћирилицом штампан, који стоји на браничу Српства и Православља у окупираној земљама.

Претплата и огласи шаљу се администрацији, а рукописи уредништву.

Зорица, дјечије новине бр. 1 и 2. Садржај 1 бр.: — Чика Љубини савјети. — Поздрав, од Љубинка. — Таковски устанак са сликом. — Јесен, од Ј. — Мара, по малоруском Ј. — Мало дара, са сликом. — Раде-

ници, од Ј. Големовића. — Добра дјеца, са сликом од Ј. — Пшенично зрно од литру, приближежио Мил. Ж. Војисављевић учитељ. — Јеж, са сликом, превела К. П. Ш. учитељица. — Пажљиви јеж, од Ј. — Биљешке: Таци учињели милостињу, од Г. С. Ј. — Рачунски задатак, од М. Марјановића учитеља. — Загонетке. — Ребуси. — Напомена.

„Зорица“ излази један пут мјесечно на читавом табаку. Цијена јој је за Црну Гору 1 фор. или 3 круне. Година „Зорици“ почиње и свршава се школском годином. Претплата и рукописи шаљу се уреднику Мих. Јовићу, учитељу Биоград.

Књижевни оглас. Већ су изашли из штампе наша најновија издања и могу се допити у свима књижарницама:

Алекса Шартић: *Лирски Итермецо*, пјесме Хајриха Хајнеа, у другом попуњеном, поправљеном, илустрованом и особито дивном издању с лијепим критичким приказом Марка Цара. Цијена 45 новчића.

Александар Дима Син: *Демиза*, драма у четири чина с пишчевим допуштењем превео Милан Вл. Ђорђевић. Цијена 60 новчића.

Светозор Ђоровић: *Разорено гмјездо*, приповијетка из мухамеданског живота у Мостару. Цијена 40 новчића.

Молимо цијењену читалачку публику, као и вриједне растураче књига да нас потпомогну у овом нашем подуху, како би што више лијепа књига а у најкуснијим издањима могли принијети на сто српске литературе, а то ће учинити само тако, ако се наша издања буду истом оном вољом куповала, којом смо је ми као издавачи у свијет пустили.

Растурачима горе наведених, као и пређашњих наших издања уступамо за њихов труд као у књигама тако и у новцу што већи попуст (рабат).

Уједно јављамо да имадемо врло велико стовариште разних српских и страних календара за год 1899 на што упозорајемо цијењену читалачку публику, а уједно и оне који су вољни примити се препродавања календара. Календаре разашлијемо како за готов новац, тако и у комисију уз знатан попуст (рабат).

С одличним поштовањем издавачка књижарница и штампарија
Пахер и Кисића У Мостару (Херцеговина)

† **Окица Глушчевић**, многогодишњи уредник биоградског „Одјека“, 2 децембра у 41 години преселио се у вјечност. Покојник је родом из Црне Горе, одакле се преселио у Србију заједно са родитељима. Тамо је свршио основне и средње школе, а у Русији филозофско-историјски факултет. По свршетку наука није се хтио примити државне службе, но се посветио искључиво журналистици. Уз то је много преводио, особито са руског; превео је међу осталијем и Дон-Жуана од Бајрона у невезаном слогу. Вазда је уживао велико повјерење народне, радикалне, партије. Српска Књижевна Задруга била му је повјерила пријевод чувеног дјела Лава Толстог „Раг и Мир“, али га у томе и немила смрт отрже од рада у најбољој мушкој снази. Покој му души и лака му српска земља!

К Њ И Ж Е В Н И О Г Л А С.

Његово Високопреосвештенство наш Митрополит Господин Митрофан, старајући се за добро своје пастве, написао је:

„Спомоћно упутство о исповиједи ЗА СВЕШТЕНСТВО И НАРОД.“

Ово је дјело најприје било штампано у нашој „Просвјети.“

Управа Митрополијске канцеларије, увиђајући, да се наше свештенство и народ увијем врло важнијем дјелом не би могли користити из „Просвјете,“ у којој је дјело излазило у течају три године, колико кад би се оно штампало засебно, одлучила је, да се споменуто дјело из трегодишње „Просвјете“ прештампа и изда у засебној књизи.

CRNOJEVIĆ

Ово дјело нашег Архипастира врло је поучно за свакога православнога Хришћанина, а свештенству је просто необходимо вужно, за то га и препоручујемо најтоплије како свештенству, тако и народу.

Дјело је готово. Штампано је у Државној Штампарии на Цетињу на лијепој хартији велике осмине и износи око 20 штампанијех табака.

Цијена је књизи 1 фиор. Ко скупии 10 књига, једанаесту добија на дар. Добити се може у Управи митрополијске канцеларије.

О Б Ъ Я В Л Е Н І Е.

Объ изданіи иллюстрированнаго научно-практическаго популярнаго журнала „Д Ъ Л О.“

Съ 1890 года журналъ „Дѣло“ вступитъ въ шестой годъ изданія. Четырехлѣтняя практика показываетъ, что въ Россіи существуетъ большой спросъ на научно-практическія свѣдѣнія. Поэтому, съ разрѣшенія г. Министра Внутреннихъ Дѣлъ, съ 1898 года цѣна журнала „Дѣло“ повышается до 2 рублей въ годъ, причемъ размѣръ журнала значительно увеличится.

„Дѣло“ въ 1899 году будетъ выходить по слѣдующей программѣ:

1) Изобрѣтенія. 2) Успѣхи наукъ и ихъ примѣненія къ практической жизни. 3) Практическія свѣдѣнія по гигиенѣ, предупрежденію и лѣченію болѣзней. 4) Домъ, садъ, огородъ, поле. 5) Дѣтскія игры; новыя книги; смѣсь; справочный отдѣлъ. 6) Относящіяся къ тексту рисунки. 7) Объявленія. 8) Бесплатныя приложенія.

Съ 1899 года примутъ участіе много новыхъ сотрудниковъ. Кромѣ оригинальныхъ статей, будетъ даваться отчетъ обо всѣхъ текущихъ новостяхъ, появляющихся въ русской и иностранной литературѣ.

Какъ и прежде, подписчики журнала „Дѣло“ имѣютъ право обращаться въ редакцію за всевозможными справками и разъясненіями, прилагая три 7-коп. почтовыхъ марки для отвѣта простымъ письмомъ и четыре такія же марки — заказнымъ. На запросы, имѣющіе общій интересъ, отвѣты будутъ печататься въ журналѣ. Для наведенія всякихъ справокъ и сообщенія свѣдѣній на запросы съ ноября 1897 г. Редакціей приглашено опытное лицо. Въ Парижѣ порученію редакціи будетъ исполнять агентство *F. Marceiron et J. Schreter*, а въ Лондонѣ *The International Mercantile Association*, которыя берутся доставлять изъ-за границы всевозможныя вещи, беря на себя всѣ хлопоты по очищенію пошлинами и даже доставку на домъ во всѣ города Россійской имперіи.

За 4 года изданія редакціей дано много тысячъ такихъ отвѣтовъ и получено множество благодарностей. Жители провинціи, по необходимости, руководятся лишь газетными рекламами и весьма часто пріобрѣтаютъ вещи негодныя и у недобросовѣстныхъ фирмъ, — Редакція указываетъ лишь фирмы, на которыя можно положиться, и предметы, дѣйствительно полезныя. Важны также разъясненія разныхъ практическихъ вопросовъ, наприм., что выгоднѣе (при извѣстныхъ условіяхъ) — локомотивъ, вѣтряный или водяной двигатель? Какое изъ нѣсколькихъ сочиненій по вопросу лучше? Какой сѣвооборотъ завести? и т. д. и т. д.

Желающіе ознакомиться съ характеромъ журнала „Дѣло“ могутъ пріобрѣсти его за одинъ изъ предыдущихъ годовъ (есть полныя экземпляры за годы 1894—97, цѣна одинъ рубль за годъ съ пересылкой). Съ 1898 года журналъ „Дѣло“ сохранитъ тотъ же характеръ, но будетъ увеличенъ и улучшенъ, безъ ущерба для точности и ясности.

Изъ редакціи „Дѣла“ можно также выписывать:

1) „Указатель дней недѣли“, замѣняющій по обоимъ стилямъ, календарь на 2,200 лѣтъ отъ Р. Хр. (цѣна съ пересылкой 1 рубль). Соч. Dr. М. Глубоковскаго.

2) Стѣнной указатель погоды, предсказывающій погоду за нѣсколько дней вперед. Dr. М. Глубоковскаго. Высылается за три 7 коп. почтовые марки.

3) Гигіена голоса. Для артистовъ, учителей, учениковъ и любителей пѣнія, ораторовъ и проповѣдниковъ. Составилъ Dr. М. Глубоковскій, врачъ при Императорскихъ московскихъ театрахъ. Сочиненіе одобрено Ученымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія и Учебнымъ при Св. Синодѣ. Цѣна с перес. 1 руб. 20 коп.

Адресъ редакціи: Москва, Самотечная Садовая, д. № 245. Иногородные могутъ адресовать просто: „Москва. Журналу „Дѣло,“ такъ какъ подробный адресъ Почтамту извѣстенъ.

Сообщеніе для любителей знанія. Въ послѣдніе годы все болѣе упрочивается сближеніе Славянъ между собою. Однимъ изъ лучшихъ средствъ для этой цѣли можетъ служить ознакомленіе съ русскою литературой, и теперь представляется особый случай:

1. Можно за полцѣны пріобрѣсть журналъ Наука и Жизнь за годы 1891, 92, 93 и 94, каждый годъ содержитъ 104 печатные листа съ 300—400 гравюръ въ текстѣ, составленномъ извѣстнѣйшими русскими популяризаторами. Министерствомъ (русскимъ) Народнаго Просвѣщенія журналъ одобренъ для среднеучебныхъ заведеній. Для самообразованія онъ очень полезенъ. Цѣна за годъ. **2 р. 50 коп.** (вмѣсто 6 рубл.) съ пересылкой за границу.

1. Иллюстрированный популярно-научный журналъ Дѣло распродается за годы 1894, 95, 96 и 97. Программа та же, что и журнала Наука и Жизнь. Цѣна съ пересылкой по **1 р. 50 коп.** за годъ:

Адресъ для всѣхъ сношеній: Москва, Россія, Moscow, Russie. Журналу Дѣло.

Деньги можно высылать франками, марками, или гульденами, а всего лучше переводомъ на какой либо московскій банкъ (напр., Лионскій кредитъ).

Ред. издат. Dr. М. Н. Глубоковскій.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1899 ГОДЪ НА ДУХОВНО-
АКАДЕМИЧЕСКІЕ ЖУРНАЛЫ

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ“

И

„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНІЕ“

1) „Церковный Вѣстникъ“ — еженедѣльный журналъ, служащій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей. 2) „Христианское Чтеніе“ — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской и церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи. Въ каче-

ствѣ приложенія къ журналамъ редакция издаетъ: Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (около 1000 страницъ убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за одинъ рубль, и подписчики на одинъ, изъ нихъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку.

Въ 1899 г. будетъ изданъ пятый томъ въ двухъ книгахъ, въ который войдутъ Бесѣды св. І. Златоуста на Псалмы.

Новые подписчики, желающіе имѣть и первые четыре тома, могутъ получить ихъ по уменьшенной цѣнѣ, именно — по два рубля за томъ, а въ изящномъ англійскомъ переплетѣ — по 2 р. 50 коп.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ

а) За оба журнала — 8 (восемь) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета 9 (девять) руб., въ переплетѣ — 9 руб. 50 коп. съ пересылкой.

б) Отдѣльно на „Церковный Вѣстникъ“ — 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета — 6 р. 50 к., въ переплетѣ — 7 (семь) руб.; за „Христіанское Чтеніе“ — 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета — 6 р. 50 к., въ переплетѣ — 7 (семь) рублей съ пересылкой.

Цѣна за границей: За оба журнала — 10 (десять) руб.; съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 11 р. 50 к.; за каждый отдѣльно — 7 (семь) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 9 рублей.

За изящный англійскій переплетъ прилагать 50 коп.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованія такъ: Въ Редакцію „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ въ С.-Петербургѣ.

Подписывающіеся въ С.-Петербургѣ обращаются въ контору редакціи (Невскій пр. 151, кв. 7), гдѣ можно получать также отдѣльныя изданія редакціи и гдѣ принимаются объявленія для печатанія и разсылки при „Церковномъ Вѣстникѣ“.

Редакторъ проф. А. Лопухинъ.

2.) Он позва слуге своје, да зову званице на свадбу ову, али све званице отказаше долазак свој ст. 3.

3.) Цар поново посла друге слуге своје, да кажу званицама, да је објед већ готов, да су теоци и храњеници већ заклани, и све друго готово, па да дођу на свадбу ст. 4.

4.) Али званице пренебрегоше и овај позив, него се сви разиђоше, овај у поље, онај на трговину. ст. 5.

5.) А остали ухвативши слуге му нагрдише их и побихе их. ст. 6.

6.) Кад то чу цар, врло се разгневи, посла војнике своје, погуби убице и град им запали. (1.) ст. 7.

в) Долазак гостију на свадбу.

1.) Тада рече цар слугама својима, да је свадба већ готова, а званице не бјеху достојне. (2.) ст. 8.

2.) Па затим заповједи (3.) да изађу на све путове и да позову на свадбу, кога год нађу. стр. 9.

3.) Слуге изиђоше на раскршћа, па покупише кога год нађоше, и зле и добре (4.) и тако се гости сакупише на свадбу. ст. 10.

г) Бацање човјека без свадбенога руха у таму најкрању.

1.) А кад цар (5.) дође да види госте, опази ту некога човјека, који не бјеше обучен у свадбено рухо. (6.) ст. 11.

2.) Опазивши га запита га, зашто је амо дошао, кад нема свадбенога руха; али овај му човјек ништа не одговори. ст. 12.

3.) Тада рече цар слугама својима, (7.) да га ухвате, свежу му руке и ноге, па га баце у таму најкрању, гдје је плач и шкрипут зуба. ст. 13.

4.) И тако ма да их бјеше много званих, али се мало нађе изабраних. ст. 14.

Тумачење.

(1.) Овом причом црта Христос непослушност јудејску. Јер прича ова, по тумачењу неких светих Отаца, значи ово. Човјек цар је Бог Отац, Син царев жених, је ваплоћени Син Божији Исус Христос, чија је невјеста црква. Бог Отац је начинио свадбу, т. ј. свадбено весеље Христу, кад је како у Јудеји, тако исто и у цијелом свијету кроз Христа представио стб јеванђеоске науке и тајна, а нарочито св. Причешћа. Под

именом трговине и поља разумијевају се времена блага, која су Јудејце уклонила од вјере и закона Христова и вјечнога блаженства, којијема је обећано, и због тога су они Божије слуге, т. ј. апостоле и прве вјерне побили. Ради тога посла Бог на њих римску војску, која је Јудејце побила и запалила им престолницу њихову — Јерусалим — са Соломоновим храмом.

(2.) А пошто Јудеји, т. ј. званице, не хтједоше доћи да се насладе спаситељном пићом јеванђелске науке и пошто сасвим одбеше позив, то се ради тога не удостојише ове духовне свадбе.

(3.) Заповиједи, т. ј. апостолима, да иду по свему свијету и да од званица Јудејаца однесу науку Христову свима незнабошцима.

(4.) Т. ј. све су без разлике апостоли обратили у вјеру Христову.

(5.) Ово ће учинити Бог, кад дође да суди у пошљедњи дан овога вијека.

(6.) Свadbено рухо је живот непорочан и свет, који је украшен врлинама и добрим дјелима. Христос у лицу овог човјека показује, да се неће спасти, који долази к њему, т. ј. који вјерује само у његову славу, већ да је тај дужан вјеру своју засвједочити љубављу и добрим дјелима.

(7.) Т. ј. заповиједиће тада слугама својима, а то ће бити св. Анђели.

Хришћанска поука.

1.) Бог свагда и на различне начине позива човјека вјечном блаженству, ради кога га је и створио.

2.) Бог ће казнити преступнике његовијех заповијести не само у будућем вијеку, но казни их још и у садашњем животу.

3.) Вјера сама без добријех дјела не може спасти Хришћанина.

Наравствена (морална) поука.

1.) Ако си рад да будеш сретан, то се никад не усуђуј да не испуниш заповијести твојијех претпостављенијех.

2.) Не срди се на претпостављене, кад те они казне за твоје пороке, но бацај сву кривицу на себе самога.

Јеванђеље недјеље петнајесте.

(Мат. XXII, 35—46. зач. 92.)

Садржај: Исус Христос решава питање некога законика и пита фарисеје за себе самога.

а.) Одговор Христов на питање, које му зададе законик.

Кад се фарисеји сабраше заједно, тада ће неки законик, кушајући Христа, запитати га: која је највећа заповијед у закону? (1.) ст. 35—36.

2.) Христос му одговори, да је прва и највећа заповијед: да ваља љубити Бога свим срцем, и свом душом, и свом мишљу својом. ст. 37—38.

3.) А да је друга заповијед као и она, т. ј. да треба љубити ближњег (3.) свога тако, као самог себе. ст. 39.

4.) Јер су ове двије заповиједи темељ свега закона и свију заповиједи, које су пророци предали. ст. 40.

в.) Питање, које је Христос ставио на фарисеје.

1.) Послије овога, упита Христос фарисеје, пита мисле за Христа, чији је Он син? ст. 41.

2.) Фарисеји одвратише, да је Христос Син Давидов. (3.) ст. 42.

3.) Христос их опет пита: ако је Христос Син Давидов, то како га тај исти пророк, настављен духом светим, назива својим Господом, говорећи у псалму 110: Рече Господ Господу мојему, сједи ми с десне стране, док положим непријатеље твоје за подножје ногама твојима? ст. 43—44.

4.) Те тако, ако Давид назива Христа својим Господом, то како Он може бити Син Давидов? ст. 45.

(5.) Овога питања Христова не умједо нико од њих ријешити, и од тога времена нико се не усуди више питати га. ст. 46.

Тумачење.

(1.) Као што неки веле, ово питање бјеше врло тешко ријешити у вријеме Христово, јер су многи за прву заповијед сматрали заповијед о жртвама, које су се Богу приносиле, јер се помоћу ових непосредно слави Бог, као врховни Господар свега.

(2.) Под именом ближњегга разумијева се сваки човјек, јер нам сваки човјек пада као брат и сродник: прво по природи и створењу, јер нас је све створио један Бог, а друго по рођењу духовном, јер смо сви од једнога Оца-Христа рођени у светом крштењу и питасмо се тијелом његовим и крвљу у светом Причешћу.

(3.) Фарисеји одговорише на ово питање Христово нетачно; требали су рећи: да је Христос, као Бог, Син Божији, по ономе: Ти си Син мој, ја те данас родих (Пс. II., 7.); а као човјек, Син је Давидов, пошто се родио из племена Давидова.

Хришћанска поука.

1.) Сав закон Божији оснива се на љубави према Богу и ближњему.

2.) Исус Христос је, по Божанству своје, превјечни и вјечни Син Божији; а по човјечанској природи, коју је на се узео, Он је Син Давидов или син човјечији.

Наравствена (морална) поука.

1.) Ако си рад, да не будеш изобличен у своје незнању, не препири се с мудрим људима о томе, што сам савршено не знаш.

2.) У чему хоћеш да уловиш другога, у томе можеш лако бити сам уловљен.

Јеванђеље недјеље шеснајесте.

(Мат. XXV., 14—30. звч. 105)

Садржај: Исус Христос прича о човјеку неком, који је предао благо својим слугама.

в.) Подјела шаланата.

1.) Христос настави своју науку, те рече ову причу, како је неки човјек полазећи дозвоа своје слуге и предао им своје благо. (1.) ст. 14.

2.) Једноме од њих даде пет таланата (2.) другоме два, а трећему један, свакоме према снази његовој, а сам оде одмах ст. 15.

3.) Онај, који доби пет таланата, оде и трговаше с њима, (3.), и умножи њихов број, и мјесто пет стече десет. ст. 17.

4.) Тако исто и онај, који доби два таланта, стече помоћу њих још два. ст. 17.

5.) Но онај, који доби један таланат, закопа га у земљу (4.) те сакри новце господара свога. ст. 18.

в.) Тражење рачуња о талантима.

1.) Пошто прође доста времена, поврати се господар ових слуга, и заиште од њих рачун о преданим талантима. ст. 19.

2.) Слуга, који доби од њега пет таланата, приступи му и донесе још пет таланата, говорећи, да је примио од њега пет таланата, и да је с њима још намакао пет. ст. 20.

3.) Господар, похваливши га за његову ревност, рече, да ће га зато, што се је у малом показао вјеран, поставити старешином над многима. ст. 21.

4.) Потом приступи и други слуга, који доби од свога господара два таланта, те донесе осим ова два још два, па му рече, да је добио од њега два таланта, с којима је стекао још два. ст. 22.

5.) Господар похваливши и овога као и првога, рече, да ће му за то, што је био у малом вјеран, повјерити и веће. ст. 23.

6.) На пошљетку приступи и онај слуга, који је примио један таланат, и предавајући га извињава се тим, да је зато, — пошто је знао, да му је господар строг, који жање тамо, гдје није сијао, и сакупља тамо, гдје није бацао, и тако побојавши се ове строгости — закопао предани му таланат у земљу, и да му ради тога доноси онај исти дани му таланат. ст. 24—25.

г.) Осуђење неваљалогa слуге на мучење.

1.) Господар чувши такву неосновану извину укорава овога слугу због љености, па управо га том самом извином окривљује, говорећи, кад је знао, да му господар жање, гдје није сијао, и сакупља тамо, гдје није бацао, то је ради тога самога требао предати тај таланат трговцима, па би он по повратку свом могао добити своје с добитком. ст. 26—27.

2.) И тако заповједи он, да му се одузме таланат тај и преда ономе, који му донесе десет таланата. ст. 28.

3.) Па додаде, да ће се свакоме, који има (5.), још дати, шта више у изобиљу; а од онога, који нема, да ће се одузети и оно, што мисли да има у себе. ст. 29.

4.) На пошљетку заповједи он, да овога неваљалога слугу баце у таму најкрању, гдје ће бити плач и шкргут зуба. А кад сврши Христос ову причу, рече, да слуша онај, који има уши. ст. 30.

Тумачење.

(1.) Предмет ове приче јест, да се покаже, како ће Христос строго тражити одговора у дан суда од немарних, који не хтједоше, као што треба, употребљавати примљене од Бога дарове, и колику ће награду дати онима, који су употребљавали дарове Божије с највећим ревновањем за славу Божију. Јер се под именом човјека, који је дао слугама таланте, разумијева сам Христос, као прави Бог; а под именом таланата означују се дарови Божији, који су троврсни. Прво су дарови благодатни, као: вјера, нада, љубав, дјевичанство и остале врлине, тако исто моћ чудотворства, апостолство, свештенство, пророштво и остало. Друго, дарови природни, као: бистроћа ума, мудрост, знање, говорнички дар, тјелесна јакост и ост. Треће, дарови и свјетска блага, као: богаство, част, достојанство, н. пр. управно и царско.

(2.) Ове је дарове раздјелио Бог свима, али не свима једнако, једном је дао пет таланата, другом два, трећем један, у ту сврху, да их сваки човјек употреби на славу Божију и на спасење своје и својих ближњих.

(3.) Употребљавати таланте у трговину, значи умножавати дарове Божије посредством употребљавања и учпражњавања самих тих дарова, а особито добрим дјелима и поучавањем ближњега удвостручити у себе и у других благодат и милост Божију.

(4.) Законати таланат у земљу, значи: због љености не употребљавати дар, кога нам је Бог дао. Одатле се може закључити, колико ће Богу одговарати они, који су од Бога одарени разумом, науком, влашћу и др. ако не употребљавају ових дарова у корист своју и својих ближњих.

(5.) Т. ј. ко не употребљава како треба.

Хришћанска поука.

1.) Бог даје човјеку дарове како душевне тако и тјелесне ради прослављања његова имена и ради користи човјекове и његових ближњих.

2.) Пред Исусом Христом ћемо у дан суда страшно одговарати, ако ми будемо дарове наше употребљавали онако, како се то не слаже с цијељу, с каквом су нам они од Бога дани.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Буди трудољубив, ако си рад да што имаш.
- 2.) Избјегавај љеност; она ти наноси велику штету.
- 3.) Чувај се да не скривиш; а ако си скривио, не извињавај се оним, што ти још већма може повећати твоју кривњу. —

Јеванђеље недјеље седамнајесте.

(Мат. XV, 21—28 Зач. 62.)

Садржај: Исус Христос исцјељава кћер жене Ханенејске за вјеру и усрдно молитву њезине матере.

а.) Христос први пут ошказује материну молбу.

1.) Исус Христос дође једном у крајеве Тирске и Сидонске. (1.) ст. 21.

2.) Из ових крајева дође нека жена Хананејка (2.) пред Исуса и усрдно га поче молити, да укаже милост своју кћери њеној, коју врло мучаше ђаво. ст. 22.

3.) Но Исус јој не рече ни једне ријечи. (3.) А ученици његови видећи, да јој ништа не одговори, замолише га, да јој испуни молбу, јер је она непрестано ишла за њим и викала, молећи га, да јој исцијели кћер, ст. 23.

4.) Христос на то одговори ученицима својима, да је Он послан само к изгубљеним овцама племена Израилева. (4.) ст. 24.

в.) Други отказ исцјељења дјевојчице.

1.) Жена та опет приступи ка Исусу, и клањајући му се, мољаше га непрестано, да се смилује на њену болану кћер. ст. 25.

2.) Христос је опет одбија, говорећи, да није добро узети од дјеце хљеб и бацити га псима. (5.) ст. 26.

3.) Жена признаје, да он говори истину, али му рече, да и сами пси нису сасвим лишени милости, но се хране макар мрвама, што падају са стола њихових господара. (6.) ст. 27.

г.) Исцјељење бијесне дјевојчице.

Христос, видећи, како се она усрдно моли, и увјеривши се о њесумњивој вјери њезиној, рече јој, да јој буде као што хоће, пошто јој је велика вјера. У исто вријеме, кад јој Христос ово рече, кћи јој се са свим ослободи од своје болести. ст. 28.

Тумачење.

(1.) Тир и Сидон, сада Сур и Саид, била су два града на обали Средиземнога мора и граничила су са земљом Јудејском. Страбон у 16. књизи свога земљописа прича, да су ова два града била на велику гласу, јер бијаху јако насељени и водеше огромну трговину. Њихови становници бијаху незнабошци.

(2.) Хананеја је прозвана по потомцима Хавџа сина Хамова и унука Нојева. Хананејци су били један између оних седам народа, који су у древности обитавали близу мора у Палестини, па су их Јевреји под вођством Исуса Навина истјерали, но не из цијеле земље. Они се настанише у Финикији, т. ј. у Тиру и Сидону, а отуд их не моглоше истјерати Јевреји. Хананов син зваше се Сидон, и он основа град Сидон. И тако су Хананејци исто то, што и Финичани.

(3.) Христос није зато оћутао жени овој, што је можда презирао њену молбу, но зато, што хтједе да искуша вјеру њену, наду и постојану молитву, и као што св. Златоуст свједочи, да то (т. ј. њену вјеру и уредну молитву) покаже и другима.

(4.) Т. ј. Израелћанима, којима бјеше од Бога обећан Месија, као пастир овцама, веће забоше с правога пута.

(5.) Овако рече Христос, сведоци Еобичај Јудејаца, који незнабошце, какова бјеше и Хананејци, називаху гнусним псима. А хљебац овдје не разумијева Он стварни, но духовни, т. ј. благодат Јеванђеља и својих чудеса, јер је благодат ова од Бога обећана била јединим само Јудејцима, као вјернима и синовима Божијима.

(6.) Жена моли, да јој Христос учини ма ову малу милост, као што је мрва хљеба, пошто она признаје, да веће (т. ј. милости) као незнабошка није ни достојна; а Јудејцима, као синовима Божијима, нека сачува цио хљеб обећања и добротинстава.

Хришћанска поука.

1.) Бог често не испуњава наше молбе, јер куша нашу вјеру, наду и сталност молитве.

2.) Угодници Божији посредују нас код Бога.

Наравствена (морална) поука.

1.) Буди у добрим предузећима постојан, и без сумње ћеш постићи жељену цијељ.

2.) Не очајавај, кад дуго не добијаш достојне награде за твоје праве труде, него их марљиво и на даље чини.

3.) Кад имаш прилику и срећу, да посредујеш за друге код свога старјешине, а ти посредуј увијек за њихову корист.

Јеванђеље недјеље осамнајесте.

(Лука Y. 1—11. зач. 17.)

Садржај: Исус Христос позива у апостолску службу Петра, Јакова и Јована.

а) Христос улази у лађу да учи народ.

1.) Једаред стојаше Исус код језера Генисаретскога, гдје се сакупио силан народ, да чује ријеч Божију. ст. 1.

2.) Овдје смотри Он двије лађе гдје стоје у крају, а рибари бијаху далеко и праху мреже. ст. 2.

3.) Нашавши се Христос у великој тјескоби због силна народа, уђе у једну лађу, која бјеше Петрова, и замоли (1.) Петра, да мало одмакне од краја, и сјевши у лађу учаше народ из ње. ст. 3.

CRNE GORE ĐURĐE

б.) Обилан риболов

1.) Свршивши своје учење, рече Петру, да се навезе даље на море, и да баца мреже своје и лови рибу. ст. 4.

2.) Петар одговори Христу, да су се читаву ноћ мучили, па да нијесу ништа уловили; али кад је њему воља, они ће бацити мреже у воду (2.) ст. 5.

3.) И кад бацише мрежу у море, ухватише толико мноштво рибе, да им се од терета подера мрежа. ст. 6.

4.) А кад видјеше толико мноштво рибе, дадоше (3.) руком знак (4.) својим друговима, који бијаху на другој лађи, да дођу и да им помогну извући мрежу. Другови им одмах прискочише, извадише рибу, и напунише њоме обје лађе тако, да се мал' не утопише. ст. 7.

г.) Позив Петра, Јакова и Јована у службу апостолску.

1.) А кад ово видје Петар, припаде к ногама Исусовима, и говорећи му за себе, да је човјек грешан, замоли Христа, да иде од њега. ст. 8.

2.) Узроком ове молбе бјеше то, што спопаде велики страх како Петра, тако и другове му Јакова и Јована, синове Зеведејеве због изненадна лова толике силесије рибе. ст. 9.

3.) На ове ријечи Петрове одговори Христос Петру, да се не боји, и обећа му, да ће он од тада ловити не само рибу, но и људе. ст. 10.

4.) И тако сва тројица рибара извукоше обје лађе ва суво, оставише све и пођоше за Христом. ст. 11.

Тумачење.

(1.) Овдје се јасно огледа смиреност Христова, који као врховни Господар свега, скривајући величанство свога Божанства, не заповиједа, но моли Петра, да мало одмакне с лађом од обале.

(2.) Петар, ма да још није савршено познавао Христа, али се ипак не одриче да испуни то, што му Христос заповиједа да учини, те ушљед те своје послушности заслужује звање апостолско.

(3.) Јеванђелист Матеј пише, да се је Петар у оно вријеме, кад га је Христос позвао и апостолску службу, бавио риболовом заједно са својим братом Андријом. Мат. IV., 18. Ради чега овдје Јеванђелист Лука и приповиједа, да су они осталим друговима махали руком.

(4.) Махали су руком зато, јер због чуђења, радости и страха због толикога мноштва ухваћене рибе не могоше викати или говорити својим друговима, а и због тога, што су ови јамачно доста удаљени били.

Хришћанска поука.

1.) Свако дјело са благословом Божијим испада сретно за руком.

2.) Бог само тада чини чудеса, кад то изискује нужда.

Наравствена (морална) поука.

1.) Кад започињеш ма какав посао, треба призвати Бога у помоћ.

2.) Ма у каквом да си звању, вјеруј, да те је на исто позвао сам Бог, те га због тога вољно и марљиво врши. —

Јеванђеље недјеље деветнајесте.

(Лука VI., 31—36. зач. 26.)

Садржај: Исус Христос заповиједа, да љубимо непријатеље.

а.) Несавршенство оне љубави и добротворства, које ми узајамно указујемо онима, који нас љубе и добро нам чине.

1.) Исус Христос, узводећи пошљедоватеље своје на највиши ступањ човјекољубља, заповиједа, да ми све оно чинико другима, што желимо, да други нама чине. ст. 31

2.) Он још додаје, да ми тиме, ако љубимо оне, који нас љубе, не заслужујемо од Бога никакве милости, јер и грјешници узајамно љубе оне, који њих љубе. ст. 32.

3.) И ако чинимо добро онима, који такође нама чине добро, нијесмо тиме заслужили особиту награду Божију, јер то исто чине и грјешници. ст. 33.

4.) И ако ма што узаимамо таквим људима, од којих се надамо, да ће нам се вратити, не можемо се надати за такав зајам награди од Бога, јер и грјешници дају такођер грјешницима у зајам, да добију бжег онолико. ст. 34.

в.) Савршенство љубави, које се осмива на љубави према непријатељима.

1.) Ми смо дужни да љубимо и непријатеље своје, да им чинимо добро, не гледећи на увреде, које нам они наносе, и да им дајемо у зајам, не изгледајући да нам врате за то, ако смо ради да добијемо велику награду од Бога и да будемо синовима Божијим, подражавајући своме Оцу небесном, јер Он чини добро свима како добрима, тако и злима и неблагодарнима.

2.) И тако треба да смо милостиви према свакоме, као што је и Отац наш небесни милостив према свима.

Хришћанска поука.

1.) Бог по неограниченој својој милости чини добро свима и злима и добрима.

2.) Очекивање да нам се врати оно, што смо узајмили, лишава нас милости и добротворства Божија.

3.) Љубав према непријатељима је врхунац љубави хришћанске.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Буди сам према другима такав, какви хоћеш да буду према теби други.
- 2.) Љуби свакога, ако си рад да те сви љубе.
- 3.) Чини добро, ако можеш, свима, па и неблагодарнима, јер ако си учинио добро, учинио си добро самоме себи.

Јеванђеље недјеље двадесете.

(Лука VII, 11—16. ач. 16.)

Садржај: Исус Христос васкршава мртвога сина неке удовице.

а) Изношење мртвога да се сахрани.

- 1.) Христос исцјеливши капетанова слугу, пође у град Наин, (1.) а за њим пођоше ученици и много народа. ст. 11.
- 2.) А кад дође до близу градских врата, у тај мах изношаху (2.) из града мртваца, који бјеше јединац син у матере, а ова бјеше удовица, да га сахрани; и ради ове сахране сакупише се, и са овом удовицом ту јидли жители тога града. ст. 12.

CRNE GORE ĐURĐE
в.) Васкрсење мртваца.
CRNOJEVIĆ

- 1.) Христос, видјевши ову удовицу, која јако нарицаше и оплакиваше смрт свога сина, смилова се, па јој рече, да не плаче. ст. 13.
- 2.) Потом приступивши Он прихвати се својом руком за сандук (3.), (а носиоци видјевши то, сташе), те рече мртвоме, да устане. (4.) ст. 14.
- 3.) Мртвац тај час оживи, сједе и поче говорити. Христос га узе и даде матери његовој. ст. 15.
- 4.) Сви присутни поплаше се и сташе хвалити Бога говорећи, да им се јавио велики пророк, и да је Бог милошћу својом посјетио народ свој. ст. 16.

Тумачење.

- (1.) Наин бјеше Галилејски град; лежао је с десне стране ријеке Јордана — недалеко од горе Таворске.
- (2.) Јудејци и Римљани сахрањиваху у стара времена своје мртве изван града, да се ваздух не би окужио зараженим смрадом гњијућих тјелеса.

(3.) Одар значи некад постељу, а некад носила или сандук, у којима се мртваци носе у гробље. Овдје се узима у овом другом смислу.

(4.) Пророк Илија, Јелисеј и други васкршаваху мртве, молећи Бога, да им поврати душу у тијело, а Христос васкршава, заповиједајући, као Господар живота и смрти.

Хришћанска поука.

1.) Христос је чинио чуда својом властитом силом.

2.) Чинити чудеса, а особито васкршавати мртве, својствено је само јединоме Богу.

Наравствена (морална) поука.

1.) Буди увијек спреман указивати своју помоћ невољнима, макар те они и не молили.

2.) Кад видиш свога саотачаственика, да је обдарен знаменитима својствима, захвали Богу, што Он указује своју милост твоје отачаству.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

Јеванђеље недјеље ~~двадесет~~ VI прве.

(Лука VIII, 5—15. зач. 35.)

Садржај: Исус Христос прича о сјемени и сијачу, наводећи узроке, зашто ријеч Божја код некијех не носи плода.

а) Падање сјемени на различнијем мјестима.

1.) Христос прича о неком човјеку, који изиђе у поље да сије сјеме своје. Кад је сијао, тада једно сјеме паде у крај пута, и погазише га ноге туда пролазећијех и тице поједоше. ст. 5.

2.) Друго сјеме паде на камениту земљу, гдје је и угнуло чим је никло, јер није имало довољно земље, у којој би му се коријен могао утврдити, и не имађаше влаге, која би га хранила. ст. 6.

3.) Једно паде у трње, које му је кад је израсло сметало да се развије. ст. 7.

4.) Једно је најпослије пало на добру земљу, и кад израсте донесе стоструки род. И кад ово рече повика, ко има уши да чује, нека чује. (1.) ст. 8.

в.) Питање, шта значи та прича.

1.) Ученици, који нијесу знали, што значи ова прича, питаху Христа, шта она значи. ст. 9.

2.) Христос одговори, да је њима јединима само дано да знаду тајне небеснога царства, а осталима да их ваља казивати у причама, (2.) да гледајући не виде, и чујући не разумију. (3.) ст. 10.

г.) Тумачење приче.

1.) Прича ова, рече им Христос, значи ово: сјеме је ријеч Божија. (4.) ст. 11.

2.) Сјеме ријечи Божије, које пада у крај пута (5.), припада таквим људима, који ју слушају, али им по том долази ђаво, и као прождрљива птица, отима од њих ту ријеч, бојећи се, да се, вјерујући у њу, не спасу. ст. 12.

3.) А сјеме ријечи Божије, које паде на камениту земљу, означава оне људе, који кад чују ријеч Божију, примају је с радошћу; али не имајући у себи савришенога ко, и јена њезинога, неко вријеме у њу вјерују, а у вријеме биједâ, невоља и гоњења сумњају у њу и не вјерују. (6.) ст. 13.

4.) А сјеме ријечи Божије, које паде у трње, односи се на оне, који слушају ријеч Божију, али ју због брига животних, богатства и раскопи (7.) не испуњавају, па тако остане неплодном. ст. 14.

5.) Сјеме пак ријечи Божије, које паде на добру земљу (8.) својствено је онима, који чувши ријеч Божију и радосно је примивши, чувају је, и род доносе у трпљењу сваке несреће. ст. 15.

Пошто је Христос истумачио ову причу, опет рече, ко има уши да чује, нека чује.

Тумачење.

(1.) Христос употребљује ову реченицу тада, кад се нешто нејасно и у другом смислу прича, да побуди слушатеље на пажњу и ревност. Јер ма да сваки има уши, али сваки не пази појмљиво на оно, што слуша, па по томе је у овом пошљедњем случају такав, као да нема ушију.

(2.) Узрок, због кога је Христос казивао своју науку народу у причама, бјеше тај, што многи тада или не могоше

још схватити небесне и јеванђелске науке, или јој не вјероваху, а неки се још и подсмејваху. И тако их Он непримјетно побуђује, да пажљиво слушају ријечи његове, брижљиво их испитају, и тиме постају способни да појме јеванђелску науку.

(3.) Кад је Христос учио људе јавно, тада га књижевници и фарисеји не хтјеше слушати и вјеровати његовим ријечима; а тако исто и кад су својим рођеним очима видјели чудеса, која је Он учинио, не само да га не хтједоше признати за Месију, но још га исмијаваху и клеветаху; с тога Он нађе за цјелиходније, да науку своју казује у причама, па да тако избегне клевете и укорје.

(4.) Ријеч Божија, или Јеванђеље и проповијед његова срањује се са сјеменом и сијањем, прво зато, јер као што се ријеч устима проповједника, тако се сјеме руком сијача сије; друго, као што се ријеч ушима и срцем слушаоца усваја, тако се сјеме њедрима земљиним прима, да никне; треће, као што је сјеме узроком свију биљака и плодова, тако је и ријеч Божија узроком свију добрих дјела; четврто, као што земља без посијаног сјемена произвађа из себе коров, тако и човјечији ум без ријечи Божије срањава, што је штетно и порочно; пето, као што се сјеме, да би добијело рода, мора сијати на земљи, која није каменита, тврда, сува или тврдоцвјета, но које је мека, влажна и чиста, тако и ријеч Божија да би донијела плодове духовне, мора бити примљена срцем побожним и чистим.

(5.) Овдје се овначује срце човјечије, које је немилешћу својом налико на угажену земљу украј пута. Јер као што сјеме, које је пало на угажену земљу, одскаче, те га птице поједу, тако се и сјеме ријечи Божије не прима срца, које је окорјело грешном навиком, него га одмах ђаво узима.

(6.) Каменитој земљи уподобљава се срце слушаоца зато, јер као што на овој земљи ако и никне пало сјеме, то оно не имајући влаге брзо увене, тако се често догађа, да слушалац, када чује ријеч Божију, прима ју с радошћу, наслађујући се истином њеном, светошћу и надом да ће получити обећано блаженство. Али кад је срце његово окамењено више злом наклоношћу на грјех, него што је расположено на побожност, тада се ријеч Божија не може укоријенити дубоко у њему, па такав онда човјек у мирно вријеме држи ју, али како види, да му се ради ријечи Божије и вјере почиње пријетити са лишавањем живота, имања, части и других временних блага, која су му за срце прирасла, то он одмах престаје вјеровати и вјежбати се у њој.

7.) Богасто, бриге и сласти срањују се с трњем, јер они као трње опкољавају ум, те га даве, да не мисли често на ствари Божанствене.

(8.) Т. ј. на побожну душу.

Хришћанска поука.

1.) Апостолима су објављене тајне ствари Божанственијех, и по томе њихова наука бјеше Божанствена.

2.) Ријеч Божија савршено дјелује само у срцима, која су на побожност расположена.

Наравствена (морална) поука.

1.) Кад се предају корисне науке, усађују их дубоко у својој памети.

2.) Немој само слушати поуке мудријех људи, него управљај и сами свој живот по њима.

NACIONALNA

Јеванђеље Матјеје двадесет друге.

CRNE GORE (Друга XVI, 1931. гл. 83)

CRNOJEVIĆ

Садржај: Исус Христос прича о немилостивом богаташу, како се мучи у аду.

а.) Опис живота богаташева и сиромасова.

1.) Христос, продужујући своју науку о милосрђу према сиромасима, прича, како бјеше неки богат човјек, који се одијеваше у скерлет и свилу, (1.) и како сваки дан провођаше у весељу и раскошном животу. ст. 19.

2.) А бјеше и један сиромас, по имену Лазар, који бјеше сав рањав и гнојав, те лежаше пред вратима богатога. ст. 20.

3.) Овај сиромас жељаше да се насити мрвама, које падаху са стола богаташева, и пси долажаху, те му лизаху гној с рана његовијех. ст. 21.

в.) Прва молба у аду мучећег се богаташа.

1.) Кад умре овај сиромас, анђели му однесоше душу у наручје Аврамово, (2.) а потом умре и богаташ, и закопаше га. страна 22.

2.) И кад бјеше у аду (3.), те се мучаше, подиже очи своје и угледа из далека Аврама и Лазара у наручју Аврамову. ст. 23.

3.) Угледавши, повиче молећи, да му се Аврам смилује и пошаље му Лазара, да умочи у воду врх од прста свога, па да му се дотакне језика његова и макар најмање га расхлади, јер се врло мучаше у пламену. ст. 24.

г) Први ошказ Аврамов.

1.) Аврам му одговори, нека се опомене, да је он у животу своме уживао времена блага, т. ј. богаство, славу, спокојство, весеље и др., а да је Лазар тада трпио зло, т. ј. глад, жеђ, сиротињу, болест; па се због тога овај у другом животу весели, а он се напротив жестоко мучи. ст. 25.

2.) А преко свега тога, продуљи Аврам, не може му Лазар доћи и због тога, што међу праведницима и грешницима постоји велика пропаст, или силан размак, да једни другима не могу пријећи, све кад би и хтјели. ст. 26.

д.) Друга молба Богаташева.

1.) А кад богаташ не доби од Лазара жељена расхлађења, то замоли Аврама још, да барем пошаље Лазара кући оца његова. ст. 27.

2.) А као узрок наведе, што има петеро браће, па је рад, да им Лазар посвједочи, како се он ужасно мучи, па да их предохрани, да не би и они, ради раскошнога свога живота, доспјели на ово мјесто мучења. ст. 28.

е.) Други ошказ Аврамов.

1.) А Аврам му на ову његову молбу одговори, да му браћа имају Мојсија и остале пророке, (4.) па нека њих слушају. ст. 29.

2.) А богаташ рече, не, но они ће се прије поправити и покајати, ако им ко из мртвих дође и право их упозна с оним стањем, у којем се налазе грешници после смрти. ст. 30.

3.) А Аврам му рече, да, ако они не слушају Мојсија и пророке, то ма да им ко и из мртвих дође, па им стане говорити о мукама, које су одређене за грешнике, неће ни томе вјеровати. ст. 31.

Тумачење.

(1.) Порфира, скерлет, (porpora, purpura) бјеше одјећа пурпурне или тамно-црвене боје, какву су носили цареви и друга знаменита лица, а висон (свила) (βύσσαν, byssus) означава такође одјећу од танка фина платна, које се ткало, по казивању неких, од жица некога индијскога дрвета, а по мишљењу других, од предена перја. Ова одјећа бјеше врло мекана, а у цијени одговараше злату. И тако порфира означаје овдје велику раскош тога богаташа у одијелу, који се одијеваше као цар, а висон означава велику њежност његову.

(2.) Под именом наручја Аврамова нарочито се разумјева блажено мјесто, које је спремљено за праведнике. Па тако кад се и Христова православна црква моли Богу за умрле, да им Бог душе њихове усели у наручје Аврамово, моли се она тада, да им Бог дарује вјечито блаженство, које је одавна обећано Авраму и његову племену: јер се сви вјерни и Светитељи називају и јесу синови Аврамови, пошто их је он све први вјером и светошћу превазишао.

(3) Ад (пакао) у правом смислу ријечи ове означава мјесто, у ком нема никакве свјетлости, јер ову грчку ријеч *αδης* производе многи од негативне честице α = не, и *ιδε*, = видјети; но овдје се она узима као мјесто вјечне муке, које је спремљено за некајање грешнике.

(4) Т. ј. књиге Мојсијеве и пророчке

Хришћанска поука.

1.) Душе праведника пошље смрти добијају вјечно блаженство, а душе грешника подвргавају се несносном мучењу.

2.) Пошље смрти нема покајања, па дакле ни ослобођења од мукâ.

3.) Богаташи заслужују: небесно царство, кад помажу сиромасима; а сиромаси га заслуживају, кад великодушно носе своје сиромаштво.

Наравствена (морална) поука.

1.) Не треба презирати сиромашне, невољне и немоћне, но их ваља помагати, чим се може.

2.) Богаташи не треба да се уздају у своје богатство, нити да се горде и раскошно живе.

3.) Сиромаси треба да носе своје сиромаштво добровољно.

Јеванђеље недјеље двадесет треће.

(Лука VIII, 26—39. зач. 38.)

Садржај: Исус Христос изгони ђаволе из човјека.

а.) Изгон ђаволâ.

1.) Једном се Христос превезе на лађи по језеру Генисаретскоме у околицу Гадаринску, (1.) која се налази према Галилеји. ст. 26.

2.) А кад изиђе из лађе на суво, срете га човјек, (2.) у коме већ давно бијаху многи ђаволи, па зато се не облачаше у хаљине, нити живљаше у кући, но у гробовима. (3.) ст. 27.

3.) Кад он видје Исуса, јако повика, паде преда њ и, замоли га, да га не мучи. ст. 28.

4.) А за ово га не мољаше сам тај човјек, но ђаво, који је у човјеку живио, јер Христос видећи овога човјека, кога је већ много година мучио ђаво, и кога су везана жељезним везама и путама чували, но који искида и ове везе и бјежаше мучен од ђавола, по пустињи, заповједи овоме зломе и нечистоме духу, да изиђе из тога човјека. ст. 29.

5.) Тада Христос запита тога човјека, како се зове. А овај му одговори, да се зове Легеон (4.), јер су у њ ушли и живе у њему многи ђаволи. ст. 30.

в.) Ђаволи улазе у свиње и стадо се утопи.

1.) Ђаволи чувши заповијед Христову, да изиђу из човјека, мољаху Христа, да им не заповједи да иду у пакао. ст. 31.

2.) Тада пасијаше око горе велико крдо свиња. Те тако ђаволи молише Христа, да им дозволи, да уђу у свиње. Христос им дозволи. ст. 32.

3.) Ђаволи изишавши из човјека уђоше у свиње, и свиње гоњене ђаволима сташе бјежати по бријегу, навалише у језеро Генисаретско и све се потопише. ст. 33.

г.) Житељи околице Гадаринске моле, да Исус оде од њих.

1.) А кад видјеше свињари, да им се утопи стадо, побјегоше и јавише у граду и по селима. ст. 34.

2.) Грађани и сељани изишавши да виде што се је догодило, дођоше Христу и видјеше, да човјек, из кога изиђоше ђаволи, сједи већ обучен и при здравој памети код ногу Исусових; и кад видјеше страшно се уплашише. ст. 35.

3.) А они што су видјели, приповједише им, како се тај човјек опрости ђаволâ. ст. 36.

4.) И тако сви људи молише Христа, да иде од њих, јер се страшно поплашише. Христос ушавши у лађу, одвезе се по језеру натраг и поврати се у Капернаум. ст. 37.

д.) Исцјелени прича о свом исцјелјењу.

1.) Но човјек, из кога изиђоше ђаволи, мољаше Христа да буде с њим. ст. 38.

2.) Али га Христос отпусти од себе говорећи му, да се поврати кући својој и да јави, какво му добро учини Бог преко Исуса Христа. И тако он оде проповиједајући свима житељима тога града о милости, коју му учини Христос. ст. 32.

Тумачење.

(1.) Околица Гадаринска назива се у Матејеву Јеванђељу (гл. VIII,) и околицом Гургесинском. Неки људи, који су описали свету земљу или Палестину, приповиједају, да су Гадара и Гургеса била два града, те се по томе ова околица зове уједно и Гадаринском и Гургесинском.

(2.) Јеванђелист Матеј у VIII. глави пише, да су у то вријеме изишла у сусрет Христу два ђавола, у којима бијаху ђаволи, али Јеванђелист Лука не спомињући другога, приповиједа само о једном и то с тога, што овај бјеше више мучен, јер бијаше у њему мноштво ђавола.

(3.) Какве су гробове правили Јудејци, о том је речено у тумачењу Јеванђеља недјеље пете под бројем (2.)

(4.) Легеон значи шест тисућа.

Хришћанска поука.

1.) Треба вјеровати, да има злих духова, који се кадшто угњежђују у људима, те их муче.

2.) Зли дуси, ако кога муче, муче га по допуштењу Божијем.

Наравствена (морална) поука.

Ђаволска сила ма како да је велика, то ипак ми, којима је цар Христос, треба не само да је се ни мало не бојимо, него да се јуначки против ње боримо.

Јеванђеље недјеље двадесет четврте.

(Лука VIII, 41.—56. зач. 39.)

Садржај. Исус Христос исцјељује крвоточиву жену и васкршава Јаирову кћер.

а.) Молба Јаирова, да му Христос исцјели кћер.

1.) Једаред дође Христу неки човјек, по имену Јаир, који бјеше старјешина јудејске зборнице, и паде пред ноге Христове и мољаше га, да дође у кућу његову. ст. 41.

2.) Узрок тој молби његовој бјеше тај, што је Јаир имао кћер од дванајест година, која услијед тешке болести бјеше на умору. ст. 42.

в.) Дошлицање крвоточиве жене и њезино исцјелење.

1.) А кад Христос пође у дом Јаиров, пратило га је мноштво свијета и гуркало га. Ту се налазила нека жена, која дванајест година страдала је од силнога крвотока, и која је цијело своје имање потрошила на лекаре, да би ју ови опростили болести, па је ни један није могао излечити. ст. 43.

2.) Жена ова приступивши састрага дотаче се руком скута хаљине Христове, и одма јој преста крвоток. ст. 44.

3.) Христос запита, ко се дотаче хаљине његове? Па кад нико не хтједе да призна, то Петар и они који бијашу с њим рекоше Христу, да га се нико можда намјерно не дотаче, но народ га опколио и гурка га. ст. 46.

4.) Али кад видје жена, која је хтјела да се тајом дотакне, да је Христос осјетио, да га се неко дотакао, приступи му с великим страхом, паде преда њ и каза пред цијелим народом, зашто га се дотакла, и да јој је у исти мах, пошто га се дотакла, престао крвоток. ст. 47.

5.) Христос јој одговори, да ју је од болести спасла несумњива вјера њезина, и рече, да иде с миром. ст. 48.

г.) Васкрсење Јаирове кћери.

1.) У то дође неки човјек из Јаирове куће, да му јави, да му је кћи већ умрла, па да не зове Христа. ст. 49.

2.) Кад Исус чује ово, рече Јаиру, нека се не боји, и да ће му кћи оживјети, само ако буде вјеровоа. ст. 50.

3.) И кад дође у дом Јаиров, не пусти никога да уђе, до апостола Петра, Јакова и Јована, и дјевојчиних родитеља. ст. 51.

4.) Сав род и знанци врло плакаху и јаукаху, што умрије дјевојка; но Христос им рече, да не плачу увјеравајући их, да дјевојка није умрла, но да спава. ст. 52.

5.) А пошто су сви добро знали, да је баш заиста умрла, почеше му се смијати, кад рече, да спава. ст. 53.

6.) Пошто истјера све напоље, узе Он дјевојку за руку говорећи јој, да устане. ст. 54.

7.) Послије ових ријечи поврати јој се дух у тијело, и оживи одмах, и Христос заповједи, да јој даду јести, да тиме све увјери, да је она заиста, а не само привидно оживјела, и да је не само оживјела, но и оздравила потпуно. ст. 55.

8.) Родитељи се дјевојчини врло поплашише и задивилише, но Христос заповједи, да никоме не казују, што се је догодило. ст. 56.

Хришћанска поука.

Смрт вјерних је крај сан, од кога ће се они пробудити у пошљедњи дан овога вијека.

Наравствена (морална) поука.

1.) Не бој се смрти: она је одмор од трудова временога живота; но бој се само тога, да не би умро као грешник.

2.) Кад у вече полазиш у наручја сну, помисли, да идеш у наручје смрти, јер сан није ништа друго, но слика смрти: па зато се покај за оно, што си сагријешно минулога дана.

Јеванђеље недјеље двадесет пете.

(Лука, X, 25—37. зач. 53.)

Садржај. Исус Христос заповиједа законнику, који га је питао за средства помоћу којих ће добити живот вјечни, да љуби Бога и ближњега, и учи, ко је наш ближњи.

а.) Љубав према Богу и ближњима је средство за получење вјечнога блаженства.

1.) Једаред приступи Христу неки законик (1.), који, кушајући га, неће ли му дати одговора, који је противан закону, запита, што му ваља чинити, да добије живот вјечни. ст. 25.

2.) Христос одговарајући му запита га, како пише у закону, како чита. ст. 26.

3.) Законик му одврати, да треба Бога љубити свим срцем, свом душом и свом мишљу; а ближњег свог да ваља љубити као сама себе. ст. 27.

4.) Христос га похвали због његова одговора и рече, да ће добити вјечно блаженство, ако тако узради. ст. 28.

б.) Одговор на питање, ко је ближњи?

1.) Законик желећи да покаже, да је он савршено испунио и испуњава дужност према ближњему, запита поново Христа: ко му је ближњи? (2.) ст. 29.

2.) Христос му исприча, како је неки човјек ишао из Јерусалима у град Јерихон (3.), на кога насрнуше разбојници, који му одузеше све што је имао, т. ј. и хаљину, и новце и све друго, и добро га се натукосе, те га тако оставише једва жива. ст. 30.

3.) Наскоро после тога наиђе туда свештеник јудејски, који, ма да бјеше истога племена, али видећи га готово мртва, прође мимо њега не учинивши му никакве милости. ст. 31.

4.) Пролазаше тим путем такође и левит (4.), но и овај видећи га прође не указавши му човјекољубља. ст. 32.

5.) Иза ових наиђе туда и неки Самарјанин, (5.) па опазивши га на путу, приступи му веома га сажаљевајући због несреће, која га снађе. ст. 33.

6.) Приступивши му, најприје му зави ране, залијевајући их уљем и вином, које собом ношаше ради своје потребе на путу; па онда га посади на своје кљусе, на ком је сам јашио, те га доведе у гостионицу, и побрину се да му прибави све, што болну требаше. ст. 34.

7.) Другога дана спремајући се на пут даде два сребрњака гостионичару, да га пази и лијечи, обећавајући му, ако што више потроши, да ће наплатити, кад се врати. ст. 35.

8.) Потом запита Христос законика, кога он између те тројице сматра ближњим онеме, кога су покрали и изранили разбојници. (6.) ст. 36.

9.) Законик одговори, да он држи, да је ближњи онај, који се смиловао томе човјеку. Христос му рече, да иде и да чини другима то исто, што је Самарјанин овоме човјеку учинио. ст. 37.

Тумачење.

(1.) Закоником се зове онај човјек, који зна Божанствене и грађанске законе.

(2.) Код књижевника бјеше ово питање од велике важности, или боље рећи бјеше код њих велика заблуда. Сљедећи они XIX глави књиге Левит тврђаху, да треба љубити ближњега, дакле да треба непријатеља, т. ј. незнабошца, који није Јудејац, мрзити, ради чега Христос исправља ту њихову заблуду у јеванђелиста Матеја, гл. V-ој. И тако су књижевници сматрали за ближњега само Јудејца, као правога богопоштоватеља и свога сународника; а и међу Јудејцима сматраху оне, који су нарушавали закон Божији и живјели нечастиво, као недостојне љубави и имена ближњих. У овом смислу и законик пита Христа, да ли је он, који љуби све Јудејце као ближње, дужан љубити и друге као ближње. Христос му овом причом показује, да су ближњи сви људи, дакле да је сваки човјек дужан љубити све људе.

(3.) Прича се, да се ја међу Јерусалимом и Јерихоном налазило мјесто опасно и препуно разбојника. Овдје бјеше гора или хумак, са кога су разбојници могли из далека опазити путнике, који су туда пролазили, па из изненада нападали.

(4.) Левит је служитељ старозавјетне цркве, а произлази од Левија, Јаковљева сина; значи то исто, што у новозавјетној хришћанској цркви ђакон.

(5.) Ма да је Самарјанин, у погледу племена и богослужења, био туђин Јудејцима, кога они не сматраху ближњим, но непријатељем непомирљивим, те га стога презираху; — но он се ипак не одрече, да учини милост Јудејцу, који бјеше од разбојника измрцварен. Христос га узима за примјер, да тиме покаже, да су не само суплеменици и сународници, но и сами непријатељи, као што је по мишљењу Јудејаца био овај Самарјанин, ближњи наши, те га у погледу љубави и милосрђа претпоставља самим Јудејцима.

(6.) Христос, као што је видно, пита законика тако према ономе његовоме питању: а ко је ближњи мој, — т. ј. пита, који је од ове тројице узео на сабе дужност ближњега, па да укаже своје милосрђе према томе биједноме човјеку? — А тиме нас учи, да је сваки човјек наш ближњи и да га ваља љубити.

Хришћанска поука.

Бог је наш Отац и по створењу нашему и по благодати: дакле ми смо сви међу собом браћа и ближњи.

Наравствена (морална) поука.

Љуби и пази свакога човјека, не гледећи ни на племенску његову разлику, ни на различни начин његова богослужења.

Јеванђеље недјеље двадесет шесте.

(Лука. XII, 16—21. зач. 66)

Садржај: Исус Христос заповиједа овом причом, да се чувамо себичности.

а.) Размишљање богаташа, како ће растространити своје житнице,

и безбрижно живјејети.

1.) Једном каза Христос ову причу, да су неком богатом човјеку изобилно уродиле пшаве. ст. 16.

2.) Човјек тај, видећи многу храну, размишљаше сам у себи, што ће да чини, јер није имао гдје да спреми ту храну. ст. 17.

3.) И тако смисли ово: да наиме поквари пријашње своје житнице и мјесто њих начини пространије, и спреми у њих сву храну како од те године тако и од прошлих година. ст. 18.

4.) Па потом смисли, да каже души својој, да пошто има богатства, које ће много година трајати, буде спокојна, т. ј. слободна од свију трудова, па да само једе, пије и весели се. ст. 19.

в.) Грозна одредба Божија, да ће скоро узети душу богаташеву.

1.) Кад је богати себи одређивао дуговремено уживање, тада му изненада Бог, назвавши га безумником, рече, да ће му те ноћи искати (1.) душу његову, и узети од њега, па да ни знати неће, коме ће остати имање његово. ст. 20.

2.) Затим додаде Христос, да ће таква судбина постићи свакога човјека, који сабира богатство само за себе, а не богати се у Бога. (2.) ст. 21.

Тумачење.

(1.) Т. ј. искаће Бог, јер нам је душа од Бога дарована и као на вријеме повјерена: стога ће ју Бог са правом помоћу смрти узети од нас натраг.

(2.) Богатити се Богу или у Бога, значи прво: снабдјевати сиромаше богатством својим, јер што се даје сиромасима, то Бог прима као да се самом њему даје; друго, богатити се у Бога, значи: обилovati врлинама и добрим дјелима. Ушљед тога су једини само угодници Божији, који се богате у Бога, једно зато, што они стичу Бога, извора свију блага, а друго зато, што немају нужде ни у чем, што је времено.

Хришћанска поука.

1.) Право и сигурно богатство састоји се не у земаљском благу, него у врлинама.

2.) Бог нам даје богатство не зато, да уживамо у њему, него да њиме помажемо сиромаше.

Наравствена (морална) поука.

1.) Не пријањај уз богатство, оно ће те наскоро оставити: него настој, да се обогатиш врлинама; оне ће ти користити и за живота и после смрти.

2.) Житнице тековине твоје нека буду утробе сиромаша, домови удовица, и стан сирота, јер што овдје за њих положиш, то ће за увијек за тебе бити сачувано. —

Јеванђеље недјеље двадесет седме.

(Лука XIII, 10—17. зач. 71.)

Садржај: Исус Христос исцијељује неку згрчену жену.

а.) Исцијељење жене положењем руку Христових.

1.) Једаред учаше Христос у једној зборници јудејској у суботу. (1.) ст. 10.

2.) Ту бијаше жена, која боловаше осамнајест година; она бјеше згрчена и не могла се исправити. ст. 11.

3.) А кад је Христос опази, дозвола ју к себи и рече да ју ослободи од болести њене. ст. 12.

4.) Говорећи јој ово, метну на њу руке своје, и одмах се исправи и хваљаше Бога. ст. 13.

в.) Негодовање старјешине од зборнице јудејске.

Кад је старјешина од јудејске зборнице видио, да је Христос исцијелио жену у суботу, расрди се на њ, и рече народу, да у закону Божијем стоји, да ваља само шест дана радити, па према томе да треба само у течају ових шест дана долазити ради исцијељења, а не у дан суботни. ст. 14.

г.) Одговор Христов на приговор старјешинин.

1.) Христос, назвавши овога старјешину лицемјерцем (2.), понајприје га запита, не дријеш ли сваки у суботу вола или магарца од јасала, и не води ли к води, да га напоји? ст. 15.

2.) Па ако они толико воле скотове, то зар не требаше жену ову, која произиђе из племена Аврамова, и коју свеза сатана овом болешћу већ осамнајеста година, разријешити од уза ове болести у дан суботни? ст. 16.

3.) А кад ово Христос говорише, стижаху се сви, који му се противљаху, а народ, који не бјеше заслијепљен завишћу и мржњом, сав се радоваше за сва славна и чудна дјела Христова. ст. 17.

Тумачење.

(1.) Дан суботни био је празнични дан, у који се Јудејци сакупљаху у синагогу, да слушају закон и његово тумачење управо, као што се хришћани у дан недјелни сакупљају у цркву, да слушају Божанствену службу и ријеч Божију. Ово вријеме и ово мјесто изабра Христос за такво чудо, да се оно догоди пред цијелим народом, и да фарисеје, који су га прекоравали ради исцијељења у суботу, опровргне и научи, да у празничне дане нарочито ваља чинити добро ближњима.

(2.) Христос је назвао старјешину лицемјерцем зато, што се овај као и остали споља правио свет и побожан, а изнутра био пун мржње и зависти.

Хришћанска поука.

1.) Недјелни и празнични дани свете се нашим добрим дјелима.

2.) Закон Божији забрањује сва друга дјела у недјељу, али не брани чинити добра дјела ближњима.

Наравствена (морална) поука.

Треба увијек чинити добра дјела другима, а у празничне дане тим више, што су они установљени ради успомене и ради благодарности наше према Богу за небројена његова према нама добротина; дакле обвезује нас и сама савјест, да — ради подражавања милосрђу Божијем — добро чинимо ближњима.

Јеванђеље недјеље двадесет осме.

(Лука XIV. 16—24. зач. 76.)

Садржај: Исус Христос срањује небесно царство с великом вечером.

а.) Позивање на ову велику вечеру.

1.) Једаред Христос исприча ову причу, да је неки човјек готовио велику вечеру. ст. 16.

2.) Кад је наступило вријеме да се вечера, посла слугу свога да каже званицама да дођу пошто је већ све готово. ст. 17.

в.) Одривање од вечере.

1.) Али се почеше сви звани изговарати. Први рече слуги, да је купио поље, па мора изићи да га види; па зато га замоли да га извини, јер због тога не може бити на вечери. ст. 18.

2.) Други рече, да је купио пет пари волова, и иде да их огледа, па ради тога мољаше га, да га извини. (3.) ст. 19.

3.) А трећи рече, да се оженио, и да за то не може доћи. (4.) ст. 20.

г.) Гњев господарев ради изговарања званица.

1.) Кад се поврати слуга и саопшти ово господару своме, тада се расрди господар и рече слуги, да одмах иде на раскршћа и на улице градске, и доведе му у кућу сиромаше, кљасте, богаље и слијепце. (5.) ст. 21.

2.) Слуга оде и доведе их, па рече господару своме, да још има празна мјеста за госте. ст. 22.

3.) Господар му тада заповједи, да изиђе на путове изван града и ограде, па кога год ту нађе, да их нагјера да дођу, (6.), да му се напуни кућа гостију. ст. 23.

4.) А потом рече Христос онима, који су слушали ову причу, да ниједан од тих званих људи (7.) неће окусити његове вечере, јер ма да су многи били звани, ипак их се нашло мало. ст. 24.

Тумачење.

(1.) Вечера ова, по тумачењу неких светих отаца, значи вјечно блаженство и небесну славу. Блаженство то назива се вечером, јер ћемо се њиме наслађивати као у вече, т. ј. на крају овога свијета послје трудова овога вијека. Вечера је ова велељепна, јер се не може ништа великољепније од ње представити, пошто ће тада сам Бог бити нашом духовном храном, пићем и весељем.

(2.) Послао је Бог Сина свога, који је на себе примио лик слуге, да позове вјечноме блаженству све Јудејце, а поглавито њине старјешине, као што су били књижевници, фарисеји, и првосвештеници јудејски.

(3.) Под именом поља и волова разумије се тежња за временим благом, којему су робовали књижевници и фарисеји, па стога пренебрегли позив Христов к науци јеванђелској — дакле вјечноме блаженству.

(4.) Овдје се не осуђује брак, јер је он установљен самим Богом, но претјерано тјелесно угађање, које уклања човјека од нашљеђа вјечнога блаженства.

(5.) Т. ј. Христос оставивши фарисеје и књижевнике, који презреше његову спасоносну науку, обрати науку своју према простом народу јудејском.

(6.) Т. ј. Христос, ма да бјеше само послан изгубљеним овцама дома Израилева, ипак је Он позвао и саме незнабошце, који су били изван града Јерусалима, т. ј. изван јудејске цркве.

(7.) Т. ј. нико од књижевника и фарисеја неће наслиједити царства небеснога, јер одбацише позив Христов.

Хришћанска поука.

Ко не слиједи Христовој науци, и ко неће да буде чланом Христове цркве, тај не може наслиједити вјечно блаженство.

Наравствена (морална) поука.

Ништа не треба да нас одбија од Христовог позива, но ваља његов позив и науку претпоставити свему на свијету.

Јеванђеље недјеље двадесет девете.

(Лука XVII, 12—19. зач. 85.)

Садржај. Исус Христос срета десеторицу прокажених (губавих) људи, између којих се само један, после исцјелења свога, враћа и благодари му.

а.) Исцјелење губавих.

1.) Христос једаред улазаше у неко село. При улазу његовом у село среташе га десеторица губавих људи. (1.) ст. 12.

2.) Ови људи гласно вичући мољаху га, да им се смиљује и исцјели их од те несносне болести. ст. 13.

3.) Угледавши их Христос рече им, да иду и да се покажу свештеницима. (2.) И тако, кад они пођаше по заповијести његовој свештеницима (3), избавише се наскоро од своје болести. ст. 14.

б.) Самарјанин благодари Христу.

1.) Један између те десеторице, који бјеше Самарјанин, видећи да је оздравио, поврати се Христу и прослављаше Бога, што је оздравио. ст. 15.

2.) Он паде ничице пред ноге Христове и благодари му. ст. 16.

3.) А Христос на ово одговори: а зашто се остала деветорица, који се такође опростише те болести, не повратише да прославе Бога и да му благодаре што се исцјелише, као што је то учинио овај странац? ст. 17—18.

4.) Потом рече Самарјанину, да устане и иде, јер га је вјера његова спасла. ст. 19.

Тумачење.

(1.) Губа или проказа бјеше болест, која је особито бјеснила у земљи јудејској и у Египту, због жестоке врућине у тим земљама. Јеванђелист Лука прича, да су ти губави људи срели Христа, прије него што Он уђе у то село. А то се даје

разјаснити тиме, што губави не смједоше улазити у села и градове, него пребиваху на пољу, да не би својом болешћу заразили друге житеље. Губа је врста неких љутих краста. Та болест влада још и данас у Египту, а има је и у Русији и то у јакутском крају. Јакутска лежи на сјеверу источног Сибира, а од Петрограда је удаљена 9000 врста. До скоро бјеше таквих болесника у Јакутској 4000 душа, но најновији извјештаји отуд гласе, да је тај број ушљед предузетог лијечења те несретне болести пао испод хиљаде.

(2.) Христос им је заповједио, да се покажу свештеницима, не можда ради тога, да их свештеници исцијеле, — то нијесу могли; него *прво*, ради части и поштовања према свештеничкоме чину; *друго*, јер је закон налагао губавима, да се тада, пошто се очисте од губе, јаве свештеницима, да их ови уврсте за грађане и чланове цркве, јер су свештеници имали своје знакове, по којима су познавали, да ли је губа прошла или није; *треће*, да испита вјеру и послушност њихову; *четврто*, да свештенике учини свједоцима овога чуднога исцјељења, и тиме их увјери, да је Он баш прави Месија, кога су Јудејци очекивали.

Хришћанска поука.

- 1.) Свако благо и добро, што га имамо, шаље нам Бог.
- 2.) Бог је увијек достојан прослављања и благодарности наше, јер се ми свагда наслађавамо његовим добротинствима.

Наравствена (морална) поука.

Кад молимо милости у Бога, дужни смо је молити са потпуним увјерењем о његовом свемогућству и благости.

Јеванђеље недјеље тридесете

(Лука XVIII, 18—27. зач. 91.)

Садржај: Исус Христос савјетује некоме кнезу, да прода своје имање и разда сиромасима, ако хоће да буде савршеним пошљедоватељем његовим.

а.) Нашљедство вјечнога блаженства задобија се испуњавањем закона Божијега.

- 1.) Једаред ступи пред Исуса неки знаменити човјек, који га, кушајаћи га, запита, што му ваља чинити да нашљеди живот вјечни. ст. 18.

2.) Пошто он прије свога питања о овоме назва Исуса добрим (благим) учитељем, то и Христос, приписујући благост само једином Богу, рече овом човјеку, зашто га назива благим, кад је само један Бог благ. ст. 19.

3.) Затим га запита, да ли су му познате заповиједи, које свакоме забрањују, да чини прељубу, да убија, да краде, да лаже, и заповиједају, да поштују ридитеље. ст. 20.

4.) На ово питање доби Христос од човјека тога одговор, да је он све ово, што се у Божијем закону забрањује и заповиједа, сачувао од младости своје. ст. 21.

в.) Жалост овога човјека због продаје имања.

1.) Чувши ово Христос рече томе човјеку, да му још нешто не достаје па да буде савршен, и додаде, да је, ако хоће да буде савршен, дужан продати све што има, и новац тај подијелити сиромасима, увјеравајући га, да ће у мјесто овога временога богатства имати у другом животу богатство непропадљиво, и продавши га и раздавши да пође за Христом, ст. 22.

2.) А кад тај човјек тај што му Христос рече, ожалошти се, јер бјеше врло богат. ст. 23.

г.) Богатство је смешња, да се добије небесно царство.

1.) Христос видећи, како се овај човјек ражалости, рече, како је богатима тешко ући у царство небесно. ст. 24.

2.) Те додаде, да је лакше камили (1.) кроз иглене уши проћи, него ли богатоме у царство небесно ући. ст. 25.

3.) А они, који те ријечи Христове слушаху, питаху Христа: па ко се онда може спасти, ако је тако тешко, шта више и не могуће богатима да получе вјечно блаженство? ст. 26.

4.) Христос им одговори, да је оно, што је људима немогуће, Богу могуће. ст. 27.

Тумачење.

(1.) Ово мјесто, као и сва остала истумачена су у Јеванђељу недјеље дванајесте (Мат. XIX., зач. 79.)

Хришћанска поука.

Ко ради наслједства небеснога царства презре времено богатство тај ће без сумње у будућем вијеку добити богатство

оно велико поштовање, којијем се користовала мајка код својих синова и пошто би ови одрасли. Римска историја даје нам много примјера, гдје мајка обуздава чврсту вољу својих ратоборнијех синова и склања их да чине оно, што је њој по вољи.

Дјеца су расла у породици под строгим наравственим претписима и навикавала се на умјереност и поштовање према старијим. Стидљивост су сматрали као највећи штит поштења и наравствене чистоте. Код Римљана је постојала изрека: „Мени се боље допадају они, који црвене, него они, који блиједе, јер руменило стидљивости јест најљепши цвијет поштења.“ У присуству дјеце нити се је смјело говорити, ни радити оно, што би могло убити код њих стидљивост и послужити им као рђав примјер. Отац се никад није купао заједно са својим сином, нити стриц са синовцем. До тридесете године Римљани нијесу смјели пити вина. Дјеца су заједно обједовала са старијима, да би се и једни и други уздржавали од онога, што је прећерано, па ма у коме погледу.

Дјеца и младићи морали су безусловно покоравати се не само својим родитељима, него и у опште старијим. Кад млади не би устао пред старијим и показао му достојно поштовање, то се је сматрало за преступ.

Осим тога што је римска породица наравствено утицала на младеж својим уређењем, утицали су такође наравствено на њу и причама о племенитости и великодушности њиховијех предака. Постојао је код Римљана обичај, да се у породичном кругу приповиједају приче о славнијем дјелима и знаменитијем побједама својих предака. То је код младежи потицало тежњу, да им подражавају, и развијало патриотско осјећање, о чему су се стари Римљани највише бринули.

Римљани су се прије свега васпитавали за државу. „Дјеца римска, говори Цицерон, васпитавају се за то, да би доцније могла бити корисна отачаству; према томе она се уче онијем предметима, који су кадри помоћи, да од њих постану добри грађани. Отачаство нам је дало живот и одгојило нас је за то, да ми њему посветимо сву нашу снагу и све наше способности; због овога ми морамо учити само оно, што је корисно за државу; у томе ја налазим највећу мудрост и највећу врлину.“

Чим би дијете поодрасло и ступило у младићско доба, кидали су му дугу косу и обуковали су га у младићске

хаљине. Тада је наступала за њега година искушења, течајем које он се је занимао тешкијем тјелеснијем вјежбањима и кретао се у друштву зрелијех људи. Сваки младић старао се да скромношћу, памету умјереношћу и у опште високијем наравственијем поступцима заслужи уважење код својијех суграђана. Ако пак он не би успио, да својијем владањем заслужи уважење, онда би га сви презирали, и то је била најужаснија казна за њега. Да би се млади Римљани што боље спремили за будући свој рад, који их је очекивао као римске грађане, посјеђавали су скупштине, али су ту били само посматрачи, а нијесу у њима примали никаквога активнога учешћа. С истом сврхом они су понекад ишли са својим очевима у сенат, те су слушали бесједе старијих сенатора и њима се поучавали. Онај, који је желио да буде војник, живио је у логору и покоравао се је наредбама војничкога старјешине.

Према овоме, сами практични живот учио је римске младиће ономе, што им је било потребито за будући грађански живот и рад.

Васпитање у прво вријеме било је приватно. Отац је учио сина ономе, што је сам знао. Школе се јављају у Риму тек око петог вијека прије Христа. Но и у трећем вијеку прије Христа већ је било у Риму неколико школа. Школе су се уређивале гдјегод међу малијем дућанима и наликвале су више на дућан, него на школу. Римљани су називали своје школе *ludi* (игре, забаве), као да су жељели тијем називом привући младеж к школи. Пошто су се школе уређивале и гдјегод на раскрсницама или на улицама (*in trivüs*), доцније су основне школе почели називати тривијалне.

У тијема првобитнијем школама учили су само читање, писање и почетно рачунање. Осим тога, учили су законе „дванајест таблица“, јер је знање тијех закона било одвећ потребито свакоме римскоме грађанину. Доцније су изучавали и објашњавали пјеснике, а такође су учили и пјевање. Уз пјевање стихова младићи су се вјећбали и да говоре похвалне бесједе у част славнијех дјела својијех јуначкијех предака.

Римљани су се старали да развију и тијело своје младежи, премда се нијесу занимали гимнастиком онако, као Грци. Они су за развијање тијела највише употребљавали пливање, јахање на коњу, лов, војничке вјеџбе и подуже бављење на чистом ваздуху.

Кад су се Римљани упознали са грчкијем изображењем, онда се је и њихово изображење знатно измијенило. Грци, као

народ изобразенији од Римљана, имали су велики утицај на ове потоње. Грчки језик одомаћио се је у Риму, а грчки учитељи прелазили су у Рим и ту налазили широко поље за свој рад. Римљани су се хвалили знањем грчкога језика и књижевности, а богате римске породице бринуле су се, да набаве слуге између Грка.

Но пошто су се Римљани познали с Грцима у оно вријеме, кад су ови већ били изгубили своју некадашњу наравствену снагу, и пошто је и у самоме Риму већ почела била падати њихова строга наравственост, Грци, и ако су имали утицаја на римско изображење, нијесу били у стању да подигну код њих наравствени ступањ. Чим су више Римљани ширили своју власт над ондашњијем свијетом, тијем су више губили своју наравствену снагу: у мјесто некадашње умјерености, простоте, послушности и чврстијех наравственијех убјеђења настаје сада распуштеност и несталност у наравственијем принципима.

За вријеме римске империје школска поука била је уређена и систематизирана. Римске школе тога доба дијелиле су се на двоје: на граматичку и риторичку. Прва се је дијелила на два разреда: на разред у коме су учили читати, писати и повешто рачунати, и на разред у коме су се предавали латински и грчки писци, вјећбали се у пријеводима и другијем писменијем радњама.

Читати учили су овако: дијете је најприје морало да научи назив писмена, затијем како се пише, а затијем су прелазили на сријецање. Писали су на воштанијем таблицама, на којијема је учитељ претходно писао *стилом* писмена, па су по њима ученици вукли потезе. По који пут учитељ би узео руку ученикову у своју руку и писао њоме, и тијем га начином вјећбао у писању писмена. Рачун су учили помоћу прста, новаца и другијех средстава. Сваки прст и сваки зглоб прста одговарао је некоме извјесноме броју. Ученик је морао пажљиво да посматра прсте, зглобове и покрете својега учитеља и да по њима погађа дотичне бројеве.

Друга школа, или риторика, дијелила се је такође на разреде. У тијема разредима ученици су се вјећбали да састављају бесједе, учили су стилистику и римске и грчке пјеснике. Осим тога, доцније у ту школу уведена је била геометрија и географија, а такође цртање и музика. При учењу географије употребљавали су карте.

Ушљед недостатка књига, поука је већином била усмена. Ученици су учили слушајући предавања својега учитеља.

Дисциплина је била одвећ строга. Ученик је морао бити у разреду потпуно миран и пажљив. Ако не би слушао, или ако би преступио какву год наредбу учитељевоу, онда су га кажњавали. Казне су биле и тјелесне, за које су обично употребљавали прутове, којијема су били по прстима и рукама. При већијем пријеступима употребљавали су штапове и канџије. Да би подстакли ученике, да боље успијевају и да се боље владају употребљавали су и награде. Кад је било више разреда, учитељи су при поуци узимали старије и боље ученике, да им помажу. Према овоме, узајамна поука била је позната још старијем народима.

Осим поменутијех школа оснивали су у Риму и разне васпитне заводе и библиотеке. Цар Адријан основао је школу за лијепе вјештине, која се је звала *Атенеја*. Цар Теодосије и Валентијан основали су у Риму и у Цариграду вишу школу, која је била нешто налик на данашње свеучилиште. У тој школи предавали су грчку и римску књижевност, риторику, медицину, философију и право. Право је особито успјешно код Римљана обрађивано. Они су имали као неко природно расположење за право и администрацију. Римско право јест најважније наше наследство, које је стари Рим предао доцнијим државама.

CRNE GORE ĐURĐE

Заједно с падом наравственог васпитања код Римљана, појавили су се људи, који су, видећи тај пад, жељели да направе васпитање младежи и износили су своје педагошке назо-
ре о томе. Ми ћемо поменути овдје главније између тијех људи.

Ц и ц е р о н .

Цицерон је живио у првом вијеку прије Христа. Он је мислио, да се главна дужност државе састоји у томе, да се брине о добром васпитању својијех држављана. Васпитање се, по његовом мишљењу, састоји у томе, да се развију урођене способности човјекове. Од првог дјетињства треба развијати добре наклоности код дјеце, а отклањати рђаве; једно од средстава да ће ово постигне служи навика на труд. Питомце не треба навикавати на уживање, него на трпјљиво подношење свакојакијех незгода у животу, да би тијем очврсли и постали способни да врше своје дужности, како у мирно, тако и у ратно доба. Особиту пажњу треба обратити на религиозно васпитање, јер оно служи као најбољи штит државне снаге и наравствености. „Ако су људи увјерени, да богови виде све њихове

поступке и да знаду све њихове мисли и жеље, они ће се чувати од неваљалијех поступака, мисли и жеља.“ Ако желимо васпитати дијете као што треба у погледу религиозно-наравственом, треба обратити пажњу и на средину, у којој оно живи, и на лица, с којијема живи, јер и једно и друго од то двоје има огроман утицај на развитак његовијех наравственијех убјеђења.

Цицерон захтијева, да се с дјететом поступа благо, дошљедно, стално и правично. Дисциплина не смије бити ни сувише лабава, ни сувише строга. Кажњавати дјецу треба с цијељу да се поправе, с тога ни једна казна не смије бити таква, да дијете повижава. Не треба да наставник казни дијете у срцби, јер је тешко у томе случају изабрати такву казну, која одговара пријеступу питомца и која ће постићи жељену цијељ, т. ј. поправити га. Наставник у казнама треба да се држи истога правила, којег се држи лекар при операцијама, т. ј. да прибјегава њима тек онда, кад су све друге мјере биле предузете и кад су се показале, да нијесу довољне.

Што се тиче умнога развића Цицерон савјетује, да се главна пажња обрати на развиће памћења. Због овога треба дјецу давати да уче на пример одломке из грчкијех и римскијех писаца. И ако дијете неће разумјети све оно што научи, опет ће се језик његов обогатити лијецијем изразима, а памћење лијепијем мислима, које ће доцније показати свој утицај на његову душу. Да би се развило памћење и да би поука успјешно напредовала, Цицерон савјетује, да се прибјегава средствима мнемоничким.

Кад одређујемо рад за питомца, треба увијек узимати у обзир његове природне склоности. Човјек ће само у ономе успјети, к чему је склоњен од природе. „Као год што добри глумци бирају за себе оне улоге, које одговарају њиховијем способностима, а не оне, које су само лијепе, тако исто кад бирамо занимање, треба да изаберемо оно, што одговара нашијем природнијем склоностима, а не оно, што нас може чим год замамити. Разумије се, треба увијек шљедовати само добријем, а не рђавијем склоностима. Сваки човјек мора остати вјеран своме карактеру у врлинама, али не у манама.“

Цицерон особито потанко говори о томе, како треба васпитати говорника. За говорништво треба имати велике способности, као н. пр., живо уображење, јако памћење и дубоки ум; осим тога, треба имати боље срце и правилно развијено осјећање. Главније душевне способности треба да буду цјелиходно раз-

вијене. Спремање за говорништво треба да почне рано. Још из дјетињства треба дијете да се вјецба за будућега говорника, т. ј. треба да описује предмете, да правилно мисли и да правилно излаже своје мисли у говору. Као добро средство за спремање у говорништву могу послужити и писмене вјецбе, као и учење на памет бесједа знаменитијех говорника. Осим вјецбања и спремања, треба говорник да буде философски озбиљно изражен.

Што се тиче политике Цицерон је, као год и Платон и Аристотело, мислио, да се њоме треба занимати тек у зрело доба, кад је човјек у стању, да се беспристрасно однесе к разнијем друштвенијем појавама.

Гимнастици и природнијем наукама он није давао великог значаја. Стара грчка гимнастика била је већ изгубила свој првобитни карактер, те се због тога није ни могла учинити Цицерону као згодна и цјелисходна. Односно природнијех наука он мисли, да су оне у стању скренути само пажњу човјекову од изучавања онога, што је важније, као н. пр. од разнијех творевина пјесништва и говорништва.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA или јан.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Квинтилијан је живио од 36-118 године послје Христа. Он је био професор говорништва и васпитач синовца цара Домицијана. Он је још опширније него Цицерон развио теорију говорништва и изложио мисли о томе, како треба говорника васпитати.

Квинтилијан мисли, да онај који хоће да буде добар говорник, треба најприје да буде добар човјек. Говорништво јест исказ истинитијех наравственијех убјеђења дотичнога говорника и средство, којијем се може одбранити једна или друга истина, или један или други наравствени принцип. Без наравственога убјеђења говорништво не би било ништа друго, до злоупотреба даром говора. Говорник без добријех наравственијех убјеђења може бити само од штете како за приватно, тако и за друштвено благостање.

Квинтилијан, као год и Цицерон, препоручује, да се васпитање почне у првом дјетињству. Нарочито у првијема годинама живота треба обратити пажњу на васпитање дјетета. Дадиља треба да буде паметна и да има високо наравствена својства, јер она баш у онијема годинама, кад је дијете најспособније за примање, има огрсман утицај на њега. Она треба

да пази не само на оно *што* говори с дјететом, неко и *како* говори, јер дијете усваја онај начин говора, који чује од дадиље и од другијех који га окружавају.

Дијете треба да се дружи само с онијема, од којијех се оно не може научити ничему рђавоме, нити би њихов говор могао рђаво утицати на његов говор.

Поука и васпитање треба да буде доступно свијема људима, јер су сви људи способни, да се душевно развију. „Као год што је птици прирођена способност да лети, коњу да трчи, грабљивој животињи да напада, тако је и свакоме човјеку прирођена способност за мишљење и умни рад.“ Разлика овдје може бити само у степену или количини поуке и васпитања, која опет може зависити од количине утрошенога на то времена и труда. Ако видимо понекад слабе резултате васпитања и поуке, узрок томе треба тражити у незнању васпитача или учитеља, који није умио удесити свој рад према индивидуалнијем особинама питомца.

Квинтилијан мисли, да је неопходно потребито, да се у поуци и васпитању рад удешава према индивидуалнијем особинама питомца. „Неке ученике, говори он, треба потицати, неки пак не трпе да *Вил се* *Валовиједа*; неки од страха клону духом, неки опет *остају још* *Рендичије*; неки изнемогну од великога труда, а неки, напротив *остају још* *јачи* и добију још вишу самосталност у труду.“

Квинтилијан устаје против тјелесне казне и правично примјеђава, да таква казна не само не поправља питомца, него још убија у њему осјећање стида и уселава у његову душу осјећање страха. „Ко не поправи питомца опоменом и савјетом, тај га неће поправити ни тјелеснијем казнама.“

Да би учитељ или васпитач могао утицати на питомца, треба да има особине, које су за то нужне. Учитељ мора према ученицима замјењивати оца и однос његов према њима мора бити очински. Он мора да умије владати собом, да буде правичан и да љуби дјecu. Он се не само не смије изругивати над ученицима, него се, напротив, мора са највећом пажњом односити према свијема њиховијем потребама и тешкоћама.

„Рђаво мисле они, који држе, да за млађу дјecu може поднијети и мање спреман учитељ. Ако прва поука буде рђава онда ће се доцније морати утрошити много времена и труда, да се поправе погрешке, које су раније учињене.“

Квинтилијан мисли, да сваки онај који жели да буде учитељ или васпитач, треба да буде претходно добро спреман. Што

учитељ буде спремнији, он ће боље учити своје ученике и толико ће лакше они њега разумијевати.

Школску поуку он ставља више, него домаћу. И ако у домаћој поуци учитељ има посла с једнијем само учеником и лакше може удесити своју поуку према индивидуалнијем особинама његовим, него у јавној школи, у којој има и по неколико десетина дјеце, опет школа има много другијех преминућстава. У школи ученик боље успијева, јер он учи не само оно, што учитељ говори њему лично, него и оно, што говори његовијем друговима. Примједбе и савјети, које учитељ даје другијема, користе и њему. Осим тога, кад учитељ има у разреду много ученика, ради енергичније, него кад учи само једнога. У школи се ученици спремају за јаван живот, јер је и школа друштво, у којему сваки мора да удешава своје поступке не само према личнијем жељама и интересима, него и према жељама и интересима другијех. Најбоље је, разумије се, кад се ученик налази под благотворнијем утицајем и породице и школе; ако пак то није могуће, онда треба претпоставити свјетлост добре школе тамној самштини породичног живота.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Плутарх је живио од 50 до 120 г. послје Христа, а родом је био из Херонеје. Он је познавао све науке онога доба и добио је знатан положај у држави. Цар Адријан поставио га је за намјесника у Грчкој.

Он је оставио послје себе много списа, у којијема је, као год и други увиђавнији људи онога доба, устајао против кварежа, који је био настао у Риму и пријетио му очевиднијем падом. Он највише иде на то, да се побољша васпитање младежи, те ради тога износи у дјелу „De puerorum educatione“ читаву теорију о васпитању, која је заснована на старијема грчкијема принципима мјере и хармоније. Као главну цијелъ васпитања он износи то, да се дјеца навикну на све оно што је дивно, а да се одвикну од свега онога, што је ниско и гадно. За најсавршеније људе он држи оне, код којијех је високо философско изображење уједињено с кориснијем друштвенијем радом. У васпитању је главно троје: природа, поука и навика. Сама природа без науке била би слијепа: наука без природе била би недовољна; а навикавање или вједбање без природе и науке било би несавршено. Као год што је у земљорадњи потребито добро земљаште, добри земљорадници и добро

сјеме, — тако је исто и у васпитању. Добре способности (земљиште) треба да имају доброга учитеља (земљорадника) и да приме добру науку и добар правац (сјеме). Способност зависи од природе, развиће, — од науке, а практична примјена — од навике и вјежбања; све пак то троје скупа јест најсавршеније изображење човјеково, и ако нема једнога од та три услова, — не може бити ни савршенога изображења. Ако се према дјетету односимо лакомислено, можемо тијем убити и најбоље способности, као год што подивља и добро, али необрађено земљиште; озбиљно пак настојавање тако је јако, као капља која и камен продубе; у вјештијем рукама и гвожђе доноси корист; но сломљено коло већ никад не може добити своју прву правилност. Карактер човјеков није ништа друго до резултат укоријењенијех навика.

Мајка мора сама да храни своје дијете, јер ће тијем пробудити код дјетета већу љубав према себи. Али, ако њој макар због каквијех разлога није могуће то чинити, онда се треба постарати, да се нађе бабица, која ће бити добре нарави и доброг понашања. Душа је дјечија као восак, — она лако прима мудре савјете, а док није са то врло тешко брише, као год што се тешко новинари примају. Дијете треба да се дружи са оном дјецом, која су добре упућена. За васпитање треба узимати такве људе, који су у исто вријеме и високо наравствени и добро спремни за свој позив. Као год што виноградар меће притке уз младе лозе, да их подржавају и правац им одреде, тако и учитељ подржава својега питомца добријем примјерима и савјетима. Добро васпитање и поука јесу једина средства, којијема се може постићи да младеж буде врла и сретна; сва остала блага, као богаство, знатно поријекло и т. д. не могу се ни из далека сравнити с таквијем васпитањем, те му и не могу бити цијељ.

Из рана треба навикавати дјецу да живе просто, да умију владати собом и да не злоупотребљавају ни језиком ни рукама. Ћутати кад треба много је теже, него говорити кад треба, јер се ријетко догоди, да се покајемо што смо ћутали, а врло често — што смо говорили. Но поред тога, треба упућивати младеж, да увијек говоре истину и да не заборављају, да је лаж ниска и да заслужује опште презрење. Треба чувати дјецу од рђавога друштва. Родитељи не треба да буду одвећ строги према дјеци, али не треба ни да пропуштају њихове погрешке без икакве пажње. Као што лекари мијешају грка љекарства са слаткијема и, бринући се о здрављу својијех

пацијената, чине да постане пријатно и оно што је непријатно, тако и родитељи треба да уједине карање с благошћу и да никад не казне дијете у срџби, шта више, често пута треба се учинити, као да не видимо дјечије погрешке. Радећи тако, ми ћемо често пута постићи боље резултате, него непрестаном строгошћу и мијешањем у сваку ситницу. Главно је то, да родитељи сами дају добар примјер дјечи, да се чувају од погрешака и да строго врше своје дужности. Тада ће дјеца видјети у њима, као у огледалу, слику свију наравственијех правила, и погрешке против тијех правила изазваће у њиховом младом осјећању стид и кајање. Родитељи, који допуштају себи оно, што забрањују својој дјечи, изобличавају сами себе; кад сами живе неваљало, они немају права ни да казне своју дјецу за сличне поступке.

На прилежно занимање наукама дјецу треба потицати савјетима, а не ударцима и grubим понашањем: таквијем понашањем може се само проузроковати љеност и мрзост према труду. Покуду и похвалу треба употребљавати у своје вријеме, али тако, да прва не проузрокује код дјеце очајање, а друга — гордост и високо мишљење о себи. Дјеца треба да се послје рада умјерено одморе, јер је и сама природа подијелила цио наш живот на два дијела: на рад и одмор. Пошто тјелесна снага у дјетињству служи као јемство за здравље у зрелим годинама, то не треба занемарити ни тјелесно развиће, само треба пазити, да тјелесне вјеџбе не уморе дијете толико, да се онеспособи за учење. Дјеца треба да говоре умјерено и опрезно, као год што се опрезно прима љекарство; држати бесједе без нарочите спреме не треба све до зрелог узраста. Што се тиче слога, увијек се треба држати средине, т. ј., да говор нити буде сувише висок и цифраст, нити опет сувише сух и прост. Као год што тијело мора бити не само здраво, него и лијепо сложено, тако и бесједа мора бити не само без погрешака, него мора имати још увутрашњу силу и енергију. Младић треба да познаје старе писце и да се умије према њима односити како треба. Према знању треба се односити као према укусном јелу, т. ј. треба слушати и читати умјерено и опрезно, бирајући само оно, што је добро и корисно. Према ономе што се прочита, треба се критички односити. Кад се тако чита, онда и оно, што је рђаво, може да проузрокује код младијех читача добра осјећања; као год што пчеле из дивљег и трнастог биља извуку мед, тако се и из рђавог садржаја може извући добра наука за себе.

Философија мора завршити цијело васпитање. Пријатно је пропутовати многе вароши, али је корисно проживјети само у онијема, које су најљепше. Философија је за душу оно, што је медицина и гимнастика за тијело; она нас учи, да познамо оно, што је дивно и што је гадно, што је истинито и што лажно, што морамо усвојити и што избјежавати; особито она нас учи, да се не поносимо у добру, а да не падамо духом у злу.

Умјети сачувати племенитост душе у добру — то је јунаштво; не потицати завист — то је скромност; разумом побјеђивати тјелесне пожуде — то је мудрост; а умјети владати собом — то је особина најбољијех људи. Сваки је почетак тежак, али ко стално и правијем путем иде напријед, ко се јуначки бори са тешкоћама, које му се на путу срету, тај као да добија крила и лети к божанству, које управља свијетом, као год што божански дар — разум управља нижијем побудама човјекове природе. У Богу као извору свега добра, нема ни срџбе ни мрзости; а човјеку је, напротив, природена греховност, која се и покаже при првој згодној прилици, ако разум није у стању да надвлада страсти, него оне надвладају њега. Због овога, ако ће човјек да постане чист и високо наравствен, мора тежити, да постане сличан божанству, а то ће постићи, ако буде радио, да се ослободи од зла, да просвјећава разум, да позна самога себе и да се непрестано усавршава.

Најважније дјело Плутархово јест „Животописи знаменитијех Грка и Римљана.“ Он је желио да овијем дјелом пробуди код младежи љубав к старини и да узвиси дух млађега нараштаја. Ови су животописи заиста могли учинити извјесни васпитни утицај на млађи нараштај и користовали су се у оно доба великијем гласом.

С е н е к а.

Међу онијема људима, који су узалудно покушавали да зауставе пад незнабошког свијета спада и Сенека. Њихове високе философске или педагошке идеје нијесу биле у стању да продру у живот, но су остале идеје и више ништа; па и код њих самијех видимо често, да им ријечи нијесу одговарале дјелима.

Луције Сенека (2—65 по Хр.), учитељ Неронов, био је родом из Шпаније, а син знаменитога ритора Сенеке, који је, како веле, имао тако огромно памћење, да је могао на памет поновити 200 стихова, пошто их само први пут чује.

Млади Сенека био је одвећ славољубив и радио је да дође до високог положаја, што је и достигао за вријеме цара Клаудија. Доцније био је прогнан на острво Корзику и тамо је остао све докле га је мајка Неронова, Агрипина, позвала за васпитача своје сину. По науци он је био присталица стоичке философије, а по карактеру — ниски удворица. У опште, живот његов био је савршено противуположан принципима философске школе, којој је он припадао.

Човјек по стоичкој науци мора тежити само к мудрости, да позна оно што је божанско и оно што је човјечанско, па да према тој мудрости удеси цио свој живот. Највиша срећа и највиша цијељ свију нашијех тежња састоји се у томе, да удесимо наш живот према опћему закону васионе и да живимо сагласно хармонији свијета. „Шљедуј природи и живимо сагласно с природом“ — то је наравствени принцип стоика; то значи: живи сагласно с твојом разумном природом, у колико се она није покварила, него се је сачувала у својој природној простоти; буди у твојој свијести и у твојој вољи оно, чим те је природа створила, т. ј. разумни дио разумне цјелине. Тијем ћеш учинити, да твој живот тече као мирни и дивни поток. Уживање, као средство које успављује наравствену енергију, јест по мишљењу стоика и само сметња за срећан живот. Врлина је једина цијељ и једина срећа за човјека; те с тога за наравствен, т. ј. за срећан живот, немају значаја земаљска блага: здравље, богаство, слава и т. д., јер све то може бити употребљено и разумно и неразумно, и послужити као извор и добра и зла; према томе, све то само по себи не чини никакву срећу. Наравствен човјек неће бити несрећан, ако нема земаљскијех блага, или ако остане без њих: с њим ће бити унутрашње благо — врлина, а с њом — и унутрашња срећа. Врлина се састоји у разумности и правилноме понашању, које је сагласно с природом; порок је противуположност разуму, природи и истини. За врла човјека узимамо онога, који има све врлине без изузетка; према овоме, сви добри поступци једнако су правилни и добри; а сви рђави — једнако су рђави и неправилни; с тога не може бити степенâ међу онијем што је добро и онијем што је рђаво, међу врлином и пороком, — то су двије апсолутне противуположности.

Сенека је био прожман високијем начелима ове школе и искрено је желио да се Рим препороди, а то је могло бити само помоћу бољега васпитања млађега нараштаја. Он је, док је био још у прогонству, писао својој матери једно врло дирљиво

писмо: „Тебе се, говори он, није дотакла болест нашега доба — наравствени квареж. Ти се нијеси заносила драгијем камењем и богаством, но вишијем људскијем врлинама. Ти си васпитана по старијем, строгијем правилима и није те саблажњавала страст да подражаваш опасној моди. Ти се немаш од чега стиђети пред својом дјецом, као друге сујетне и бездушне жене. Врлина је била увијек твој најљепши украс.“ Но ма како била висока наравствена и васпитна начела, која је он у својијем списима изложио, она нијесу могла бити примијењена к ученику му Нерону, како због наравственијех недостатака самога ученика, тако и због другијех услова ондашњега живота. Да напоменемо само, да су прије Сенеке једини васпитачи Неронови били играч и бривач, и да је његова мајка отровала свога мужа, кад јој је сиву, будућему цару, било тек 17 година.

Тако је наравственост и васпитање падало у Риму баш у оно врјеме, кад је дошао до највећег умног развића и кад су се најбољи људи старали, да израде васпитну теорију. Али квареж није пошљедица умног развића, као што често мисле, него бивају једновремено због тога, што су им узроци исто-вјетни. Развитак благостања проузроковао је неједнакост стања и умножио средства за уживање. Разумно — природна простота, којој су тежили стоици, нестала је у животу и у васпитању. Препородити Рим могуће је било само у новом облику, а то је — хришћанство.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

II. ХРИШЋАНСКО ДОБА.

Значај хришћанства за васпитање.

Хришћанство је вјера у Бога, који је постао човјеком, и вјера у човјека, који је постао Богом, вјера искупљења и примирења човјечанства са божанством у духу вјечне и апсолутне истине. Сва суштина односа међу Богом и човјеком састоји се у томе, да се та истина постигне. Истинито познавање како свијета, тако и самога себе, и да чиње се познавањем јединства међу божанственом и духовном природом човјековом и познавањем онога великога значаја, који има заплођење Бога, као вјечне истине. Тако исто и принцип правога васпитања може се разумјети само онда, кад као што треба разумијемо човјека и његово достојанство и значај. У незнабоштву човјек је имао значаја само као средство за друге, извање цијељи, као н. пр., за државу, и цијенио се је само у толико, у колико је био користан за државу, отачаство, касту, сталеж и т. д.

По хришћанској пак идеји значај човјеков налази се прије свега у њему самоме, као у створењу, које је створено по образу и подобију Божијему и у којему непрестано пребива сам Бог; најпреча пак задаћа његова састоји се у томе, да свјесно иде на то, да буде сличан Богу, према коме се он односи с љубављу и послушношћу, као дијете према доброме и правичноме оцу.

Према овоме, главно назначење за човјека јест, да се саједини с Богом, у чему му је Исус Христос дао примјер, који је и открио човјечанству ову нову божанствену религију и рекао: „будите савршени, као што је савршен отац ваш небесни“ (Мат. V. 48). У овој основној истини хришћанства исказано је и признато високо достојанство човјекове личности: ту је исказана једнакост и братство свију људи пред Богом, као што је

то и објашњено откривеном науком. Према духу ове истине сваки човјек мора бити цијењен и уважаван прије свега с тога, што је он *човјек*, а све човјечанство показује нам се као једна наравствена цјелива, која је састављена од чланова везанијех међу собом везама љубави и правичности. Овијем је оборена и свака себичност и поништена разлика међу господином и слугом, мужем и женом и т. д. јер су пред Богом, као пред општијем оцем, сви људи, као дјеца његова, равни.

Према овијем хришћанскијем принципима измијенило се је и васпитање. Код свију предхришћанскијех народа задаћа васпитању одређивала се је интересима народности, а у хришћанству она се одређује интересима *човјечанства*. Главна цијељ, коју ставља себи хришћанска педагогија, јест подражавање Христу, које је подједнако обавезно и подједнако доступно како за све народности и сталеже, тако и за мушко и за женско. У хришћанству се садржи онај духовно-животни принцип, који се може примијенити к свијема односима и условима, и који обухвата све тежње човјекова духа како у науци, тако и у вјештини и у животу.

Да би хришћанска педагогија достигла своју главну задаћу, то јест приближиће човјека к Богу, она се служи свијем, што има најбољег у науци, вјештини, природи и животу; она се стара да у тјелесно-духовном *организму* дитомца успостави потпуну хармонију свију сила и способности, тако да мисао буде упућена к истини, воља — к слободи и добру, осјећање — к љубави, а све то да буде руковођено разумом.

Исус Христос као учитељ и васпитач човјечанства.

Господ наш Исус Христос, који је у исто вријеме и Бог и најсавршенији човјек, стоји на челу свега хришћанскога доба, које је он и створио. Он оличава у себи оно, што мора да буде сваки човјек — јединство мисли, осјећања и рада у Богу. Он је у исто вријеме дао и вјечити идеал васпитања: сваки хришћанин мора се бринути, да се уподоби Христу т. ј. да побједи у себи себичност и да постане личност слободна, која стоји у свјеснијем и разумнијем односима према Богу, људима и природи. То је Христос остварио сопственијем животом и запечатио примјером као прави учитељ и васпитач човјечанства. Он је открио људима највећу мудрост, да Бог јест Дух, којему се и треба клањати духом и истином; јавио им је највећу истину, да Бог живи у човјеку, и показао им је њихово

најдостојније назначење: „Љуби Господа Бога твојега свијем срцем својим и свом душом својом, и свом снагом својом, и свијем разумом својим, — то је прва и највећа заповијед; друга је слична њој: љуби ближњега својега, као самога себе.“ (Лука X. 27). То је апсолутна истина, то је наука за сва времена, која одређује позив свега човјечанства. Христос, осим тога што је најсавршенији примјер као учитељ човјечанства и свакојега појединога човјека, јест у исто вријеме и идеал за васпитање дјетета. Историја његова дјетињства показује нам, да онај који истинито поштује Бога, поштује у исто вријеме и родитеље, а такође са самопожртвовањем служи и општој наравственој цијељи живота. Он је још као дијете показао, да је царство Божије више породичнијех веза: „или зар не знате, да мени треба бити у ономе, што је Оца мојега?“ (Лука II. 49). Али поред свега тога, он се је покоравао родитељској вољи, када га је Мајка изазвала из храма, у коме је он хтио још приостати. Посјеђавањем храма он нам је показао примјер, да треба усрдно посјеђавати она мјеста, која су за молитву одређена; дружењем с учитељима показао нам је примјер, да треба поштовати науку; покорношћу према родитељима показао нам је примјер, да треба родитељеве слушати и љубити. Он је најприје слушао, а затијем питао, и тијем нам је показао пут, којијем се мора развијати и усвајати свака жива истина. Па — ни у оно доба, кад је достигао највиши ступањ богочовјечанскога развића, није никад заборављао оне, што им је у наручја младост проводио: у предсмртнијем мукама на крсту препоручио је Мајку своју најмилијему својему ученику.

Исус Христос служи као вјечити примјер најсавршенијега учитеља и по мудрости, и по љубави, и по вјери у своју науку, и по остварењу те науке. Он је највећу мудрост исказивао увијек у најпростијем, а у исто вријеме у најсавршенијем облику. Његова наука била је јасна и разумљива за чисте душе његовијех слушалаца, јербо је одговарала битнијем потребама човјековим. Примјере је он узимао из природе — тога вјечитога огледала свега онога, што је вјечно и близу за човјека; доказе своје он је оснивао на законима и потребама човјечијега разума. Сравнијењима и сликама он је утицао право на срце и тијем је упућивао вољу својијех ученика на добро. Садржај за своје бесједе он је црпио непосредно из живота, за то је њима и утицао на живот. Његова је ријеч духовита и пуна живота: она је кадра да пробуди успаване силе душевне и да их упути к самопожртвовању и наравствено-религиозноме раду. Каква је била цијељ његове

науке, таква су му била и средства. Ако се савршенство неког учитеља може мјерити по броју и достојанству његовијех ученика, — онда се и у томе погледу Христос мора узети као најсавршенији и вјечити учитељ човјечанства, јер је број његовијех ученика живо растао, расте непрестано и данас и рашће вјечито на земљи.

Проповиједајући свијем вјерујућијем царство Божије, Христос им у исто вријеме открива и своје срце и посвећује их у најдубље тајне своје религије. Он је учио све, али не једнако: пред народом је говорио у причама, а ученицима својим — у краткијем изрекама. Но ни најбољијем ученицима није откривао све од једанпут, него само по толико, колико су кадри били усвојити; па и при самом вазнесењу своме могао би им још много казати, — али они нијесу били у стању да то разумију, док не добију Духа Светога, који ће их научити свакој истини.

У науци и у дјелима овога најсавршенијега учитеља налазе се сви вјечити основи педагогије, којијем тек у будућности предстоји даље развијање и примјена.

Христос није налазио своју задаћу у томе, да уништи стари закон, него да га усаврши, с тога он не само није тицао наравствених основ животог васпитања — брак, него му је, напротив, дао виши, духовни јанг. „Ја вам говорим, да је сваки онај, који погледа жену са жељом, брак с њоме у срцу учинио“ (Мат. V. 28). „Оставиће човјек оца свога и мајку своју и приљубиће се жени својој, те ће бити два у једно тијело“ (Ефес. V. 31). Односно дјеце он захтијева, да буде уважена и признана њихова личност. „Заиста вам говорим: ко не прими царства Божијега као дијете, тај неће ући у њега.“ „И загрливши их, метну руке своје на њих и благослови их“ (Марк. X. 15). Даље је рекао: „Ко прими једнога од малијех овијех у моје име, тај ће мене примити; а ко саблазни једнога од овијех малијех, који вјерују у мене, томе би боље било, да објеси жрвањ о врату, па да се у море утопи“ (Марк. IX. 42). „Пазите, не презрите ни једнога од овијех малијех, јер говорим вам, анђели њихови на небесима вазда гледају лице Оца Мојега небеснога“ (Мат. XVIII. 10). Исус Христос узима дјечију оданост и послушност, простоту и невиност, искреност и љубав, правичност и пријамљивост за оно што је узвишено и божанствено, као примјер највећега савршенства, и да је сваки човјек дужан тежити, да буде свјесно оно, што је дијете бесвјесно. Због овога на питање

својијех ученика: који ће од њих бити највећи у царству Божијем? — он одговара: „Ко се умали као ово дијете, тај ће бити највећи у царству небесноме“ (Мат. XVIII. 4). Родитељима Христос препоручује, да с љубављу васпитавају своју дјецу и истиче им за примјер онога оца, који и свога развратнога сина прима радосно у наручја, кад се је овај к њему повратио. У исто вријеме он препоручује, да се треба чувати од лажне љубави према дјечи, и да човјек ушљед тога не заборави на своје више човјечанске цијељи, јер онај, који љуби сина или кћер више него Њега, није Њега достојан (Мат. X. 37). Христос признаје сву важност тјелесног и духовног васпитања дјече, али више цијени развиће духа, него развиће тијела и рад око земаљског уживања: „каква је корист човјеку, ако цио свијет добије, а душу своју оштети?“ (Мат. XVI. 26). „Не сабирајте себи блага на земљи, гдје га црв и рђа гризе, и гдје лупежи поткопавају и краду. Но сабирајте себи блага на небу, гдје га не гризе ни црв ни рђа, и гдје лупежи не поткопавају, ни краду. Гдје је благо ваше — ту ће бити и срце ваше“ (Мат. VI. 19—21). „Иштите најприје царство Божије и правду његову, па ће вам се ово (земаљско) додати“ (Мат. VI. 33). Но како се добија то царство? „царство Божије није ни јело ни пиће, но правда, и мир, и радост у Духу светоме.“ „То је свјетлост жива, која просвјетљава свакога човјека, који иде у свијет!“ (Рим. XIV. 17). На тијема основима установио је Христос вјечно — истинити појам о васпитању: његов принцип и његову цијељ. Васпитање човјека, по духу јеванђеља, састоји се у томе, да се човјек ослободи од онога, што је ниско и чулно, а да се узвиси к божанственоме савршенству и да се у њему хармонично развије истина, слобода и љубав. Тај хришћански принцип, који не разликује ни народност, ни сталез, ни пол, стоји на првоме мјесту међу свијем могућијем васпитнијем теоријама, јер потпуно одговара тежњи човјекова духа за слободом и независношћу; осим тога, он се може потпуно и на пракцици примијенити, а уз то он задовољава и духовне потребе, које се исказују у науци и вјештини; овај принцип искључује само оно, што је опасно за наравствену слободу човјекова духа.

Јеванђелска Педагогија.

Јеванђелска Педагогија основана је на јеванђелској науци о човјеку и његовом назначењу на земљи. Она се почиње новијем појмом о браку, који се истиче као тајна, која пред-

ставља савез Христов с црквом. Моногамија је на свагда призната и освештана. Муж је глава породице, као што је Христос глава цркве, али он није у породици господар него заштитник и старатељ: „Мужевн, љубите своје жене, као што Христос љуби цркву и као што је дао себе за њу“ (Ефес. V. 25). Однос родитеља према дједи мора бити онакав, као што је однос Бога према људима, т. ј. мора да се оснива на љубави и правичности. Дјеца се сматрају као дар Божији и Бог их је предао родитељима, да се о њима старају, зато и морају бити одговорни за њих. У понашању према дједи, па и онда кад их казне, морају се родитељи руководити благошћу и љубављу: „а ви, оци, не раздражавајте своју дједу, но их васпитавајте у науци и страху Божијем“ (Ефес. VI. 4).

Дјеца треба да поштују своје родитеље, али не од страха, или због каквога интереса, но због љубави и страха Божијега: „ви, дјецо, поштујте родитеље ваше, јербо вам је то лако.“ Васпитач и учитељ одређен је од самога Бога, јер она заповијед „паси овце моје“ односи се и на њега. „Покоравајте се својијема наставницима — говори се питомцима — и слушајте их, јер се они надлежно старају за душе ваше, као они који морају за вас рачуна дати“ (Девр. XIII. 17). Али прави васпитач мора прије свега васпитати самога себе у истини и добру: „ти учиш друге, а не учиш самога себе; ти проповиједаш, да не треба красти, а сам крадеш.“ Од учитеља и васпитача захтијева се, да буде кадар жртвовати самога себе и да вјерује у свој рад и у Божију помоћ. „Ја сам се потрудио више но сви други — говори апостол Павле, — али то нијесам толико ја, колико благодат Божија, која пребива у мени.“ Хришћански апостоли и проповиједници, као год и стари пророци, ишли су по селима и градовима, те скупљали око себе тијесни круг ученика и учили су и младе и одрасле, васпитавајући таквијем начином будуће учитеље, које су шиљали у нове хришћанске општине, или међу Јудејима и незнабошцима, да проповиједају хришћанство. Таквијем начином, они су практички примјењавали новозавјетне принципе духовно-наравственога васпитања, и то са таквијем успјехом, какав је свуда пратио првобитно ширење хришћанства и укоријенио га у обновљеноме човјечанству.

Васпитање у прво доба хришћанства.

Хришћани у првијем вјековима састављали су општине, које су биле уједињене љубављу, јединством вјере и јединством

цијељи. Васпитање дјеце код првијех хришћана вршило се је у породици. Мајка хришћанка држала је, да јој је прва и најсветија дужност, да сама васпитава своје дијете и да га упути у хришћанскијем врлинама. Живи примјер родитеља и околине служио је као најбоље васпитно средство. Читање, писање и друга потребита познања дјеца су већином учила такође од родитеља. Уопште можемо рећи, да је породично васпитање нашло у хришћанству најчвршћи темељ и дошло до најпотпунијега развића. „Педагог — говори Палмер, — може знати на памет читавога Русо-а и Дистервега, Нимајера и Шварца, Песталоција и Фребела, али ће далеко бити од правога пута, ако није упознао и оцијенио висока начела новозавјетне педагогије.“

Али чим се је више ширило хришћанство, тијем се је више осјећала потреба за школе, да би се у њима учили они, који су се жељели крстити, па су почели и отварати такве школе. Оне су се звале *католицистички*. У њима су примали лица, која су била различита и по годинама и по сталежу, али која је требало поучити у вјери. Начин поуке био је катихизички и поука се је дијелила на питања и одговоре; то је све скупа чинило хришћански катихизис. Учитељи су се називали *католицистички*, а ученици *католицистички*.

Да би хришћанска дјеца могла добити систематично школско образовање, она су посјећавала и незнабошке школе. У осталом, већ у другом вијеку налазимо основне школе, које су хришћани основали. У тијем школама дјеца су учила главна правила вјере, читање, писање и рачун. Ради вишега изражања хришћани су основали за себе Александријску школу. Оснивање ове школе изазвано је с једне стране тијем, што су сами хришћани почели осјећати потребу вишега изражања, а с друге стране тијем, што је потребито било спремити црквене учитеље, јер се је потреба од таквијех учитеља осјећала свакијем даном више, услед честијех сукоба између хришћана и незнабошкијех научењака. Ова се је школа развила из католицистичке, а сврха јој је била, да спремим научене црквене учитеље. Према тој цијељи удешена је била и поука. Богословље и говорништво стојали су у њој на првоме мјесту.

Утицај црквенијех отаца на хришћанску Педагогију.

У првијема вјековима хришћанства није постојало међу хришћанима теоријске педагогије у правојем смислу те ријечи. Мисли главнијех црквенијех отаца о васпитању не представ-

љају нам какву строгу и одређену систему. Те су се мисли састојале у различитијем захтјевима и објашњењима о суштини васпитања, што је било обавезно за свакојега хришћанина без разлике. Сви ти захтјеви сводили су се к томе, да се чува религија, јер је она искључиво занимала дух њенијех ватренијех пошљедовача; све пак свјетске науке и вјештине саме по себи нијесу за њих имале никаквога значаја. Неки су, истина, признавали, да и оне могу бити корисне за хришћанство; — други пак, напротив, противустављали су хришћанску науку науци незнабошкој и осуђивали су на коначну пропаст све што је било незнабошко и свјетско.

О р и г е н.

Ориген се родио 185 године послје Христа. Он се јавља као први представник онога правца, који је тежио, да помири незнабошку науку са хришћанством. Његово главно начело било је, да човјек не учи другога ничему, што не би могао сам остварити у сопственоме животу, да би тако могао утицати на своје ученике не само ријечју, него и примјером.

Ориген се много трудио око распрострањања хришћанства, имао је утицаја и при римском дворцу, а у својијема радовима руководио се је у опште принципима стоичке философије. Он је био способан и научен човјек и старао се је, као год и његов учитељ Климентије Александријски, да зблизи стару поезију и философију са хришћанством, и да ово потоње представи у научном облику, да би тијем начином доказао истинитост његову ондашњему вишем друштву, па је то и постигао.

Предавања Оригенова била су дијелом акроаматичка, дијелом дијалогска. За своја предавања он није никад узимао награде од својијех ученика и живио је тако скромно, како се само замислити може. Тако н. пр. познато је, да је он саставио зборник класика и продао га за неку извјесну суму, од које је добијао дневно само по 4 обола (око 30 новчића). Један његов сувременик, Григорије Тауматург, овако нам црта начин његове поуке: „Прије него би Ориген почео учити своје ученике, испитивао их је згоднијем питањима и старао се је, да уклони опажене код њих недостатке. Тијем их је он спремао, да буду кадри примити истину, па им је тек послје предавао своју науку, као год што земљорадник спрема земљиште, да му боље уроди плодом. Затијем је он предавао дијалектику ради вјецбања у логичком суђењу; али не ону дијалектику,

коју предају обични учитељи, него ону, која подједнако вриједи и за Грка и за варвара, за изображенога и за неизображенога, једном ријечи — за свакога човјека, па ма се чим он занимао у животу. С дијалектиком он је предавао и природне науке, али тако, да је објашњавао сваки предмет за себе до појединости. Он је обраћао пажњу на поједине дијелове предмета и на све скупа, као год и на све његове промјене и односе, да би тијем начином изазвао код ученика разумијевање васионе и савршенства природе. За овијем је он предавао: геометрију, као темељ за друге предмете, и астрономију, која упућује човјека к ономе што је узвишено и небесно. Послије овијех претходнијех наука, ученици су се упознавали с наравственом науком (етиком) и истицала им се је божанствена љепота врлине и скромности.“

„Ориген се је особито старао, да упути своје ученике, да познају сами себе, да се старају о своме усавршавању и да траже блаженства у Богу. Послије овога, он је са својијем ученицима читао старе философе и пјеснике, осим онијех, који су одрицали Бога или Провиђење и који су тијем могли рђаво утицати на младу душу. У осталом, он је желио, да се његови ученици познају с различитијим философскијем назорима, како би се тијем њихов дух јасније развио. Он је сам пажљиво бдио над својијем ученицима и Ерусалима их, те увијек давао помоћи онијема, којијема је пријетла опасност, да пану у заблуду.“

Цео систем Оригенове науке свршавао се је тумачењем св. Писма. У св. Писму он је разликовао тројаки смисао: буквални, наравствени и духовни. Буквални смисао доступан је и користан простој маси вјерујућијех; наравствени смисао благотворно утиче на душу вјерујућега; а унутрашњи, духовни смисао, садржи у себи идеје, које захтијевају дубљега разумијевања. Свако мјесто св. Писма садржи у себи тај духовни смисао, али свако мјесто не можемо разумјети буквално: често пута облик сам по себи нема значаја, него га добија тек онда, кад га узмемо као одјећу за идеални садржај. „У свему треба тражити тај божанствени и сакривени смисао, и све оно треба објашњавати алегорички, што нам се на први поглед чини неразумљиво и немогуће.“

Јован Златоуст.

Јован Златоуст родио се је 347. године. Отац његов био је заповиједник римске војске у Сирији и умро је на скоро

послије Јованова рођења, тако да је овај остао на старање матери, која га је безгранично љубила. Њега су васпитавали најбољи наставници онога доба. По свршетку васпитања он се је одао на читање свештенијех књига и посветио се је хришћанству. Своје мисли о васпитању изложио је у својијема „Омилијама“ (бесједама) и у познатом дјелу „О Калуђерству.“ Примјер васпитнога рада он је видио у Исусу Христу, који се је повизио до човјека, да уздигне човјека до Бога. „С тога се, вели он, највиша задаћа васпитања и састоји у томе, да се спустимо и да будемо у стању разумјети онога, кога васпитавамо, а послије да га постепено узвисујемо.“ „Угледај се на Христа, Он није откривао све од једанпут, но је с почетка стављао својега слушаоца у тежак положај, да он сам разумије оно, што је речено; али мучећи узалудно свој разум и не знајући како да себи помогне, он је с већом чежњом примао оно што се тражи, кад му се је открило, и тијем се је више побуђивао, да пажљиво слуша. Тако поступај и у васпитању. Чим се дијете роди, угледај се на Ану: она је одмах однијела своје дијете у храм. Која мајка не би више вољела, да њезин син постане једанпут Самуило, него да хиљаду пута постане власник цијеле Римске царевине! Вјера и усрдни матерински рад могу све учинити. Немој се старати да од твојега сина створиш говорника, него га васпитавај у духу хришћанске мудрости. Овдје све зависи од карактера и од поступања, а не од ријечи; само карактер може га учинити, да буде достојан царства Божијега и обогатити га истинитијем благом. Не вјецбај његов језик, него чисти његову душу. Ја ово не говорим за то, да ти забраним, да дадеш твоме сину књижевно изображење, него хоћу само да те предуприједим, да не буде само то твоја брига. Немој мислити да се св. Писмом мора изображавати само калуђер, — оно је особито потребито оној дјечи, која се спремају да раде на свјетском попришту. Каогод што се у вјештини једнога корманоша не нуждава толико онај, који увијек стоји у пристаништу, колико онај, који непрестано путује по морима, тако се исто то може рећи и за калуђера и свјетскога човјека. Први се увијек налази у тихоме пристаништу, а други често мора да се бори с бурама и валовима, па и ако њему самоме не пријети никаква опасност, он мора бити увијек готов, да преко св. Писма друге уведе у то пристаниште. Због овога је бесмислено мислити, да поука у вјери није потребита за дјецу: дјечије доба особито се нуждава у томс, јер дијете прима лако све што чује и на његовој младој

души све се запечати као на воску. Живот дјетета већ од првога тренутка почиње да се склања или к добру, или к злу; ако на самоме прагу живота будемо чували дијете од онога што је рђаво и упућивали га к ономе што је добро, — добро ће постати његова унутрашња својина и као његова друга природа, те ће доцније тешко к злу пријећи.“ „Све што је зло пониче код дјете ушљед нашега нерада, кад ми од самога почетка не побуђујемо у њима страх Божији. Тако, ми често допуштамо дјецу да посјећавају позоришта, а не водимо их у цркву; а ако их кадгод и поведемо, то бива без цијељи и користи, само ради забаве и провођења времена. То тако не мора бити; зар не питамо ми, што су дјеца научила у школи: тако исто ми морамо поступати, кад шиљемо дјецу у цркву, или кад их сами у њу водимо. Али ми то не чинимо и на најпрече наше дужности гледамо као на споредне. Ако нас когод за то и опомене, ми му се ругамо; због овога није се чудити, што све иде наопако и што видимо често пута, да власти морају заступати мјесто родитеља.“

С највећом ревношћу проповиједао је Златоуст о дужности родитеља да васпитавају своју дјецу и особито је нападао на раскош и на ондашња позоришта, у којијема су узалудно губили вријеме и имање, свађали се и убијали, кварили се и рушили породично поштење. Главну бригу васпитања он је полагао на мајку, јер отац не може и не би да се брине због различитијех послова: путовања, скупштина и развијех другијех дужности. Жена је пак слободна од таквијех брига, те се за то и може слободније одати на васпитање. Поред породице манастири су у оно доба били као важна мјеста за васпитање хришћанске младежи. „У манастирима — говори Златоуст — сви проводе такав живот, који је достојан неба; у њима сви живе као анђели у трајноме миру, тишини и радости. Тамо се не говори о „мојему“ и „твојему“, него је све свију. Каква је огромна разлика између манастира и њихове поуке и васпитања, кад се сравне с незнабошкијем школама! У овијема потоњијема најприје се дјеца упознају с наукама, а затијем тек уче се на уредан живот, али ко зна хоће ли она доживјети до зрелога доба? Каква је корист шиљати дјецу к таквијем учитељима, код којијех ће она прије добити тешко бремене, него праву науку, и тежећи за онијем што је незватно, изгубе оно што је важно? Но зар из овога не излази то, да треба разрушити расаднике науке? Ја то не говорим. Ја захтијевам само, да се не руши врлина. Ако је душа пуна врлина, онда за њу

није штете ако не зна науке; ако ли је душа покварена, онда јој неће помоћи све краснорјечије; кад се поведе брига о ономе што је најважније за дјецу, онда се можемо побринути и о њиховој науци.

Према овоме и Златоуст је радио у истоме правцу у којему и Ориген, премда не сонаквијема крајностима. Поборници хришћанства у опште бринули су се о томе, да подигну чисто васпитни елеменат, који готово није ни постојао ни у породици, ни у школи у периоду пада класичког изображења.

В а с и л и ј е В е л и к и .

Василије Велики живио је у вријеме цара Јулијана († 378 г.) и био је син имућнијех родитеља из Кападокије. У дјетињству се је налазио под великијем утицајем сестре му Макрине, а доцније га је љубав за науком повела у Атину, гдје се је упознао и тијесно здружио с Григоријем Назијанзином. Обојица они добили су више изображење у незнабошкој, софистичкој школи и добивенијем ту знањем користовали су се, да њим искрено послуже хришћанству.

Својијем енергичкијем радом Василије Велики много је допринио, да се повећа хришћански утицај како на државни, тако и на породични живот.

Радио је у истоме правцу, као и Златоуст, али је у неколико одијелио испосништво од васпитања, што је код Златоуста било готово све једно.

Он није одрицао корист незнабошке науке, него је тако исто љубио, као и калуђерство. У својој бесједи, „Хришћанскијем младићима“ он захтијева, да љубе Грке. „Не чудите се, говори он, ако вам речем, да поред свега тога, што ви сваки дан посјеђавате учитеље и читате списе најбољијех људи старине, омет сам ја нашао за вас нешто, што је корисније. Ја сам баш и дошао овамо, да вам то кажем и да вас посаветујем, да се не повјеравате безусловно тијем људима, као лађа своме корманошу, нити да шљедујете за њима, куд год вас поведу, но црпите из њих само оно, што је корисно за вас, знајући, на чему ћете се зауставити, а што ћете мимоићи. Хришћанин мора тражити она блага будућега живота, на која нас упућује св. Писмо, које нас посвећује и у најскривеније тајне. Но док смо одвећ млади, те нијесмо у стању разумјети његов дубоки смисао, ми вјецбамо наш дух развијем другијем списима. Ми смо тада налик на војнике, који се најприје вјец-

бају у равнијем покретима, да би се послје њима могли у боју користовати. Нама, како изгледа, предстоји највећа од свију батака, за коју се ми морамо свијема силама спремити, и рад које се ми морамо упознати и с пјесницима, и с историчарима, и с говорницима, и, најпослије, са свијем, што може користити нашој души... Ми морамо најприје усвојити ту незнабошку науку, да би се доцније могли потпуно одати на изучавање свештене, откривене науке Христове... Ја сам чуо од једнога наученога човјека, да Смирова дјела јесу велика и похвална пјесма врлине... И тако, ако између науке хришћанске и незнабошке постоји каква свеза, онда нам је то врло корисно знати; ако пак те свезе и нема, онда разлика коју нађемо међу њима, када их сравањујемо, може помоћи да се утврди истина.“

Василије Велики ставља у особиту дужност калуђерима, да васпитавају младеж. Манастирско васпитање он нарочито одређује за сиротну дјецу, но и друга дјеца могу у њима бити примљена, ако то родитељи зажеље. За такву дјецу одређује се особити стан; начин живота мора бити удешен према годинама: надзор мора бити повјерен зрелим и искусним људима, који су вични трпљењу. Ако питомац што скриви, ако је кога увриједио ријечу, ако је слагао или у опште учинио штогод, што није допуштено, онда га треба поправљати постом или ћутањем. Ако се је на кога расудио, онда не само да га мора молити за опроштење, него му мора и какву услугу, према степену увреде, учинити. Ако је јео у невријеме, онда му треба одузети пола дневнога оброка; ако за трпезом лакомо једе, онда мора гладан гледати, како други једу уљудно. Стан за дјецу мора бити одвојен од стана калуђерскога, да би се тако подржало код њих више уважење према наставницима. По мишљењу Василија Великога треба за дјецом пазити из далска и у згодно вријеме притијецати са савјетима и казнама. У његовој васпитној системи виде се већ почетци онога крајњег, аскетички-суровог правца, који се је доцније развио у средњевјековном католичанству.

Блажени Јероним.

Блажени Јероним (331—420) родио се је у Далмацији, а умро у Витлејему. Он није трпио незнабошку науку, него је налазио, да је она савршено противуположна и непријатељска хришћанству, те је и осуђивао на коначну погибију.

Свој строги поглед на васпитање он је исказао у писму *Ласхи*, жени једнога незнабошца, у којему јој даје савјете, како да васпитава своју малу кћер Павлу. Он мисли, да је главна задаћа васпитању, да се код дјетета развије страх Божији и да се научи, да пјева побожне пјесме. При васпитавању женскиња треба поступати одвећ опрезно и удаљавати дјевојчице из друштва несташне мушке дјеце. Поуку треба почињати игром и дати дјечи слова од воска или од слонове кости, па их именовати, премда не по азбучноме реду. „Мијешај често слова, говори он, тако да их дијете знаде не само по имену, него и по облику. Ради потицања на рад, треба их доцније груписати у слокове, јер се то дјечи врло допада. При поуци треба позивати и врснике, ради утакмице. Дух дјечи треба потицати на рад више похвалама и одобравањем, него карањем и казнама. Највише се треба чувати, да поука не досади дјетету, јер му се тијем укоријени омраза, која и доцније код њега остане... За учитеља треба узети човјека зрела, поштена и научена... Сами тон предавања биће друкчији код наученог, него код ненаученог учитеља. Због овога ти мсраш пазити, да се твоја кћи чува од празног блебетања с бабицама и пратиљама, и да се не игра златом и кадифом, јер прво шкоди језику, а друго — карактеру; уопште, она се не мора навикавати на оно, од чега ће се доцније морати одишати. И по одијелу дијете мора знати, коме је посвећено. Не дај му сребрница; не мажи је руменилом и бјелилом; не вјешај јој око врата злато ни бисер; не оптерећавај њену главу драгијем камењем и не кити јој косе, — да је не спремиш за гејену огњену. Нека она добије бисер друге врсте, за који ће доцније купити једини и најскупли бисер.“ Даље он потанко даје савјете о томе, како ће Павла да живи и што ће да учи и да чита, а крајња сврха свега тога јест, да се спреми, да заједно са својим родитељима уђе у храм истинитога Оца свога, из којег више нека и не излази.

Из свега што је у томе писму речено види се, да блажени Јероним није налазио за потребито користовати се у хришћанском васпитању резултатима класичкога свијета и да се је непријатељски према њима односио, као и сви представници западне цркве, нарочито послје раздјељења црква.

С в . А в г у с т и н .

Св. Августин родио се је у Африци 353 год. Отац му је био незнабожац и управљао је Галијом, а мајка му се звала

Моника и била је примјерна хришћанка. Он је, благодарећи мајци, добио одлично васпитање, а пошто је довршио своје школовање у Риму, управљао је некијем покрајинама у Горњој Италији. Пошто је примио хришћанство, постао је епископ и почео је да ревностно ради у корист нове вјере, користећи се великијем утицајем како код римскога, тако и код франачкога и марксманскога двора. Један од главнијех његовијех списа јест „О граду Божијем,“ који је написан по угледу на Платонов спис „О држави.“ У овоме дјелу провијава та главна мисао, да се човјечанство састоји од два дијела: од онијех који служе тијелу и који су осуђени на проклетство, и од онијех, који живе духом и којијема је досуђено блаженство. Отуда он изводи закључак, да у свијету постоје два царства, од којијех ће једно погинути на страшном суду. Царством које је осуђено на погибију управљају ђаво и философи, а главни је основ тога царства себичност, која доводи човјека, да заборави на Бога. Другијем, свијетлијем царством, управља Бог и духовништво, а оснива се на љубави, и доводи човјека до тога, да заборави на самога себе. По његовоме мишљењу цио стари Рим, као грешна земаљска држава, налазио се је под влашћу ђавола; истинита пак и права срећа налази се само у држави Божијој. У цијелој римској историји и животу Римљанима види само непрекидни низ неправда и зулума, а сасвијем заборављајући политички карактер старе историје. Овај његов поглед карактерише поглед свега средњевјековог хришћанства на незнабоштво, његову религију, философију и историју.

Други његов спис, који има педагошког значаја, јесу „Признања,“ у којима он црта своје сопствено развиће од младости до пријелаза у хришћанство (400 г.). Из тога дјела ми дознајемо, да је његов отац, Патриције, био човјек бујне и вруће нарави, а мајка му, Моника, да је била жена блага, пуна љубави и побожности, и да је сву своју бригу била уложила у то, да упути својега сина у правој вјери. Августин је наслиједио нарав својега оца и најприје се био с заносом одао славољубљу и тјелесном уживању, али је доцније тијем жешће омрзао на то и пријешао онамо, куда га је упућивала његова мајка, која га је безгранично љубила.

Ево како он сам о томе прича у својим „Признањима“:

„Још као дијете ја сам плачем изнуђавао оно, што није било од користи за мене, а ако моја потраживања не би испунили, ја сам се старао, да их принудим силом. Моја дјетињска душа већ ни тада није била невина и једино моја слабост није

ми допуштала, да остварим моје зле жеље. Ја сам једанпут видио једно размажено дијете, које још није умјело да говори, али је већ са срџбом и злоћом погледало на свога брата, који се је хранио материнијем грудима. Мајке и бабице рећи ће, разумије се, да ће то с временом проћи; али може ли се објаснити невиношћу то, кад дијете не може да трпи свога брата на материном крилу?“

„Но ја сам поодрастао. Већ нијесам био дијете без језика, него дијете брбљиво. Свега се тога још данас сјећам, сјећам се и тога, како сам учио говорити. Одраслији ме нијесу томе учили, као што су ме учили многоне другоне доцније. Снагом, коју си ми ти, Боже, даровао, ја сам се старао, да плачем и сличнијем звуцима искажем оно, што сам желио. Но пошто ја то нијесам могао да учиним, а други су то могли, — ја сам у памети понављао оне ријечи, којијема су они називали различите предмете... Тако сам ја ишао даље у мојему бурноме животу, зависећи од воље мојијех родитеља и од поступака старијих људи.“

„Најпослије су ме дали у школу, да се упознам с наукама, и ако корист од тога ја, јадник, нијесам разумијевао, но сам добијао ударце за моју љеност. Родитељи су то одобравали, а многи, који су још били над нама, ишли истом стазом, спремили су за нас тај трновити пут; сви смо морали да њим идемо с многијем трудом и мукама, којијема је пуна била тадашња школа. Али Ти, Боже, удостојио си нас, да нађемо такве људе, од којијех смо ми научили, како ћемо познати Тебе, великога Бога! И Ти си нас чуо и притекао си нам у помоћ, и ако су наши осјећаји још тада далеко били од Тебе. Док сам још дијете био прибјегао сам к Теби, мојој помоћи и уточишту, и постарао сам се, да раздријешим везе с језика мога; искрено сам се ја недостојни молио Теби, да не добијам више ударце у школи. Но пошто ме Ти нијеси чуо, јер би ме то учинило сујетним, моји родитељи и други старији, који ми нијесу ништа рђаво жељели, ругали су се над мојом тадашњом великом и тешком тугом. Као год што има људи, који тежећи са заносом к Теби, ругају се онијема, који се сувише боје од мука и тортура, па се моле да их нема, — тако су се и наши родитељи ругали над онијем мукама, што су нам их учитељи у школи чинили. Ми смо се бојали од тијех мука и молили смо, да их не буде, премда смо често били криви, кад би писали, или читали, или размишљали мање, него што су од нас тражили. Не могу рећи, да нијесмо имали довољно здравога смисла или

памћења, јер си нас Ти, Господе, и једнијем и другијем обилато према годинама одарио; али су нас више занимале игре, и због њих су нас кажњавали и то баш они, који су се сами врло непристојно томе истоме одавали. Али дјецу за забаве кажњавају, а кад то одрасли чине, они то зову радом и занимањем. Ја сам добијао ударце зато, што сам волио да се играм „лопте“ и што нијесам учио она познања, којијема сам морао доцније још више да се играм. А био ме је онај, који је сам горио од злоће и зависти, кад би га какав научењак побједио у каквој год научној препирци, као год што сам се срдio ја, кад би ме моји другови у „лопти“ побједили.“

„Али ја сам сагријешio, Господе Боже мој, и против родитеља и против учитеља! Сагријешio сам зато, што сам био непослушан, али нијесам био непослушан зато, што сам био напшао нешто боље за себе, него зато, што сам волио игру, што ми је пријатно било кад у игри побједим и поносио сам се тијем, и што сам се радо заносио разнијем лажљивијем причама; чим сам се више тијем заносио, тијем ме је више вукло празно љубопиство к представама и разговорима старијих. Жеља да останем побједилац у игри често ме је нагонила и да лукавим; кад сам код другијех опажао оно, што сам сам чинио, нијесам им праштао и био сам неумовив, кад би пак други мене изобличио, ја сам био готов прије да се досвађам, него да уступим. — Па зар је то дјечија невиност? — Не, Господе Боже мој! то је прије оно исто, што се почиње од васпитача и учитеља, од ораха, лоптица и врабаца, па се доцније код владара и књажева исказује у злату, плијену и робовима. Доцније, у зрело доба, за првијем долази друго исто тако, као што за пратовима долази још грђа казна.“

„Виргилије био је мој љубимац у школи. С насладом сам пратио Енеово лутање, а горкијем сузама оплакивао сам смрт Дидонину, која је себе уморила због љубави. Мојијема су представама аплодирали и у мени су видјели будућега пјесника. Грчки нијесам волио да учим — Омир је био несносан за мене. Ја мислим, да би се и грчкој дјецу Виргилије допао тако исто, као мени Омир, кад би га морали учити, као што сам ја учио Омира, јер би тешкоће, с којима је скопчано изучавање туђега језика, отровале сву сладост грчкијех басана. Ја нијесам разумијевао ни ријечи, а приморавали су ме да их учим и то страхом, строгошћу и казнама. Тако исто „једанпут два — два, двапут два — четири, било је за мене одвратно и несносно.“

Из овога се јасно види, да је Августин био пријатељ сваке чисто формалне поуке, а тако и филологије и математике. Њега је осјећање вукло к ономе, што дине животом и што је давало храну уображењу и срцу. „Ја управо не кривим ријечи... но оно штетно пиће у њима, којијем су нас појили наши учитељи, који су њим опијени били; поред свега тога и ја сам га доцније с вољом почео пити. Шта више, ја сам несретник, радовао томе и мене су за то звали младићем, који много обећаје. Истина, зар све то није био дим и вјетар? Зар није било ничега другога, чим бих ја могао вјецбати мој ум и мој језик? — Пјесме у славу Твоју, Господе мој, пјесме у славу Твоју из св. Писма морале су напајати срце моје, а није га требало заносити причама — том срамном добити из прошлости, која већ нестаје. Да, није само један начин којијем се могу приво- сити жртве палијем анђелима!... Тешко мени! ко је могао стати против бујице људскијех обичаја? Да ли ће она скоро преста- ти? Да ли ће она још дуго заносити синове Ђвине у то про- страно и ужасно море, које је врло тешко пребродити?... По- гледај, Господе Боже, с Твојим дуготрпљењем и виђи, како људи брижљиво паде правила језика; како ли пак они прене- брегавају законе вјечног спасења! Бива да онај ученик или учитељ, који говори против граматичкијех правила више обраћа пажње на себе, него онај који поступа против Твојијех закона, или онај који мрзи својега ближњега.“

Пошто је Августин постао младић, он се с пламеном стра- шћу предао чулној љубави, коју он није разликовао од праве, чисте љубави према женској, и за коју се у својијема „При- знањима“ горко каје. „Да не бих заслужио покуду од мојијех покваренијех другова, ја сам из дана у дан све више падао у гријех; шта више, и онда кад нијесам имао прилике, да им подражавам, ја сам лагао против самога себе, и чим сам био чистији, тијем сам више желио пред њима показати се што грешнији.“ Због овога у једноме од својијех дјела он даје мла- дићима шљедеће савјете:

„Треба веома опрезно бирати људе, с којијема се желимо дружити; најбоље је пак дружити се са старијема људима, чије су врлине већ доказане. Дружба са вршњацима, разумије се, пријатнија је, али са старцима — мање је опасна. Под њиховијем надзором нарав младића постаје тиха и навикавају се све више на врлине. Као год што онај, који путује по непо- знатијем мјестима, мора узети за вођу онога, који та мјеста познаје, тако и младићи морају

